

EFLÂTUN ŞÖLEN

AZRA ERHAT — SABAHATTİN EYUBOĞLU

YÜKSELEN MATBAASI

İSTANBUL — 1958

Ş Ö L E N

SEVGİ ÜSTÜNE

Çevirenler:

Azra ERHAT - Sabahattin EYUBOĞLU

«ŞÖLEN» ÜSTÜNE BİRKAÇ SÖZ

Eskiden Symposion'u her okuyuşumda bir hal olurdu bana, ürperir, sarsılır, hele Alkibiades'in söylediği Sokrates övgüsüne geldim mi, büsbütün coşardım. Neden? diye sorardım kendi kendime. Neden böyle duygulanıyorum bu esere? Eflâtun'un en güzel eseri mi Symposion? Değil. Sokrates'in «Savunması» var, «Phaidon» var, koca «Devlet» var. Onlar da «Symposion» kadar güzel, derin, ufuklar açıcı. Şimdi «Symposion»u Sabahattin Eyüboğlu ile dilimize çevirirken baktım ki, yalnız ben değilmişim duygulanan, Symposion benim kadar arkadaşımı da sardı. Sebebini de anlar gibi oldum artık.

Symposion'un sonunda sevgiye bütün övgüler bittikten, misafirlerin çoğu gidip, kalanlar da uykuya daldıktan sonra, Sokrates, Agathon ve Aristophanes başbaşa kalırlar, tragedya ve komedyadan söz açarlar. Öyle ya, Agathon Atinanın en genç tragedya şairi, anlatılan toplantıya vesile de onun ilk tragedyası ile kazandığı birincilik değil mi? Aristophanes ise Atinanın en ünlü komedyya yazarı. Sokrates'in bu iki şairle sanat üstüne konuşmasından daha tabii ne var? Ama ne diyor Sokrates? Tragedya yazarı komedyya da yazabilmeli, şairin sanatı bir ve bölünmezdir, güldürücü ile ağlatıcı konular arasında ayrılık gayrılık olmamalı. Bütün bunları Eflâ-

tun Sokrates'e uzun uzun söyletmiyor, amma Sympo-
sion'da gerçekleştiriyor iki cins arasındaki birliği.
Symposion güldürücü olsun, ağlatıcı olsun şiiri de
aşan, düşüncenin sanat kalıpları içinde dile gelme-
sidir. Hellenlerin philosophia bilgelik sevgisi de-
dikleri felsefeye sevgisini Eflâtun hiçbir eserinde
bu kadar iyi belirtmemiştir. Phaidros, Pausanias,
Eryksimakhos, Aristophanes, Agathon bu dialogda
sevginin çeşitlerini sayıp dökerken, karşılıklarına Sok-
rates bir tek sevginin övgüsü ile çıkar: bilgelik sev-
gisi. Sevgilerin en yücesi olarak anlattığı bu sevgi
insanoğlunu mutluluğa götüren tek yoldur, bu yol
boyunca adım adım ilerliyen insan yüce sırları çö-
zer, erenlere karışır. Sokrates'in bu yolda kılavuzu
bir kadındır, Diotima adlı, Mantineia'dan gelme bir
yabancı. Diotima gerçekten yaşadı mı, Sokrates'le
konuştu mu, bilmiyoruz. Sokrates ermiş, erince de
ne olmuştur, bunu Symposion'un sonunda bize Al-
kibiades anlatır.

Yunan tarihini okudunuzsa, Alkibiades'i, Atina-
nın baş belâsı bu genç, yakışıklı, varlıklı, şımarık
halk önderini tanırırsınız. Akrabası ve velisi olan bü-
yük Perikles'e benzemeğe, Atinaya dünya egemen-
liğini sağlamaya özenmişti Alkibiades; bu amaçla da
nice nice serüvenlere atılmış, 30. 000 seçkin askerin
ölümüne sebep olan Sicilya seferine Atinayı o sü-
rüklemiştir. Sonra da Atinada yıldızı sönünce, İran-
lılarla birlik olup, düşmana satmıştı vatanını. Bu
atılğan, gözü pek, çılgınca haris politikacıdır bilge-
liğe ermiş Sokrates'in övgüsünü yapan, filozofun

nasıl olduğunu, nasıl olması gerektiğini bize anlatan. Hem de nasıl anlatır, soyut kavramlarla değil, felsefeden gayri bir işle uğraşmanın mânasızlığını açığa vuran başından geçmiş gerçek olaylarla, kendini küçülterek ve Sokrates'in karşısında hiçliğini belli edecek. İnsana tesir etmez mi böylesine bir övgü?

Symposion tragedya ile komedyayı birleştiren bir sanat eseridir, çünkü gerçek ve hayalî kişileri ancak tiyatroda gördüğümüz şekilde, aralarındaki zıtlıklarla yaşatır. Aristophanes Bulutlar diye bir komedyaya yazmış, orada Sokrates'i para karşılığı öğrencilerine haksızlığı haklı göstermeyi öğreten, devlet dinini Atina geleneklerini hiçe sayıp, bulutlara tapan bir bilgin kılığına sokmuştu. Bu komedyaya Eflâtun'un anlattığı toplantıdan birkaç yıl önce oynandı. Sokrates'e ne büyük zararı dokunduğunu Savunmasında filozof kendi anlatır. Düşmanları, Anytos'lar, Meletos'lar Sokrates'i suçlandırmak için Bulutlar'daki karikatüründen hız almışlardı. Sonrasını da hep bilirsiniz: Avrupa uygarlığının düşünceye karşı işlediği ilk büyük suç işlenmiş, filozofun zehir içerek ölmesine karar verilmiştir. Bu gün bilginler kafa yorar da, bir türlü anlıyamazlar neden Eflâtun Symposion'da Sokrates'i Aristophanes'le dostça konuşturur? Onunla barıştı mı, yoksa bu komedyaya ile başına ne dert açılacağını henüz bilmiyor muydu Sokrates? Boşuna bu kafa yormalar! Symposion'da Aristophanes de, Sokrates de, Alkibiades de sanat süzgeçinden geçmiş kişilerdir. Birbirine zıt olmaları sanat gereğidir. Gerçekle

hayal arasındaki kaynaşmadır bu dialoga asıl tadını veren, onu okuduğunuz zaman, bizi sarsan, ürper-ten, duyguyla titreten. Bu eseri için Eflâtunun dördüncü yüzyıl Atinasının en tanınmış birkaç simasını seçmesi sebepsiz değil. Sophron diye bir mimos yazarının elinden düşürmiyen sanatçı Eflâtun Symposion'u tıpkı bir tragedya, yahut bir komedya yazar gibi yazmış, yaşıyan kişileri bir daha yaratarak. Bunun içindir ki, Symposion dialogları arasında özel bir yer alır, felsefe eserinin de sanat eseri olabileceğini gösterir dünyaya.

Gerçekle sanat eseri arasında bir perde çekmek gerektiğini de çok iyi bilir Eflâtun. 416 yılında Agathon'un evinde yapılan toplantıyı olduğu gibi sermiyor gözlerimizin önüne. Ağızdan ağıza dolandırıyor bu toplantının hikâyesini. Symposion'u okumaya başladığınız zaman, güçlük çekersiniz anlamakta. Kim ne anlatıyor diye şaşırırsınız. Karşınızda Apollodoros adlı bir adam, bir de Arkadaş denilen insan var. Üstelik bu Arkadaş bir kişi olmasa gerek, çünkü Apollodoros ona «siz» diyor. Dekor belli değil. Apollodoros ticaretle uğraşan bir arkadaşının evinde onunla ve daha başkaları ile konuşmaktadır herhalde. Apollodoros anlattıkça, hikâyenin çerçevesi kesinleşir, mekân şartları kesinleştikçe de, zamanda geriye doğru gidilir. Sokrates, Agathon, Aristophanes ve daha başkalarının buluşup, Sevgi üstüne konuştukları akşam yemeğinde Apollodoros bulunmamış, o zamanları felsefeyle uğraşacak çağda değilmiş daha. Bu toplantının hikâye-

sini Aristodemos adlı bir Sokrates hayranından dinlemiş, bir gün de Phaleron'dan Atinaya giderken, onu Glaukon diye birine anlatmış. Şimdi de arkadaşlarına anlattığı hikâye bu hikâyenin bir tekrarı olsa gerek.

Hikâyenin hikâyesi! Bu anlatmanın Symposion'da üç dereceli, dört dereceli olduğu bile görülür. Bir ara Sokrates Diotima ile konuşmasını anlatırken, Diotima'nın anlattığını Sokrates, Sokrates'in anlattığını Aristodemos, Aristodemos'un anlattığını da Apollodoros anlatmaktadır. Zamanda gerileyip ilerliyen bu olay gözümüzün önünde oynanan bir sahne kadar canlı olabiliyorsa da, hep bir esrar perdesine bürünmüş kalıyor. Bu toplantının dilden dile geçen hikâyesi büyüyor gözümüzde, tıpkı bir ef-sane, bir destan gibi .

Nerde olmuş bu toplantı, kimler varmış bu toplantıda? Apollodoros, Aristodemos'tan edindiği bilgileri sayıp döker, Agathon'un ilk tragedyası ile birinciliği kazandığı günün ertesi günü değil, daha ertesi günün akşamıymış. Toplantı Agathon'un evinde olmuş, misafirleri de Phaidros, Pausanias, Eryksimakhos, Aristophanes, Sokrates, Sokrates'in yolda raslayıp, toplantıya götürdüğü Aristodemos, daha başkaları ve sonra geç vakit bir sürü sarhoş arkadaşıyla gelen Alkibiades imiş.

Toplantının adı symposion. Yunanca symposion sözüne türkçe bir karşılık bulmakta güçlük çektik. Buna ne ziyafet veya şölen demek doğru, ne de sofra. Çünkü hep birlikte içme anlamına ge-

len symposion herhangi bir içkili akşam yemeği değil, Atinada birçok özel şartlara, geleneklere göre kurulan bir toplantıdır. Bu geleneklerin ne olduğunu, okuyucularımız metinde ilerledikçe anlıyacaklar. Akşam üstü başlayıp, gece geç vakte kadar sürerdi bu çeşit toplantılar. Hem de iki kısımdı: birine deipnon, öbürüne symposion denir. Misafirler ellerini ayaklarını kölelere yıkatıp, çepeçevre dizilmiş sedirlere uzandıktan sonra, yemek başlar. Deipnon denilen bu yemek faslı ne kadar sürerse sürsün, önemli değildir. Çünkü yemekte içki içilmez, fazla konuşulmaz. Yemek bitince tanrılara dua edilir, şarap sunuları dökülür, şölenin asıl kutsal kısmı, yani symposion başlar. Symposion, bir törendir. Belki her symposion da Eflâtun'unkinde olduğu gibi yüce konular ele alınmazdı, ama burada nasıl tanrı Eros'a övgüler söyleniyorsa, her symposion da bir veya birkaç tanrıya «skolion» denilen şiirler okunurdu. İçki içmenin de, şiir okumanın da töreleri vardı. Bir başkan seçilir, nasıl ve ne kadar şarap içileceğini, neler üstüne kimlerin hangi sıraya göre söz alacağını veya şiir okuyacağını o kararlaştırırdı. Symposion'larda hazır bulunan çalgıcı kadınlar da şiir okunurken, kaval çalmakla ödevliyidiler.

Eflâtun'un anlattığı symposion zengin bir evde geçer. Agathon'un bir sürü uşağı var, misafirlerle çeşitli yemekler, bol bol şarap çıkarırlar. İki üç kişinin uzanabileceği geniş sedirler at nebi biçiminde dizilmiştir. Misafirler sağdan sola doğru söz al-

dıklarına göre, at nalının bir ucunda Phaidros'un sediri, öbür ucunda da Sokrates'le Agathon'un, sonra da aralarına yerleşen Alkibiades'in uzandıkları sedir var. Sırayla Phaidros, Pausanias, Eryksimakhos, Aristophanes (Aristophanes üçüncü geldiği halde, hıçkırığı yüzünden sırasını Eryksimakhos'a verip, ondan sonra söz alır), Agathon ve Sokrates konuşurlar. Arada Aristodemos'un, ne söylediklerini unuttuğu yahut önemsiz bulduğu kimseler de var, isimlerini bile bilmiyoruz. Besbelli ki eserini kurarken, Eflâtun konuyu bu altı kişi arasında, herbirinin mizacını, alâka ve zevklerini gözeterек dağıtmış, herbirini kendine has üslupla konuşturarak, konuda derece derece yükselmeğe ve her dialogunda olduğu gibi, asıl söylemek istediğini Sokrates'e söyletmeğe önem vermiş. Kendinden önceki konuşmaların hepsini aşan, hepsini çürüten Sokrates'in konuşması sevgiyi felsefe gözüyle inceler, anlatır. Sokrates yüce sevginin felsefe sevgisi olduğunu belirttikten sonra, Alkibiades'in gelip Sokrates'i övmesi gerçek filozofun bir portresini çizmeğe yarıyor.

Symposion'un konusu Eros, Sevgi-tanrı ve onun insanlar arasında doğurduğu sevgidir. Hazır bulunanların herbiri Sevgiye yunanca deyişimiyle bir epainos veya enkomion, yani bir övgü söylemek zorundadır. Ama övülen sevginin hep erkekten erkeğe sevgi olduğu da biz yirminci asır okurlarının dikkatini nasıl çekmesin? Eflâtun bu çeşit sevgiyi ni övmek istedi, bizim bir sapıklık saydığımız sevgiyi mi? Hayır, tersine. Yunan toplumunun tâ derin-

lerine kök salmış bu sevgiye düşmandır Eflâtun. Konunlar'da zararlı diye açık açık yerer onu. Şölen'i sonuna kadar okursanız, Eflâtun'un çıkış noktasını Atina toplumundaki geleneklerden aldığı halde, sevgi kavramını hangi yola yöneltmek istediğini anlarsınız. Ama kadınla erkeğin apayrı çevrelerde, apayrı birer ömür sürdükleri İlkçağ dünyasında, cinsel birleşmeler bir yana, sevgi duygusunun aynı cinsten insanlar arasında doğup geliştiğine de şaşmamalı.

Symposion'a «Şölen» dedik türkçe. Daha iyi bir karşılık bulamayınca, şölen hiç olmasa toplantının kutsal yönünü veriyor diye bu isimde karar kıldık. Çevirimizde okuyucuların dikkatini çekecek, belki de yadırgıyacıkları bazı sözler daha vardır. Bunlardan biri de can olsa gerek. Yunanca «psykhe» karşılığı «ruh» demedik, can dedik. (1)

(1) Çünkü «Şölen»de ölümden sonra insanın bedeninden ayrılıp, bir başka dünyaya göçen ruhtan bahsedilmiyor, «psykhe» kelimesi sadece beden, tenin, yani maddî varlığın karşıtı olan manevî bir varlığı göstermek için kullanılıyor. Bundan başka türkçede daha çok hristiyanî bir mâna ile yüklenmiş olan ve halk diline pek girmiyen «ruh» kelimesinin «Şölen»deki konuşmaları Eflâtunda olmıyan bir mânaya doğru kaydıracağını gördük. Buna karşılık «can» kelimesi çoğu zaman beden, diriliği anlamına gelmekle beraber, birçok halk deyimlerinde tam Eflâtun'un «psykhe»ye verdiği anlamda kullanılır, «canı sevilme», canı tez, «can sıkıntısı», «can kulağı», «canı isteme», can kardeşi gibi. Halk şairlerin de can kelimesinin hemen her zaman beden

Eflâtun'la bizim aramıza giren Ortaçağ, Hıristiyanlık ve Müslümanlık bu filozofu türlü kılıklara sokmuşlar, düşüncesine mistik dünya görüşlerinin damgasını vurarak, tanınmıyacak bir hale getirmişler onu. «Symposion»u yunanca aslında çevirdik ve yunancasından bir İlkçağ Yunanlısının ne anlayacağını anlamağa çalıştık. Kavramlardan, terimlerden kaçındık. Bunlar Avrupanın ve Avrupa felsefesinin Eflâtun'a ekledikleri lüzumsuz bir sürü kalıptır. Oysa ki kalıplar içinde düşünmez Eflâtun, Sokrates'i halktan bir insan gibi konuşturur. Biz de onun gibi konuşmağa çalıştık ve çevirimizi Avrupa dillerine yapılmış çevirilerle karşılaştırdıkça, gördük ki türkçede Eflâtun'un diline çok daha uygun deyimler varmış. «Şölen» bir deneme olarak okuyucularımıza sunuyoruz. Zamanımızda yazılmış herhangi bir eser - bir roman demeğe dilim varmıyor - gibi rahatça okunduğunu görürsek, onu dilimize çevirmekten duyduğumuz zevk iki misline çıkacaktır.

AZRA ERHAT

karşıtı olan manevî değer anlamına kullanıldığını görüyoruz. Örneğin: «Gelin, canlar, bir olalım...» mısraında olduğu gibi. «Symposion»u çevirirken, Eflâtunun cümlelerinde «canı» hiç yadırgamadık (örneğin: «canlarında bereket olanlar», sevdiği bir cana raslamak gibi). Kaldı ki bu kelimenin hayat mânasıyla karışması Avrupa dillerinde de vardır: «anima» kelimesi her iki mânaya da gelir.

APOLLODOROS (1) — BİR ARKADAŞ

APOLLODOROS;

172 a — Bilmek istediğiniz şeylerin hiç de yabancıısı değilim gibi geliyor bana. Neden derseniz, geçen gün Phaleron'daki (2) evimden şehre yukarı geliyordum, bir de baktım, tanıdıklardan biri arkamdan beni görmüş, alaylı bir eda ile bağırıyor bana uzak-tan:

— Hey Phaleron'lu, Apollodoros dedikleri, biraz beklesene beni!

Ben de durdum bekledim.

b — Apollodoros, dedi, inanır mısın, ben de tam seni arıyordum şu sırada. Agathon (3), Sokrates, Alkibiades (4) buluşmuşlar akşam yemeğinde daha bir çokları ile, sevgi üstüne konuşmuşlar. Neler söylemişler, öğrenmek istiyorum. Gerçi birisi anlattı bana, Phoiniks'ten duymuş, Philippos'un oğlu. Sen de biliyormuşsun olup biteni, öyle söyledi. Ama doğru dürüst bir şey anlatmadı. Sen anlatsana bana, çünkü dostunun söylediklerini herkesten iyi anlatacak sensin. İlkini şunu sorayım: sen kendin bu toplantıda var mıydın, yok muydun?

c — Belli, dedim, sana anlatan hiç de doğru bir şey anlatmamış olacak, yoksa bu sorduğun toplan-

(1) Notlar kitabın sonundadır.

tının benim de orada bulunabileceğim kadar yakın bir zamanda olmadığını bilirdin.

— Doğrusu, ben öyle sanıyordum.

— Nerden çıkarıyorsun bunu, Glaukon? (5) Bir defa biliyorsun ki, Agathon yıllardır burada yok, (6) ben de Sokrates'in peşine düşüp, her gün ne diyip ne ettiğini öğrenmek sevdasına kapılalı daha üç sene bile olmadı. Ondan önce bir oraya bir buraya koşup, kendimce bir şeyler yaptığımı sanırdım; oysaki herkesten daha zavallı bir haldeydim, **173 a** hatta senden bile, sen ki felsefeden başka ne varsa, ona vermişin kendini.

— Şakayı bırak da, dedi, bu toplantı ne zaman oldu, onu söyle.

— Biz daha çocuktuk, dedim. Agathon'un ilk tragedyası ile birincilik kazandığı zamandı. Korosu ile birlikte kurbanlar kesmişti; onun ertesi günü toplandılar.

— Desene, bir hayli zaman olmuş. Peki, sana kim anlattı? Sokrates mi?

— Yok canım, Phoiniks'e kim anlattıysa o, Aristodemos adında biri, Kydathenai'lı (7) ufak tefek bir adam, hep yalın ayak gezer hani. İşte o bulunmuş toplantıda. Sokrates'in hayranlarındanmış; o zamanlar da galiba ondan ateşlisi yokmuş. Sonraları ondan duyduklarım üstüne Sokrates'e bir şeyler sormadım değil, her defasında Aristodemos'un anlattıklarını doğru buldu. **b**

— Peki, neymiş bu? Anlatsana bana. Bu şehir

yolunda insan rahat rahat konuşur, rahat rahat da dinler.

- c Böylece yolda hem yürüdük, hem konuştuk. Onun için, demin de söylediğim gibi, bu konuda hazırlıksız değilim. Size de anlatsam, bir an önce anlatayım. Hem zaten felsefeden konuşmak, yahut başkalarını dinlemek benim için, faydası bir yana, doyulmaz bir zevktir. Başka lafları, hele si-zinkileri, zenginlerin, iş adamlarının laflarını dinlemek tersine öldüresiye sıkar beni. Acırım size, dostlar, sizler ki hiç bir şey yapmadan çok şeyler yaptığınızı sanıyorsunuz. Üstelik de belki siz beni zavallı buluyorsunuz. Siz böyle düşünmekte haklı
- d sanıyorsunuz kendinizi. Bense sanmakla kalmıyor, zavallı olduğunuzu düpedüz biliyorum.

Arkadaş;

— Hep o adamsın, Apollodoros, durmadan hem kendini kötölürsün, hem başkalarını. Sana göre galiba Sokrates'ten gayrı kim varsa bu dünyada, hepsi, kendin başta, zavallı kimselerdir. Sana ne diye «yumuşak Apollodoros» demişler, anlamıyorum; çünkü hep böylesin, kendin için de başkaları için de hep acı şeyler söylersin, bir Sokrates'e toz kondurmazsın.

APOLLODOROS;

- e — Demek, sevgili dostum, ben kendimi de, sizleri de kötilediğim için, saçma sapan konuşan delinin biriyim.

Arkadaş;

— Şimdilik bu mesele üzerinde çatışmamız yer-

siz olur, Apollodoros. Biz sana belli bir şey sorduk, başka yana sapma da, bize neler konuşulduğunu anlat.

APOLLODOROS;

— Peki, şunlar konuşuldu aşağı yukarı... ama Aristodemos'un dediklerini tâ başından alırsam, da- 174 a ha iyi olacak.

Bir gün Sokrates çıkmış karşısına, tertemiz yıkanmış, ayağına sandallar giymiş bir Sokrates. Az görünmüş bu hali. Böyle güzelleşip nereye gittiğini sormuş.

— Akşam yemeğine Agathon'a demiş Sokrates de. Dünkü birincilik töreninde kalabalıktan korkup, yanından kaçtım. Ama bugün için söz verdim. Güzel bir delikanlının yanında güzel durayım diye bir az da kendime çeki düzen verdim. Sen de gelmek istemez misin, çağrılı olmadan? b

— İstersen, gelirim, demiş.

— Öyleyse, gel benimle. Şu meşhur ata sözünü haksız çıkarmış oluruz: **İyilerin sofrasına iyiler kendiliğinden gider** (8). Hem zaten Homeros da bu ata sözünü kötü yerde kullanmış, üstelik kepaze etmiş. Agamemnon'u eşsiz bir kahraman gibi göstermiş, Menelaos'u tersine «gevşek bir asker» yapmış, bir kurban töreninden sonra da Agamemnon'un verdiği bir yemeğe Menelaos'u çağrılmadan getiriyor, böylece iynin sofrasına kötü gitmiş oluyor. Bunun üzerine Aristodemos da demiş ki: c

— Korkarım, Sokrates, benim başıma gelecek şey de, senin dediğin değil, Homeros'taki olacak: be-

nim gibi değersiz bir adam bu üstün kişinin sofrasına çağrısız gidecek. Ama maden beni götürüyorsun, işin içinden kendin çık, ben kendi hesabıma çağrısız değil, senin çağrınla gitmiş oluyorum.

— Yan yana giderken, baş başa verip, ne diyeceğimizi düşünüyoruz. Hele bir yürüyelim.

Böylece konuştuktan sonra, yola koyulmuşlar. Yolda Sokrates içinden geçen düşüncelere dalıp, boyuna geride kalıyormuş, Aristodemos kendisini bekleyince de,

— Sen durma, yürü; diyor olmuş ona,

e Seninki Agathon'un evine gelince, kapıyı ardına kadar açık bulmuş, ve bir tuhafılık olmuş orada. Evin içinden bir uşak hemen onu karşılamaya gelmiş, almış, yemeğe başlamak üzere uzandıkları yere götürmüş. Agathon görür görmez, bağırmış:

— Oo, Aristodemos, buyur! Soframıza hoş geldin. Başka bir şey için geldinse, onu sonraya bırak. Zaten dün seni çağırarak üzere aramış, bulamamıştım. Peki, ama Sokrates'i niye getirmedi?

Aristodemos dönmüş, bakmış arkasına ki, Sokrates yok.

— Nasıl olur, demiş. Sokrates'le beraberdim. Beni o çağırırdı da geldim.

175 a — Çok iyi etmişsin. Ama kendi nerde mübarek?

— Demin arkamda yürüyordu. Ben de şaşıtm bu işe. Nerde kaldı bu adam?

Agathon da uşağa:

— Çocuğum, git Sokrates'i bul da, getir buraya;

demiş. Sen de, Aristodemos, yerleş şu sedire, Eryksimakhos'un yanına.

Bir hizmetçi uzanmadan önce Aristodemos'un eline su dökerken, bir başka hizmetçi gelmiş:

— Senin Sokrates komşuların avlusunda put gibi dikilmiş duruyor; demiş. Çağırıyorum, çağırıyorum, bir türlü gelmiyor bu tarafa.

— Olacak şey mi bu, neler yumurtluyorsun? diye bağırmış Agathon. Hadi git çağır, peşini bırakma.

— Aman bırakın; demiş Aristodemos. Rahat bırakın onu. Âdetidir, bazan böyle bir kenara çekilir, olduğu yerde dikilir kalır. Ama bir azdan gelir sanırım. Sakın keyfini bozmayın, bırakın kendi haline.

— Peki; demiş Agathon, madem öyle diyorsun, öyle yapalım. Hadi çocuklar, yemek verin bize. İşinize karışan olmadı mı, canınızın istediğini getirirsiniz. Ben de hiç karışmam, âdetim değildir. Hadi, koyun ki bugün ben de, misafirler de sizin konuklarıңызız, beğendirin bakalım kendinizi!

Sonra başlamışlar yemeğe. Sokrates halâ meydana yok. Agathon ikide bir onu aratmak istemiş, Aristodemos bırakmamış. Birden Sokrates çıkmış. Her zamanki kadar da geç kalmamış, ama neredeyse yemeğin yarısındalarmış. Bunun üzerine Agathon, ki en uçtaki sedirde (9) yalnızmış:

— Buraya gel, Sokrates; demiş. Yanıma yerleş de, komşuların avlusunda içine doğan hikmet bir dokunuşta bana geçsin. Halde bir şeyler yakaladın, yoksa kolay kolay krizden ayrılmazdın.

Sokrates otururken:

— Ah, ne iyi olurdu, Agathon; demiş, iki insan birbirine dokununca, bilgi, dolu olandan boş olana akabilseydi! Tıpkı iki çanaktaki suyun bir yün ipliği ile çok doludan az doluya aktığı gibi. Gerçekten bilgi böyle bir şeyse, bu sedirde senin yanına e uzanmak benim için paha biçilmez bir nimet olur. Senden bana güzel bilgiler akar, eminim. Benim bilgim aslında bir şey değildir, üstelik dumanlı bir bilgidir benimkisi, rüya gibi bir şey. Seninki öyle mi ya, pırıl pırıl, bereketli bir bilgi! Daha gençken etrafa saçtığın bu bilgiyi evvelsi gün de otuz binden fazla Yunanlının gözleri önüne serdin.

— Alaylarında pek aşırı gidiyorsun, Sokrates; demiş Agathon. Ama bilgi bahsinde biraz sonra seninle kozumuzu paylaşacağız. Dionysos da hakemimiz olacak (10). Şimdilik yemene bak.

176 a Sonra Sokrates sedire uzanmış, hep beraber yemişler, tanrı için şarap dökmüşler, şarkılar söylemişler, bütün âdetleri yerine getirdikten sonra, başlamışlar içmeğe. Söze ilk başlayan Pausanias (11) olmuş, aşağı yukarı da şunları söylemiş:

— Ee dostlar, içmeğe ne türlü girişsek dersiniz? Ben, açık söylüyeyim, dünkü içkiden perişan haldeyim, biraz ara vermem iyi olacak. Çoğunuz da aynı durumdasınız sanırım, çünkü hep ordaydınız. Bir düşünelim, de içmenin en zararsız yolunu bulalım.

— Çok doğru söylüyorsun, Pausanias; demiş

Aristophanes (12). Bu içme işini bir düzene sokmalı. Ben de dün ölçüyü fazla kaçıranlardanım.

Akumenos'un oğlu Eryksimakhos (13) söze karışıyor:

— Aman, ağzına sağlık! diyor. Hele biri var ki aramızda, ben asıl onu dinlemek isterdim. Agathon, senin içme gücün ne halde?

— Fena, fena! Bende de hiç hal yok.

— Aman ne iyi! Sizin gibi içme gücü büyük olanlar pes deyince, Aristodemos, Phaidros (14) ve benim gibilere gün doğdu demektir. Bizler bu işte hep yaya kalanlarız. Sokrates'e gelince, ona sözüm yok, o her türlüşüne vardır, az içsek de uyar bize, çok içsek de. Anlaşıyor ki, burada bulunanların hiç biri içkiyi fazla kaçırmak niyetinde değil, o halde sarhoşluk üstüne doğruyu söylersem, dinletebilirim kendimi belki. Hekimlik görgülerime dayanarak, size şu gerçeği söyleyebilirim ki, sarhoşluk insanlar için zararlı bir şeydir. Bundan ötürü içkiyi fazla kaçırmayı ne kendim için isterim, ne de başkaları için, hele kafalar dünden tütsülü ise.

Myrrhinus'lu Phaidros söze karışıyor:

— Ben kendi hesabıma seni dinlerim her zaman, hele hekimlik bahsinde. Ama bugün belki dostlar da iyi düşünürlerse, sözünü dinlerler.

Bu sözler üzerine hepsi bu toplantıyı sarhoşluğa götürmemeye, içkiyi tadında bırakmağa karar verdiler.

— Madem kimse kimseyi zorlamadan, dilediğimiz kadar içeceğiz, diyor Eryksimakhos, benim

bir dileğim var: flüt çalmak için gelen kıza da izin verelim. Gitsin kendi kendine öttürsün flütünü, yahut da isterse, evin kadınlarına çalsın. Biz de bugünkü toplantımızı konuşmayla geçirelim. Ne üstüne konuşalım? İsterseniz, ben bir konu atayım ortaya.

177 a Hep birden peki diyorlar. Eryksimakhos söze başlıyor:

— Sözlerime Euripides'in Melanippe'sinden (15) bir mısra ile başlayacağım: «Hayır, ben değilim bu sözleri söyliyem», gerçekten benim söyleyeceklerim benim değil, Phaidros'un düşünceleridir. Phaidros şunu söyler bana her fırsatta, kızarak: «Tuhaf değil mi, Eryksimakhos, şairler şu tanrı, bu tanrı için hymnos'lar, paian'lar (16) yazmışlar da, bunca ünlü şairden biri çıkıp, Eros üstüne, bu kadar eski, bu kadar önemli bir tanrı için tek bir övgü yazmamış. Hatırı sayılır sofistleri de ele alsak, onlar da düz sözle, örneğin büyük filozof Prodikos'un ki gibi Herakles'e övgüler (17) yazmışlar. Bu bir şey değil, dahası var: bir kitap geçti elime, pek bilgin bir adamın yazdığı bu kitapta tuzun faydaları üstüne akıl almaz övgüler vardı. Buna benzer daha nice nice şeylerin göklere çıkarıldığını görüyoruz. Bu çeşit konulara bu kadar emek harcanmış da, bugüne kadar Eros'un, Sevgi'nin şanına lâyık bir övgü yazmağa kimsenin eli varmamış. Bu kadar yüce bir tanrı nasıl bu kadar yabana atılmış!» Bunu söylemekte bence Phaidros yerden göğe kadar haklı. Ben de bir yandan onun gönlünü hoş etmeğe can atarken,

sizlerin bu fırsatla Eros tanrının hakkını vermenizi doğru buluyorum. Düşünceme katılırsanız öyle sanırım ki, bu konuda söyleyeceklerimiz zamanımızı doldurur. Hepimiz birer birer sevgiyi övebildiğimiz kadar övelim diyorum. Sağdan başlayalım, ilkin Phaidros konuşsun, çünkü hem sıranın başında bulunuyor, hem de bu konunun babası sayılır.

— Kimse bu dileğin tersine oy vermez sanırım; diyor Sokrates. Ne ben veririm, ben ki sevgiden başka bir şey bilmem diyorum, ne Agathon ve Pausanias, ne de Aristophanes ki hep Dionysos'la Aphrodite'den dem vurur, ne de burada gördüklerini hiçbir. Gerçi biz sonlarda oturduğumuza göre, söz paylarımız eşit olmayacak, ama bizden önce en doğru, en güzel sözler söylenmiş olursa, canımıza minnet. Haydi öyleyse, Sevgiyi ilk övecek Phaidros'a uğurlar dileyelim.

Bu sözler herkesin hoşuna gitmiş ve Sokrates'e uyarak Phaidros'u konuşmaya çağırmışlar. Doğru- 178 a su Aristodemos neler söylendiğini pek iyi hatırlamıyordu, hoş ben de onun bana bütün söylediklerini hatırlamıyorum, ama size sözlerinin hatırd kalmaya değer taraflarını anlatayım.

İlkin sözü Phaidros alıyor, dediğim gibi, ve şunları söylüyor:

— Sevgi insanlar ve tanrılar arasında eşsiz bir yer tutan büyük bir tanrıdır. Eşsizdir. Eşsizdir her bakımdan, hele doğuşu düşünülecek olursa. Bir defa bütün tanrılardan eski, çok eski olması ne şeref! Eskiliğini şundan biliyoruz: anası babası yok, ne

herhangi bir insan, ne de bir şair kimden doğduğunu söylemiyor. Hesiodos'a (18) bakılırsa, ilkin Khaos olmuş, «**derken bütün varlıkların oldum olası temeli, koca göğüslü Toprak Ana, sonra da Eros, Sevgi Tanrı...**» Demek Khaos'dan sonra bu ikisi gelmiş: Toprak ve Sevgi. Parmenides (19) dünyanın kuruluşu üstüne şunu söylüyor: «**Ana Tanrının ilk düşüncesi Sevgi oldu**». Akusilaos'un (20) dedikleri c de Hesiodos'un sözlerine uyuyor. Böylece bir çok kaynaklar Sevginin çok eski bir tanrı olduğunda birleşiyor.

Bu tanrı en eski tanrı olduktan başka, bizim için en büyük nimetlerin de kaynağıdır. Bana sorarsanız, insanın daha gençken en büyük nimet saydığı şudur: sevenin iyi bir sevgilisi, sevgilinin de iyi bir seveni olması. Güzel yaşamak isteyenleri ömürleri boyunca nedir güzel yaşatan? Akrabaları mı? Hayır. Şanlar şerefler mi? Hayır. Zenginlik mi? d Hayır. Ne şu ne bu, hiç bir şey insanı Sevgi kadar güzel yaşatamaz. Şimdi sorarım size, bu neden böyledir? İnsan neden çirkin bir şey yapmaktan utanır da, güzel şeyleri yapmağa özenir? Bu iki duygu olmasa, ne bir devlet, ne de bir insan büyük ve güzel bir iş başarabilir. Şimdi ben şunu söylüyorum: seven bir adam kötü bir iş yaparken yakalanırsa, yahut kötü bir şeye uğrayıp da, pısrıklığı yüzünden kendini koruyamazsa, ne babasının, ne arkadaşlarının, ne de kimsenin onu bu halde görmesi sevgilisinin görmesi kadar üzmez. Sevgili için de aynı şey, o da kötü bir şey yaptığı zaman, kendini sevenin

yüzüne bakmaktan utanır en çok. Diyelim ki, sevenler ve sevilenlerle bir devlet veya bir ordu kurmanın yolu bulunsun, böyle bir devleti en iyi yürütecek düzen, onların çirkin bir şey yapmaktan kaçmaları, birbirinden daha çok ün kazanmağa çalışmalarıdır. Bu duygularla yan yana savaşan insanlar 179 a ne kadar az da olsalar, bütün dünyayı yenerler elbet, yenmez olurlar mı? Neden? Çünkü seven adam sevdiğinin gözü önünde silâhlarını bırakıp kaçmaktansa, bütün orduya rezil olmayı, hatta ölmeyi bile hoş görür. Hele savaş meydanında sevgilisini yalnız bırakmak, tehlikede iken yardımına koşmamak, en korkak adamın bile yapacağı iş değildir. Çünkü Sevgi öyle bir şişirir ki yüreğini, doğuştan yiğitmiş gibi olur. Homeros der ya, yiğitlere Tanrı yürek üflermiş, işte budur Sevginin sevenlere verdiği güç.

Başkası için ölmek, bunu yalnız sevenler yapabilir, erkekler değil yalnız, kadınlar bile. Pelias'ın kızı Alkestis (21) Yunanlılara bu dediğimin örneğini verdi: kocası için ölmeği bir o göze aldı, oysaki anası da vardı, babası da. Ama Sevgi kadına öyle bir yürek verdi ki, onun yanında ana baba oğullarına sadece isimle bağlı birer yabancı gibi kaldılar. Bir kadın yaptı bunu, hem öylesine yaptı ki, yalnız insanlar değil, tanrılar bile şaşı kaldı ve o kadar güzel buldular ki yaptığını, Hades'ten yukarı çıkmasına izin verdiler. Oysaki bu yetkiyi tanrılar nice nice güzel işler yapmış nice nice insanlar arasında pek az kimselere vermişlerdir. Demek tanrı-

b

c

d

lar da sevginin insana kazandırdığı gücü ve erdemi her şeyden üstün tutuyorlar. Buna karşılık, Oiağros'un oğlu Orpheus (22) Hades'ten elleri boş dönüyor, almağa geldiği karısının kendini değil, sadece hayaletini götürüyor. Çünkü tanrılara göre Orpheus yumuşak davranmış —ne de olsa bir çalgıcı nihayet— Alkestis gibi ölmeği gözüne alacak yerde, binbir çareye baş vurup, Hades'e ölmeden girmenin yolunu bulmuş. İşte bu yüzden tanrılar e cezasını veriyor, ölümü kadın eliyle oluyor. Ama Thetis'in oğlu Akhilleus'a (23) Mutlular Adalarına (24) gitmek şerefini veriyorlar. Neden, çünkü anesi diyor ki ona, Hektor'u öldürürsen, sen de öleceksin, öldürmezsen, yurduna dönüp uzun uzun yaşayacaksın. O gene sevdiği Patroklos'un yardımına koşmak, öcücü almak yiğitliğini gösteriyor, onun için ölmeği değil yalnız, o öldükten sonra ardından 180 a gitmeği de göze alıyor. İşte bundan ötürü, yani kendini sevene böylesine değer verdiği için, tanrılar yaptığına hayran, hem de nasıl hayran kalıp, ona görülmedik şerefler bağışlıyorlar.

Şunu söyleyeyim ki, Patroklos'un Akhilleus'un sevgilisi olduğunu söylerken Aiskhylos saçmalıyor (25). Akhilleus yalnız Patroklos'tan değil, bütün kahramanlardan daha güzelmüş bir kere; Homeros'un dediği gibi, daha sakalı terlememiş, yani Patroklos'tan daha gençmiş. İşin doğrusu şu ki, sevgiden gelen b erdeme en çok değer veren tanrıların asıl hoşlandıkları, hayran oldukları şey, sevenin sevgilisine gösterdiği sevgiden çok, sevileni sevene bağliyan

sevgidir. Çünkü seven, tanrılara daha yakındır, özünde tanrılık vardır; işte bu yüzden Akhilleus'u Alkestis'ten daha fazla beğenmiş ve onu Mutlular Adalarına göndermişlerdi.

Uzun sözün kısası, şunu diyorum ki ben, Sevgi tanrıların en eskisi, en saygı değeri, en kudretlisidir ve insanlara hem hayatlarında, hem de ölümlelerinde erdem ve saadet kazandırır.

İşte Aristodemos'un anlattığına göre Phaidros' un söyledikleri. Phaidros'tan sonra başkaları da konuşmuş, ama ne dediklerini iyice hatırlamıyordu. Onların sözlerini bir yana bırakıp, Pausanias'ın konuşmasını anlattı. O da şunları söylemiş:

— Bana kalırsa, Phaidros, bizden tek başına Sevginin övgüsünü istemekle konu iyi bir yola sokulmuş olmadı. Sevgi bir tek olsaydı, peki derdim, ama bir tek değil ki. Olmadığına göre de, hangi çeşit sevginin övülmesi gerektiğini önceden söylemek lazım. Ben konuyu doğru yola sokmağa çalışacağım, önce Sevginin nasıl övülmesi gerektiğini söyleyeceğim, sonra da tanrıyı gereğince öveceğim.

Herkes bilir ki, Sevgi Aphrodite'den ayrılmaz. Aphrodite tek olsaydı, Sevgi de tek olurdu, ama madem ki iki Aphrodite var, Sevginin de iki olması gerek. Gerçekten de bu tanrının ikiliği nasıl inkâr edilebilir? Biri, en eskisi göksel dediğimiz Aphrodite ana karnından doğmuş değil, Göğün kızıdır. Daha sonra gelen bir başkası var ki, Zeus'le Dione'nin kızıdır, ona orta malı Aphrodite diyoruz

(26). İster istemez onlara bağlı iki türlü sevgi de olacak, birine orta malı, öbürüne göksel diyeceğiz. İmdi bütün tanrılar övgü bekliyeceğine göre, her birinin payını ayırd etmemiz gerekiyor. Şunu söyliyeyim ki, ne yaparsak yapalım, yaptığımız iş kendiliğinden ne güzeldir, ne de çirkin. Örneğin şu anda yaptığımız şey: içmek, şarkı söylemek, konuşmak, bunların hiç biri kendiliğinden güzel değildir. Güzellik bunların yapılış biçiminden doğar. Bunları güzel, doğru dürüst yaparsak, güzel olur, yapmazsak, çirkin olur. Sevmekte de öyle: güzel olan, övülmeğe değer her Sevgi değil, bizi sevginin güzeline yönelten Sevgidir.

Orta malı Aphrodite'ye bağlanan insanın **ken-**
b disisi de orta malıdır, her işini rasgele yapar; bu sevgi aşağılık kişilerin sevgisidir. Bu türlüleri kadınları da delikanlılar kadar severler, sonra da sevdiklerinin bedenlerini canlarından çok severler, üstelik de sevdiklerini elden geldikçe aptallar arasında seçerler, çünkü istedikleri arzularını sonuna kadar götürmektir; bu işin güzelliğine, çirkinliğine **c** ne bakmazlar. İşi tesadüfe bırakırlar, güzel de olabilir, çirkin de. Onlarda sevgi tanrıların daha genç olanına, doğuştan hem erkeklik, hem dişilik payı olanına bağlıdır. Göksel Aphrodite'nin yolunda gidense, hiç dişilik karışmamış, sadece erkekliği olan bir tanrıya bağlanmış olur, (onun için yalnız delikanlıları sever), sonra daha eski olan bu tanrı taşkınlığa da düşmez. Onun yolunda giden yalnız erkek cinse çevrilir, doğuştan daha gürbüz, daha akıllı olan varlık-

ları sever. Coşkunluklarını katıksız olarak bu Sevgiden alanları delikanlıları sevişlerinden de tanıyabiliriz. Gençleri yalnız akılları işlemeğe başladığı çağda, yani sakalları biterken severler. Böyle yaparlar, çünkü niyetleri saf çocukları tuzağa düşürmek, sonra da hiçe sayıp, başka sevgilere koşmak değil, onlarla ömür boyu beraber yaşamak, bir hayat ortaklığı kurmaktır. Hatta bir kanunla küçükleri sevmegi yasak etmeli ki, sevenlerin bunca emekleri sonu bilinmez bir işte harcanmasın. Çünkü çocukların canları, bedenleri sonunda iyilikten yana mı, kötülükten yana mı dönecek, bilinmez. Gerçi iyi insanlar bu kanuna kendiliklerinden uyarlar. Ama orta malı Sevgi düşkünlerine karşı öyle bir zor kullanmalı, nasıl onların serbest kadınlarla düşüp kalkmalarını önlemek için elimizden geleni yapıyorsak. Onların düşkün sevgileri yüzünden değil midir ki, nice kimseler seven bir insanın gönlünü yapmağa çirkin bir şey sayacak kadar ileri gidiyorlar. Hep kötü cinsten sevişenlere bakıyorlar, onların ölçüsüz, edepsiz hallerini görüyorlar da ondan. Oysa ki hangi işte olursa olsun insan yaptığını yolu yordamı ile yaptı mı, kimsenin kötü gözle bakmağa hakkı yoktur.

Başka memleketlerde sevginin, sınırları belli, kolayca kavranır bir tek geleneği vardır; bizde ise türlü türlü görölür. Elis'te, Lakedaimon'da, Boiotia'lılarda (27) yani insanların konuşmada usta olmadıkları yerlerde kural kesindir, sevenin gönlünü yapmak düpedüz iyi bir şey sayılır: genç ol-

d

e

182 a

b

sun, yaşlı olsun, kimse buna kötü demez. Herhalde gençleri kandırmak için bir sürü lâflarla vakitlerini kaybetmek niyetinde değiller, zaten konuşmak ellerinden gelmez. İonia'da ve yabancıların boyun-duruğu altında yaşayan daha başka yerlerde gelenek bu işi ayıp sayar; çünkü yabancıların zorbalığa dayanan düzeni yalnız bunu değil, düşünceyi ve bedeni geliştirme kaygısını da kötü saydırır. Kullarının büyük düşüncelere yükselmeleri baştakilerin işine gelir mi? Büyük dostlukları, anlaşmaları da istemezler, ki bu da sevginin yarattığı nice değerler arasındadır. Bu konuda bizim zorbalarımız da alacakları dersi aldılar. Aristogeiton ile Harmodios (28) arasındaki karşılıklı derin sevgi zorbalıklarına son verdi. Demek seveni sevindirmenin ayıp sayıldığı yerde bu kuralı doğuran, oradakilerin düşkünlüğü olmuş, bir yandan baştakilerin doymaz hırsları, öbür yandan da alttakilerin pısrıklığı. Tersine bu işi iyidir diye kestirip atanların kurdukları gelenek de bir düşünce tembelliğinden geliyor.

Bizdeki yol bunların hepsinden daha güzel, onun için de, demin söylediğim gibi, anlaşılması daha zor. Bir düşünelim gerçekten, biz ne diyoruz; açıkca sevmek gizli gizli sevmekten daha güzeldir, bundan da güzeli en iyi soylu, en değerli insanları, başkalarından çirkin de olsalar, sevmektedir. Seven bir insanı desteklemek için hepimiz neler yaparız! Kötü saydığımız bir iş için yapar mıyız bunları? Birisini elde etmek güzel, elden kaçırmak çirkin sayılır bizde. Elde etme işinde biz sevenin en olmıyacak se-

rüvenlere katılmasını hoş görürüz, bundan başka ne- 183 a
 yin peşine düşsek, neye can atsak, felsefenin en acı
 yergilerine uğrarız. Sevgililerin birbiri için yap-
 tıklarını biri çıkıp da para, mevki, iktidar elde et-
 mek için yapsa, dileğine varmak için yalvarıp ya-
 karsa, yeminler etse, kapı önlerinde yatsa, hiç bir
 kölenin katlanamayacağı köleliklere katlansa, dost-
 larını da, düşmanlarını da karşısında bulur; düş- b
 manları onu dalkavuklukla, el etek öpmekle suç-
 landırır, dostları da ona sitekler eder, yaptıkların-
 dan utanırlar. Oysa ki bütün bunları seven bir in-
 san yaptı mı, hoş görülür, hattâ gelenek onu ayıp-
 lamak şöyle dursun, dünyanın en güzel şeyini yap-
 tığına inanır. İşin garibi, yemin edip yeminini boz-
 duğu zaman bile tanrıların kendisini hoş göreceği
 sanılır. Ata sözünün de dediği gibi, sevgi yemini ye- c
 min sayılmaz. Demek ki tanrılar da insanlar da seve-
 ne tam bir hürriyet vermişler, bizim âdetlerimizden
 bu anlaşıyor. Böyle olunca, devletimiz içinde sev-
 mek ve sevenin gönlünü yapmanın çok güzel bir şey
 sayılması beklenebilir. Ama bir yandan da görüyo-
 ruz ki, babalar mahsus çocuklarının başına eğitmen-
 ler koyup, sevgililerin birbirleriyle konuşmasına en-
 gel oluyorlar. Birbirini sevenleri aynı yaştaki arka- d
 daşları görünce, ayıplıyor, yaşlılar da bu ayıplamaya
 engel olmuyor, onlara yalnız yapıyorsunuz demi-
 yorlar. Bunlara bakınca, bizde bu işin kötü görüldü-
 ğünü sanıyor insan.

İmdi, bana kalırsa, mesele şu: başta da söyledi-
 ğim gibi, bu iş tek taraflı değil, sevgi tek başına ve

kendiliğinden ne güzeldir, ne çirkin. Güzeldir güzel yapılırsa, çirkindir çirkin yapılırsa. Düşkün bir insanın arzularına çirkince kapılmak ne kadar kötü ise, değerli bir insana kendini güzel bir şekilde ver-

e mek o kadar iyidir. Düşkün dediğimiz, orta malı sevgiye düşen, candan çok bedeni seven adamdır. Bu sevgi uzun sürmez, çünkü sevilen şey sürekli değildir. Asıl sevdiği şey, sevgilinin bedeni bir çiçek gibi solar solmaz, sözler, yeminlerle birlikte sevgi de uçar gider. Bir insanı, içi güzel diye, seven ise, ömür boyu sever, çünkü sürekli bir şeye bağlanmış-

184 a tır. İşte bizim gelenegimizin istediği bu sevgililerin birbirini en iyi, en güzel şekilde denemesi, kötü arzulardan kaçıp, iyi arzulara uymalarıdır. Onun için kimine koş, kimine kaç der, bu yarışmada sevenin de, sevilenin de iyi cinsten mi, kötü cinsten mi olduklarına bakarız. Yine bunun içindir ki, çabuk ele geçirilmeyi ayıp sayar, aradan bir zaman geçmesini isteriz, çünkü çoğu zaman denemeye en iyi fırsat veren budur. Kötü gördüğümüz başka bir şey de, para yahut mevki uğruna kendini vermek, kor-

b ku ve baskı altında gevşemek, yahut ta para, politika oyunlarının çekiciliğine kapılmaktadır. Kötü görürüz, çünkü bunların sağlam, sürekli bir tarafı yoktur, üstelik güzel sevgi doğmaz bunlardan.

Kendini sevgiye vermenin bizim gelenegimizce bir tek güzel yolu vardır. Seven bir insanın her tür-

c lü köleliğe katlanması onu küçük düşürmez, ayıp sayılmaz demıştik ya, bu gönüllü köleliğin de gerçekten utanılmıyacak biricik şekli erdem uğruna kö-

leliktir. Biz şöyle bir kanun koymuşuz ortaya: insan kendini birine kul köle ederken, onunla daha üstün bir bilgiye, daha üstün bir erdeme ulaşacağına inanıyorsa, gönüllü köleliğin bu türüsünde hiç bir çirkinlik, hiç bir küçülme yoktur. Demek iki ilke birleşiyor: insanın birini sevmesiyle bilgiye veya herhangi bir erdeme gönül vermesi bir tek şey oluyor. Ancak bu şekilde bir delikanlının kendini sevene yüz vermesi güzel sayılabilir. Seven ile sevilen bu birliğe nasıl varabilirler? Her biri ayrı yoldan gidecek, birincisi kendisine yüz veren delikanlıya yapılması doğru saydığı her yardımı yapacak, ikincisi de kendine bilgi ve erdem getireni doğru işlerde destekliyecek, her türlü değerlerini arttırabilecek, öbürü de daha iyi, daha bilgili olmayı isteyecek. Evet, işte o zaman bu iki yol bir noktada birleşir ve yalnız orada sevgilinin sevene yüz vermesi güzel bir şey olur, başka hiçbir yerde değil. Bu yolda insan aldansa bile, ayıp sayılmaz, oysaki başka her yolda insan aldansa da aldanmasa da, utanılacak hallere düşer. Örneğin bizi seveni zengin sanıp, ona para için yüz versek de aldansak, sonradan adamın fakir olduğu anlaşılrsa, elimize de beş para geçmeseyse, az mı utanırız bundan? Böyle davranmakla, ne mal olduğumuzu ortaya koymuş oluruz, para için herkesin her dediğini yapan bir adam derler bize, bu da güzel bir şey değildir. Tersini düşünelim, bizi seveni iyi adam sandık ve onun sevgisiyle daha iyi olacağımızı umduk, adam aşağılık, değersiz çıktı, aldandık. Bu aldanma gene de güzel bir aldan-

d

e

185 a

b

madır, çünkü bununla nasıl bir insan olduğumuzu göstermiş oluyoruz; değer kazanmak, daha iyi olmak için her şeye canla başla sarılan bir insan derler bize, bundan güzel şey de olamaz. Demek ki erdem uğruna sevmekle sevilme ne türlü olursa olsun, güzel oluyor. İşte Göksel Aphrodite'ye bağlı sevgi budur, kendisi de onun gibi göksel, yücedir. Devlet için de, tekler için de bu Sevginin değeri büyüktür, çünkü seveni de, sevileni de erdem yolunda kendi kendini aşmağa zorlar. Bundan gayrisi hep öbürüne, orta malı Aphrodite'ye bağlıdır.

İşte, Phaidros, Sevgi üstüne benim hazırlıksız olarak söyleyebileceklerim bunlar.

Susan (29) böylece susmuş, (bakın ne kelime oyunları yapıyorum, hocalardan öğrendim) derken sıra Aristophanes'e gelmiş, ama Aristodemos'un dediğine göre, fazla yemekten mi, nedense hıçkırığa tutulmuş Aristophanes, bir türlü konuşamamış. Yanında oturan hekim Eryksimakhos'a şu kadarını söyleyebilmiş:

— Eryksimakhos, ya hıçkırığımı durdur, yahut ta ben kendim durduruncuya kadar yerime konuş.

— Peki, iki işi birden göreyim, demiş, senin yerine konuşayım, hıçkırığın durunca, konuşursun. Yalnız beni dinlerken, nefesini uzunca tut ki, hıçkırığın dursun. Durmazsa, su ile gargara et, gene de durmazsa, bir şeyle burnunu karıştır ve hapşır. Bunun bir iki defa yaptın mı, hıçkırığın ne kadar inatçı olursa olsun, kesilir.

— Sen konuşmana bak, demiş Aristophanes; dediklerini yaparım.

Eryksimakhos söz alıyor:

— Bence, diyor, Pausanias çok iyi başladığı konuşmasını iyi bitiremedi. Onun sözlerini tamamlama işini ben üstüme alıyorum. Sevgiyi ikiye ayırmak doğrusu iyi bir şey, ama bu iki sevgiyi yalnız gönlümüzün insan güzellerine bağlanışında görmemeli, daha nice nice şeyler, örneğin hayvanlar, topraktan bitenler, kısacası bütün varlıklarda da aynı şeyi göstermek gerekir. Bizim sanatımız olan hekimlik böyle bir görüşe götürüyor insanı. Sevgi yüce, yüceler yücesi bir tanrıdır, tanrı işlerinde de, insan işlerinde de etkisi sınırsızdır. 186 a

Sözlerime hekimlikle başlayarak, sanatıma karşı duyduğum saygıyı belirteceğim. Bedenlerin yapısını da bu iki türlü sevgi kurar. Bakın nasıl: herkes şunu kabul eder ki, bedende sağlıkla hastalık birbirine benzemiyen ayrı hallerdir. Birbirine benzemiyen şeylerin arzuları, sevgileri de elbette birbirine benzemiyecek; sağlam bir bedendeki sevgi hasta bir bedendeki sevgiden başkadır. Demin Pausanias iyi insanları sevmek güzel, kötülerini sevmek çirkindir diyordu; onun gibi bedende de iyi, yani sağlam olandan yana gitmek güzeldir, (hattâ hekimlik dediğimiz işin yapmak zorunda olduğu şey de budur) kötü, yani hasta olandan yana gitmek çirkindir, iyi bir hekimin yapacağı da bu gidişi önlemektedir. Hekimliğe kısaca bedende sevgi b

olaylarının dolma ve boşalma ile ilgili bilgisi denebilir. Bu olaylar içinde güzel sevgiyi çirkin sevgiden ayırmasını bilen, hekimlerin hekimi olur. İyi bir hekim beden yapısında öyle bir değişiklik yapar ki, sevginin biri ötekinin yerine geçer, sevgiyi olmadığı ve olması gerektiği yerde yaratmasını bilir, yahut ta tersine bulunup da bulunmaması gerektiği yerden koparıp atar. Bedende birbirine düşman olan şeyleri dost haline getirmeğe, onları birbirine sevdirmeye gücü yetmelidir. Sevişmiyen şeyler birbirine karşıt olan şeylerdir, soğukla sıcak, acı ile tatlı, kuru ile yaş ve bu gibi karşıtlıklar. Bunları birbiri ile seviştirme ve uyuşturmanın yolunu bulmaktır ki, pîrimiz Asklepios (30), siz şairlerin de dediği ve benim de inandığım gibi, hekimlik sanatını kurmuştur.

187 a Böylece ben şunu ileri sürüyorum: hekimlik baştan başa bu tanrının emrindedir, beden de top-
 rağın da işletilmesi ona bağlıdır. Müziğe gelince, bir az düşünmesini bilen açıkça görür ki, o da öbür sanatlarla aynı durumdadır. Herakleitos'un (31) da karışık bir ifade içinde söylemek istediği bu olacaktır herhalde: «Birlik, diyor, kendi içinde ayrılan şeylerin uyuşmasıdır, tıpkı okla yay arasındaki uyuşma gibi.» Uyuşmanın bir ayrılma olduğunu, birlik içinde ayrı şeylerin kaldığını söylemek mantığa düpedüz aykırıdır. Demek istediği belki de şuydu: ön-
 b ce birbirinden ayrılan alçak ve yüksek sesler var, sonra bu sesler uzlaşıyor ve müzik sanatında ahenk bu uzlaşmaya dayanıyor. Alçakla yüksek ayrı kal-

salardı, ahenk diye bir şey olamazdı. Gerçekten de ahenk bir ses birliğidir, ses birliği ise bir uyuşmadır. Ama iki şey birbirine karşı çatışma halinde olduğu müddetçe, bundan bir uyuşma doğmaz, çatışan, uyuşmıyan şeyler bir ahenk kuramaz. Ritim için de böyledir, çünkü ritim de önce birbirine karşıt olan çabukla yavaşın sonradan uyuşması ile doğar. Bütün bunlarla müziğin yaptığı nedir? Hekimlikte olduğu gibi, ayrı şeyleri sevgi ile kaynaştırıp uyuşturmaktır. Başka türlü söyleyecek olursak, müzik ahenk ve ritim alanında sevgi olaylarının bilgisidir. Ayrıca ahenkle ritimin yapılarında sevgi belirtisini görmek zor değildir; burada sevginin iki türüsü de henüz görülmez. Buna karşılık insanların ahenkleri ve ritimleri kullanışlarında gerek müzik yaratırken (buna besteleme diyoruz), gerek bu yaratılan ses ve söz düzenlerini yerli yerinde kullanırken (ki buna da usul bilgisi deriz), iste burada zorluk başlıyor ve işini iyi bilen bir usta aranıyor. Böylece yine aynı düşünceye varmış oluyoruz: kendilerini düzenlememiş olan insanlar düzenlemiş olanlara yüz vermeli ve sevgilerini yaşatmağa çalışmalı. İşte güzel sevgi budur, göksel dediğimiz, Urania'ya bağladığımız sevgi budur. Polymnia'ya (32) bağlı, orta malı dediğimiz öbür sevgiye gelince, onun tadını çıkarmak için, ölçülü, hesaplı olmak gerekir. Nitekim hekimlik sanatında hastalanmadan yemek yemenin tadına varabilmeği sağlamak önemli bir iştir. Demek oluyor ki, müzikte, hekimlikte ve her şeyde, hem insan, hem tanrı işle-

rinde bu iki sevgiyi gereğince karşılamasını bilmeliyiz, çünkü her şeyde her ikisi de vardır.

- Yılın mevsimlerine bakacak olursak, onların
- 188 a düzeninde de hep bu iki sevgiyi görürüz. Demin söylediğim sıcakla soğuk, kuru ile yaş gibi karşıtlıklar düzenli bir sevgiye kavuşup uyuştular, kaynaştılar mı, insanlar, canlılar ve bitkiler için sağlık ve bereket başlar; onlardan hiçbir zarar görmezler.
- b Mevsimler ölçüsüz bir sevgiye düşünce, herşey sarsılır, yıkılır; canlılarda da, bitkilerde de salgınlar ve daha binbir çeşit hastalıklar bundan doğar: kırağılar, dolular, kıranlar bu alandaki sevgi olaylarının ölçüsüz ve düzensiz oluşundan ileri gelir. Bu olayları yıldızların hareketleri ve yılın mevsimleriyle bilmeğe astronomi diyoruz.

- Dahası var, bütün kurban kesmeler, türlü şekillerde geleceği görmeler (tanrılarla insanlar arasındaki bütün alış verişler), bütün bunlar neye yarar? Sevginin iyisini korumağa, kötüsünden kurtulmağa. Günah işlemek ne demektir? Anamız, babamız, akrabalarımız, tanrılarımız karşısında sevginin doğrusuna, düzenlisine değer verecek yerde, tersini yapmak. Bunun içindir ki, kâhinler sevgileri inceden inceye gözden geçirirler, onları düzeltmek için türlü çarelere baş vururlar. Yani kâhinlik, tanrılarla
- d insanlar arasında dostluk kurmanın yolunu bulma bilgisidir, insanları sevgi işlerinde yüce kanunları ve tanrıları saymağa yöneltir.

İşte böylesine değişik, böylesine yüce, böylesine dünyayı saran bir kudret, bir bütündür Sevgi. Fa-

kat bizler ve tanrılar arasında en büyük etkisi olan sevgi ölçülü, düzenli sevgidir. Her türlü mutluluğu, insanlar ve onlardan üstün varlıklar olan tanrılar arasında her türlü anlaşmaları ve dostlukları kurar. İşte benden bu kadar. Sevgiyi överken, belki bir çok şeyleri kenarda bıraktım, ama isteyerek değil. Hem zaten eksik bıraktığım şeyler varsa, onları tamamlamak da senin işin olsun, Aristophanes. Yok, eğer sen tanrıyı başka bir yoldan övmek istiyorsan, başla övmeğe. Hazır hıçkırığın da durdu.

Söz böylece Aristophanes'e geçmiş

— Evet, demiş Aristophanes, hıçkırığım iyice kesildi, ama bu iş hapsirmadan olmadı. Ne tuhaf şey şu insan bedeni! Rahata kavuşmak için hapsirme gibi, ne rahatsız, ne patırdılı gürültülü bir çareye baş vurması gerekiyor! Ama şıp diye de durdu hapsirince. 189 a

Eryksimakhos söze karışmış:

— İlahi Aristophanes, bak şu yaptığına! Söze başlayacak yerde, el âlemi güldürüyorsun. Sana bir de bekçilik mi edeyim şimdi? Madem rahat ettin, konuş artık. b

Aristophanes gülerek:

— İyi söyledin, Eryksimakhos, demiş; bu dediklerimi dememiş olayım. Sen de bana bekçilik etme, çünkü beni korkutan, sözlerimin sizi güldürmesi değil, güldürürsem, bizim sanata hizmet etmiş olurum sadece, ondan değil de, asıl sözlerimin gülünç olmasından korkarım.

— Ya, demek bir nükte ile işin içinden çıkacağını sanıyorsun, öyle mi, Aristophanes? Yağma yok, c aklımı başına topla, sana sözlerinin hesabını soracağımı unutma. Belki de sormam ya, neyse...

— Haydi, öyle olsun, Eryksimakhos. Benim niyetim senden ve Pausanias'tan başka türlü konuşmak. İnsanlar Sevginin kudretini hiç de kavramış değiller bence. Kavramış olsalardı, ona ne tapınaklar, ne sunaklar yapar, ne kurbanlar keserlerdi! Yoo, hiç de böyle şeyler yaptıkları yok, asıl ona yapmaları d gereken. Tanrılar arasında insanları en çok seven odur; odur insanların yardımına koşan; en büyük mutluluğa ermemize engel olan dertlerin devâsını o bulur. Ben sizi Sevginin sırrına erdireyim, siz de bu sırrı başkalarına ulaştırırsınız.

İnsan aslında neydi, ne oldu, önce bunu bilmemiz gerek. Çünkü insan her zaman bugünkü gibi değil, bir başka türlü idi. İnsan soyu ilkin üç çeşitti. c Şimdiki gibi erkek, dişi diye ikiye ayrılmıyordu, her ikisini içine alan bir üçüncü çeşit daha vardı. Bu çeşidin kendi kayboldu, sadece adı kaldı: androgynos denilen bu çeşidin adı gibi biçimi de hem erkek, hem dişi idi; bugün sözü edilmesi bile ayıp sayılır. İşte bu insanlar yuvarlık sırtları ve böğürleri ile tostoparlık bir şeydiler. Her birinin dört eli, bir o kadar da bacağı vardı. Yusuvarlık bir 190 a boyun üzerinde birbirine tıpatıp eşit, ama ters yöne bakan iki yüzlü bir tek kafa, dört kulak; edep yerleri ve her şeyleri de ona göre hep ikiye. Yürürken istedikleri yöne doğru, bizim gibi, düpedüz a-

dım atabilir, koşmak istedikleri zaman da, tepe takla, havaya fırlayan bacakları ile bir tekerlek olur, sekiz kola, bacağı birden dayandıkları için, döne döne uçar giderlerdi. Peki, ama neden insanlar üç çeşitti, neden dediğim gibi idiler? Çünkü erkek aslından güneşten gelme idi, dişi bu dünyadan, ikisini birleştiren cins de aydan; ay hem güneşe, hem dünyaya bağlı ya. Toparлак olmaları, döne döne gitmeleri de bu gezegenlere çektikleri içindir. Homeros'un anlattığı Ephialtes ile Otos (33) bu cins insanlar olacak. Hani göğe tırmanmağa, tanrılara karşı koymağa yeltenmişler.

Bunun üzerine Zeus ve öbür tanrılar görüşmüş, konuşmuşlar, ne yapacaklarını pek bilememişler. Bir yandan insanları yok etmek, Devler gibi soylarını yıldırımla yakıp, kül etmek istemiyorlarmış (çünkü o zaman insanların kendilerine sundukları kurbanları, herşeyi de birlikte ortadan kaldırmış olacaklar), öbür yandan da küstahlığın bu derecesine göz yumamazlardı. Zeus uzun uzun düşündükten sonra, «Galiba bir çare buldum, der, insanlar hem kalsın, hem de kuvvetten düşüp hadlerini bilsinler. İkiye böleceğim onları, böylece hem zayıf düşecekler, hem de sayıları artıp, bizim için daha faydalı olacaklar. Üstelik iki bacak üstüne doğru dürüst yürüyecekler. Yine de hadlerini bilmez, uslu durmazlarsa, yeniden ikiye bölerim, bu sefer tek bacak üzerinde atlıya atlıya giderler.»

Böyle der Zeus ve der demez de insanları

e tutar ikiye böler, tıpkı bir meyveyi kişâ saklamak için ikiye böler gibi, yahut ta bir yumurtayı ince bir kılla ortasından keser gibi.

Zeus kestiği adamların yüzünü boyunları ile Apollon'a tersine çevirtmiş ki, kesilen yerlerini görsünler ve akılları başlarına gelsin. Yaralarını iyi etmesini de buyurmuş. Apollon da yüzlerini tersine çevirmiş, derilerini şimdi karın dediğimiz yerde bir kesenin ağzını kapar gibi birleştirmiş, orta yeri sıkı sıkı büzmüş ve bir tek delik bırakmış. İşte biz buna göbek diyoruz. Sonra bakmış buruşukları var, 191 a onları düzeltmiş, ayakkabıcıların deriyi yontmak için kullandıkları bıçağa benzer bir âletle göğüslerine bir biçim vermiş; ama eski hallerini unutmazınlar diye, karnın ve göbeğin ötesinde berisinde birkaç kırışık bırakmış.

İnsanın yapısı böylece ikileşince, her yarı öbür yarısını özleyip, üstüne atılıyor, kollarını birbirine sarıp, yeniden bir bütün haline gelmek arzusu ile kucaklaşıyor, birbirinden ayrı hiç bir şey yapmak b istemiyerek, açlıktan ve işsizlikten ölüp gidiyorlarmış. Yarılardan biri ölünce, sağ kalan bir başkasını arıyor, ona sarılıyormuş, rasgele sarıldığı bu insan bir erkek yarısı da olabiliyormuş, dişi yarısı da (ki bugün bir bütün olan bu dişi yarıya kadın diyoruz). Bu yüzden insan soyu azalıp gidiyormuş. Zeus hallerine acımış, bir başka çare bulmuş, ayıp yerlerini önlerine getirmiş, çünkü arkada olunca, c çiftleşerek değil, agustos böcekleri gibi, toprağa yumurta döküp çoğalıyorlarmış. Ayıp yerleri öne alı-

nınca, dişi erkek birleşip çoğalmıya başlamışlar. Maksadı şu imiş: çiftleşme erkekle kadın arasında olursa, insan soyunun çoğalmasını sağlamış olacak, yok eğer erkekle erkek arasında olursa, arzularına kanarak, başka işlere yönelecekler, yani hayatlarında başka amaçları olacak. Demek ki insanın kendi benzerinde duyduğu sevgi, çok eski bir zamandan kalmadır, sevgi bizim ilk yapımızı yeniden kuruyor, iki varlığı bir tek varlık haline getiriyor, kısacası insanın yaradılışındaki bir derde devâ oluyor.

Her birimiz bir insanın symbolon'u (34), tamamlayıcı parçasıyız, pisi balıkları gibi bir bütünün yarısına benzeriz, onun için de hep tamamlayıcı parçamızı arar dururuz. Demin androgynos dediğimiz katışık varlığın bir parçası olan erkekler kadınlara düşkündür, bir kadınla yetinmeyen erkeklerin çoğu da bunlardan gelmedir; erkeklere düşkün, kocaları ile yetinmeyen kadınlar da bunlardandır. Fakat bir dişiden kesilme kadınlar erkeklere hiç yüz vermezler ve daha çok kadınlara meylederler, seviciler bunlar arasından çıkar. Bir erkekten kesilme erkeklere gelince, onlar da erkek yarılarını ararlar ve çocukken erkek asıllarının parçaları olarak, erkekleri severler; onlarla düşüp kalkmaktan, kucaklaşmaktan hoşlanırlar. Çocuklar ve delikanlılar arasında en iyileri bunlardır, çünkü yaradılışlarından erkeklik en çok onlardadır. Oysaki bir çokları bunları edepsiz diye ayıplarlar. Yanlış! Çünkü bu işi edepsizlikten yapmazlar, işlerinde atılganlık,

mertlik, erkeklik olduğu için kendilerine benziyene bağlanırlar. Bunu ortaya koyan bir olay da şudur: yalnız onlar yetiştikleri zaman, tam adam olur ve devlet işlerine girerler. Olgun çağlarında onlar da erkek çocukları severler ve yaradılışları gereği evlenmeğe, çocuk yapmağa heves etmezler, bu işi sırf âdet yerini bulsun diye yaparlar. Ömür boyunca kendi aralarında bekâr yaşamak, bol bol yeter onlara. Kısacası bu türlü insanlar hep kendi cinsinden olanlara bağlı kalır, erkekleri sever yalnız.

İnsanların karşısına demin sözünü ettiğim kendi yarısı çıktı mı, ister erkek çocuklara, ister başkasına düşkün olsun, derin bir dostluk, akrabalık, sevgi duygusu ile vurulmuşa döner, bir an için bile ondan ayrılmak istemez. Bütün ömürlerini bir arada geçiren bu insanlar birbirinden ne istediklerini anlatamazlar size. Kimse diyemez ki, onları bu kadar hoşkuntulukla birleştiren zevk sadece bir cinsel arzu ortaklığıdır. Bu iki candan her birinin aradığı bambaşka bir şeydir, istediklerini duyar, sezer de anlatamazlar. Onları şimdi bir yatakta uzanmış olarak düşünün, Hephaistos bütün âletleriyle karşısına dikilip soruyor: «Ey, insanlar! birbiriniz için dilediğiniz nedir?» Bu soru karşısında sevgililer susacak. Hephaistos bir daha soracak: «Şu mu yoksa candan dilediğiniz: öylesine kaynaşmak, bir tek varlık olmak ki, artık ne gece, ne gündüz sizi birbirinizden ayıramasın. Eğer bu ise istediğiniz, sizi bir arada eriteyim ve körükliye körükliye kaynatayım sizi birbirinize. İki iken bir olur, ömrünüz bo-

yunca bir tek insan gibi aynı hayatı yaşarsınız. Öldükten sonra da, öbür tarafta, Hades'te, iki olacağınıza bir olur, aynı ölümü paylaşırsınız. Düşünün, bu mudur arzuladığınız? Böyle bir kadere razı mısınız?» Hangi sevgililer bunu duyar da, hayır der, başka bir şey isteyebilir? Tersine bu sözde çoktandır özledikleri bir şey dile gelmiş olur: sevdiğine kavuşmak, onda erimek, iki ayrı varlıkken bir tek olmak.

Bu neden böyledir? Dediğim gibi, biz aslında bir bütündük de ondan. Sevgi dediğimiz şey yaradılışımızdaki bütünlüğü arzulamak, aramaktır. Evet, biz birdik. Şimdi ise, kötü yola saptık, tanrı da bizi ayırdı, Lakedaimon'lular Arkadia'lıları nasıl ayırdıysa (35)... Tanrılar karşısında haddimizi bilmezsek, korkarım bizi yeni baştan ikiye bölerler, kabbartmalarda yandan görünen suratlar gibi, burnumuzdan aşağı ikiye biçilmiş dolaşırız. İşte bunun için her insana verilecek öğüt şudur: her işte tanrıların dilediğini yap ki, bir daha bölünmiyesin ve Sevgi yoluyla ilk bütünlüğünü yeniden bulasın, kimse sevgiye karşı koymasın (ona karşı koyan tanrıları düşman eder kendine. Sevgi ile barışıp uzlaştık mı, bizi bütünliyecek sevgilileri de bulur, mutluluğa erişiriz; bu da az kimseye nasip olan bir şeydir. Sakın Erykimakhos sözlerimi şakaya alıp, Pausanias ile Agathon'dan (36) bahsettiğimi sanmasın. Onlar belki de o cinstendir, yaradılıştan erkek olanlardan... Onlar nasıl olursa olsun, ben söylediklerimi bütün erkekler, bütün kadınlar için söylüyorum.

193 a

b

c

Bizim soyumuz için mutluluğa ermenin çaresi, Sevgiyi sonucuna iletmek, bizi bütünliyen sevgiliyi bularak, ilk yaradılışımıza dönmektir. En güzel şey bu ise, bizi ona en çok yaklaştıran şey hayatımızdaki gerçeklerin en güzelidir: bu da yaradılıştan gönlü gönlümüze uyan bir sevgilidir.

d İşte yerince övdüğümüz tanrı, bize bu nimeti bağışlıyan Sevgi'dir. Bugün için aslımıza dönmek yolunda bize en büyük yardımı yapan, yarın için de bize en büyük ümitleri veren odur. Tanrılara saygıda kusur işlemezsek, o bize ilk yaradılışımızı bulduracak, eksikliğimizi giderip, mutluluğa erdirecek bizi.

İşte, Eryksimakhos, demiş Aristophanes, Sevgi üstüne benim söyleyeceklerim bu kadar. Görüyorsun, konuşmam seninkine hiç benzemedi. Demin de rica etmiştim, sakın bu sözleri güldürme konusu **e** yapma ki, geri kalanları da dinleyebilelim. Zaten iki kişi kaldı: Agathon ile Sokrates.

Eryksimakhos da:

— Peki, öyle olsun, der. Sözlerin de hoşuma gitti doğrusu. Hem Sokrates'le Agathon'un sevgi bahsinde yaman olduklarını bilmeseydim, söylenen bu kadar çok ve çeşitli sözden sonra, artık bir az zor konuşurlar derdim. Ama böyle bir kaygım yok doğrusu.

Sokrates söze karışır:

194 a

— Sen de, Eryksimakhos, bu söz yarışmasında az yaman değildin, der. Ama kendini benim yerime koy, düşün, şimdi Agathon da güzel bir konuşma ya-

pacak, sonra sıra bana gelecek. Benim yerimde ol-
san, sen de korkmaz mıydın?

— Kötü bir oyun oynuyorsun bana, Sokrates,
der Agathon. Bu tiyatrodaki herkes sabırsızlıkla ben-
den güzel bir konuşma bekliyor diye şaşırmamı
istiyorsun, değil mi?

— Ben daha unutmadım, Agathon, aktörleriyle
birlikte sahneye nasıl çıktığını, senin bir eserini din-
lemeğe hazırlanan koca bir tiyatro halkına hiç kork-
madan, ne rahat, ne yüksekte bir eda ile baktığını.
Şimdi nasıl bir avuç insan önünde şaşıracak
aklımdan geçebilir?

— Bu da ne demek, Sokrates? Sence ben tiyatro
ile o kadar başı dönmüş bir insan mıyım ki, ka-
fası işleyen bir kaç kişinin kafasız bir sürüden da-
ha belâlı olduğunu bilmiyeyim?

— Senin gibi bilgili bir insandan böyle kaba
bir düşünce bekliyecek kadar yanılır mıyım ben?
Tersine çok iyi bilirim ki, bilgili saydığın birkaç
kişiyi buldun mu, onlara büyük kalabalıklardan da-
ha çok değer verirsin. Ama bakalım, biz o kişiler-
den miyiz? Değiliz, çünkü biz de orada kalabalığın
arasındaydık. Ama bizden başka gerçekten bilgili
bir kaç kişi karşısında çirkin bir şey yapacak olur-
san, onlardan utanırsın, değil mi?

— Elbette.

— Ya, demek kalabalık karşısında çirkin bir
şey yapmaktan utanmazsın?

O sırada Phaidros söze karışmış:

— Sevgili Agathon, Sokrates'e cevap verecek

- olursan, bizim giriştiğimiz işi bir yana bırakıp, sözü başka yollara döker. Eline konuşacak biri, hele güzel bir adam geçmiyegörsün; ben Sokrates'in ikili konuşmalarından hoşlanmaz değilim, ama Sevginin gereğince övülmesini, her birimizin teker teker düşündüklerini söylemesini sağlamak zorundayım.
- e Önce herkes tanrıya borcunu ödesin, sonra dilediğiniz gibi konuşursunuz.

— Doğru, hakkın var, Phaidros, demiş Agathon. Ne diye söz almıyayım. Sokrates ile karşılıklı konuşmak fırsatını ne zaman olsa bulurum.

Ben önce nasıl konuşmam gerektiğini söyleyip, sonra konuşacağım. Bana öyle geliyor ki, benden önce konuşanlar tanrıyı övmediler, insanların bu tanrıdan gördükleri iyilikleri sayıp döktüler. Bu

195 a ne türlü bir tanrıymış da insanlara bu iyilikleri yapmış, kimse bu tarafına dokunmadı. Hangi konuda olursa olsun, her övgü için bir tek doğru yol vardır: neyi öveceksek, onun nasıl olduğu için nelere yol açtığını belirtmek. İşte Sevgiyi bizim bu türlü övmemiz doğru olur: önce ne olduğunu söylemek, sonra iyiliklerini.

- İmdi, ben derim ki, bütün mutlu tanrılar arasında (hoş görsünler, kıskanmasınlar ama) Sevgi en mutlu tanrıdır, çünkü en güzelleri, en iyileri odur. Hangi yönleri ile en güzeldir, anlatayım. Önce o,
- b Phaidros, tanrıların en gencidir. Bu sözün doğruluğunu Sevgi kendiliğinden ortaya koyar. Nasıl bir kaçış kaçır Sevgi ihtiyarlıktan! O ihtiyarlık ki, az çabuk koşmaz ardımızdan, kaçtıkça kovalar bizi!

Sevginin mayasında düşmanlık vardır ihtiyarlığa, uzaktan bile uğratmaz semtine. Ata sözü doğru söylemiş: kim kime benzerse, ondan yana gider. Ben bir çok bakımlardan Phaidros'la beraberim, ama şunu kabul edemem: Sevgi Kronos'tan, İapetos'dan (37) daha yaşlı olamaz. Tersine ben onun en genç tanrı olduğunu ve hep genç kaldığını ileri sürüyorum. Hesiodos'un Parmenides'in (38) anlattığı o eski tanrı kavgaları doğru olsa bile, Sevgi değil, kader yüzündendir. Bütün o kesmeler biçmeler, zincire vurmalar, daha nice nice işkenceler (39), Sevgi aralarında olsa hiç biri olamazdı bunların. Nitekim tanrıların başına o geçtiği günden bu yana dostluk ve barış içindeler.

Demek sevgi gençtir, ama genç değil sade, incedir de. Ne yazık ki, Homeros gibi bir şair çıkıp ta, bu tanrının inceliklerini anlatamamış. Homeros Ate'nin (40) inceliğinden bahseder (hiç değilse ayaklarının inceliğinden), şöyle der: **«İnceciktir ayakları, yürürken toprağın üstünde değil, insanların başı üstünde yürür!»** Bakın inceliği nasıl elle tutulur hale getirmiş, sert bir yerde değil, yumuşak bir yerde yürüdüğünü belirtmiş. Biz de Sevginin inceliğini belirtmek için aynı çareye baş vuralım. O ne toprak üstünde yürür, ne de pek öyle yumuşak olmıyan kafalar üstünde, yürüdüğü ve oturduğu yer dünyanın en yumuşak yeridir: çünkü o sarayını tanrıların ve insanların içlerinde, canlarında kurmuştur. Hem öyle her cana yerleşmez hani. Birinin içinde kabalık gördü mü, kaçar gider, yumuşak bul-

du mu, kalır. Sevgi yalnız ayakları ile değil, her yeriyle her zaman yumuşak şeylerin en yumuşakları içinde dolaştığı için, kendisi de ister istemez incenin incesidir.

- 196 a Demek ki Sevgi tanrılarının en genci, en incesidir. Bu gibi akıcı bir varlık olduğunu da unutmayalım. Öyle olmasa, her şeyi sarmazdı; odun gibi olsa, canların içine hiç görünmeden nasıl girer çıkarırdı? Özündeki uyuşkanlığın ve girginliğin en iyi belirtisi, onun biçim güzelliği değil midir? Herkes düşünebildiği en üstün güzelliği onda görür, çünkü çirkinlikle Sevgi çatışma halindedir. Tanının güzelliği de bu tanrının hep çiçekler arasında dolaşmasından gelir: canda, bedende, nerde olursa olsun, Sevgi çiçek açmayan yere uğramaz, nerde çiçekli, güzel kokulu bir yer varsa, oraya yerleşir.

Tanrının güzelliği üstüne söyleyeceğimi söyledim, ama çok daha şey söylenebilir. Bundan sonra Sevginin erdemleri gelir.

- En önemlisi, Sevginin ne haksızlık etmesi, ne de haksızlığa uğramasıdır. Ne ona bir tanrı haksızlık edebilir, ne o bir tanrıya, ne bir insan ona haksızlık edebilir, ne de o bir insana. Sevginin başına ne gelse, zorla gelmez, Sevgi ne yaparsa yapsın, zorla yapmaz, çünkü her insan gönül isteğiyle onun emrine girer. «Devletin kraliçeleri olan kanunların» (41) doğru bulduğu da isteye isteye yapılan anlaşmalardır.

Sevgi haklı olmakla kalmaz, en ölçülü varlık da odur. Ölçülü olmak, herkese göre zevklerin, ar-

zuların dizginlerini elde tutmaktır. Hiç bir zevk de sevgiden üstün değildir. Madem daha aşağı olan zevkler ve arzular Sevgiye boyun eğer ve madem onlara boyun eğdiren de Sevgidir, bundan Sevginin ne kadar üstün bir ölçüsü olduğu anlaşılır.

Yiğitlik bahsine gelince, Sevgi ile Ares bile boy ölçüşemez, çünkü Sevgi Ares'e tutulmuş değil, Ares Sevgiye tutulmuştur (42). Geleneğe göre Ares'tir Aphrodite'ye vurulan. Vurulan değil, vuran kuvvetlidir; yiğitler yiğidini avucuna alan, elbette herkesten daha yiğit olacak.

Böylece tanrının haklı, ölçülü ve yiğit olduğunu belirttik. Şimdi bilgi yönünü ele alalım. Hiç bir tarafını eksik bırakmamağa çalışmamız gerek. Önce Eryksimakhos'un yaptığı gibi, ben de kendi sanatıma saygı göstererek, tanrının büyük bir şair olduğunu söyleyeceğim, o kadar usta bir şair ki, dilediği insanı şair yapabilir. Sevgi avucuna aldı mı bir insanı, «bir nefes şiiirden yoksun da olsa» (43) o insan şair kesilir. Buna dayanarak, diyebiliriz ki, her çeşit sanat alanında Sevgi her yaratmanın yaratıcısıdır, çünkü hiç kimse kendinde olmıyanı kendi bilmediğini başkasına ne verebilir, ne de öğretebilir. Dahası var: bütün canlıların yaratılması işinde Sevginin payını kim inkâr edebilir? Onun marifetiyle doğup gelişmiyor mu bütün canlılar? Zanaat ustalıklarına gelince, ancak o tanrıdan ders alanlar yükselip dünyaya ün salmıyor mu? Sevginin elinden geçmiyense, gölgede kalmıyor mu? Şüphesiz ok atma, hekimlik, bilicilik Apollon'un buluşlarıdır, ama

d

e

197 a

- b** bunları arzu ve sevgi yoluyla bulmuştur. Demek ki o da Sevginin çırağıdır ve belki sevgidir Musa'lara müziği, Hephaistos'a demir dövmeyi, Athena'ya kumaş dokumayı, Zeus'e bile «**tanrılar ve insanları yönetmeyi**» (44) öğreten. Sevgi ortaya çıktıktan sonra değil midir ki, tanrılar arasındaki gürültü patırdı bir düzene girdi? Besbelli güzellik işe karıştı (çünkü Sevgi çirkinlikle bağdaşamaz). Oysaki daha önceleri, başlarken de söylediğim gibi, herşey Kaderin elinde olduğu için, tanrılar arasında ne korkunç şeyler olurmuş! Bizim tanrı bir doğunca, tanrılar arasında da, insanlar arasında da güzel şeyler sevgisi ile hep iyi şeyler doğmuş.

İşte, Phaidros, benim düşünceme göre, ilkin Sevginin kendisi herşeyden güzel, her şeyden iyidir, sonra da başkaları için daha başka güzelliklerin, iyiliklerin kaynağıdır. Ona neler borçlu olduğumuzu bir mısra ile söylemek geldi içimden:

İnsanlar barışır, deniz durulur,
Rüzgârlar diner

Bir uykudur iner dertler üstüne

- d** Odur içimizden yabancılık duygularını silip, yerine yakınlık duygularını getiren. Şu bizimki gibi bütün toplantıları ona borçluyuz. Odur bizi toplayan bayramlarda, korolarda, kurbanlarda. Kaynaşmaya yol açar, yabancığa yol vermez. Bizi iyiliğe dost, kötülüğe düşman eder. İyiliğinde cömerttir. Bilgeleri kendine hayran eder, tanrıları şaşırtır. Sizde yoksa, peşine düşersiniz, varsa, bir hazine gibi üstüne titrersiniz. Rahatlığın, Keyfin, İnceliğin, Gü-

zelliklerin, Arzuların, Tutkuların (45) kaynağı olur. İyiliklere koşar, kötülüklerden kaçar. Didinmelerimiz, korkularımız, tutkularımızda, konuşmalarımızda bize kılavuzluk, kaptanlık eder. yardımcımız, en iyi kurtarıcımız olur. O kurar tanrıların ve insanların düzenini. Önderlerin en iyisi, en güzeli olan bu tanrının ardı sıra giderek, her ölümlü insan onu övmeli, onun tanrıları ve insanları büyüliyen türküsüne katılmalı.

İşte, Phaidros, sözlerimde hafiflikle ciddiliği ölçü ile karıştırmaya çalışarak, tanrıya benim sunduğum övgü budur.

Agathon'un sözleri bitince, herkes delikanlıyı alkışlamış ve böyle onun hem kendine, hem tanrıya lâayık bir şekilde konuştuğu kabul edilmiş. Derken Sokrates Eryksimakhos'a bakarak:

— Gördün mü, Akumenos oğlu, demiş, demin ben korkulmıyacak bir şeyden mi korkmuşum? Agathon'un parlak bir konuşma ile benim başımı derde sokacağını söylerken, haksız mıydım?

Eryksimakhos:

— Haklıymışsın, der, Agathon'un iyi konuşacağını bildin, ama senin başının derde gireceğini sanmam.

— Nasıl başım derde girmez, iki gözüm, bu kadar güzel, bu kadar zengin bir nutuktan sonra, kim söz alır da sıkışmaz? Her söylediğinde ayrı bir güzellik vardı. Hele sonundaki o sözler, o cümleler, onları kim dinler de çarpılmaz? Bu kadar güzel söz-

lerin yanına bile yaklaşılamıyacağımı o kadar iyi biliyorum ki, bir yolunu bulsam, utancımdan kaçacaktım nerdeyse. Agathon bana öylesine Gorgias'ı hatırlattı ki, Homeros'un Gorgo üzerine (46) anlattığı korkulara düştüm. Agathon sözünü bitirirken, Gorgias'ın, o yaman hatibin kafasını üstüme atacak, soluğumu kesip, taşla çevirecek beni diye ödüm patladı.

O zaman anladım ne gülünçmüşüm, sizin Sevgi d övmelerinize katılırken, sevgi bahsinde yaman sanırken kendimi, ben ki övmek nedir bilmem, kimi olursa olsun. Ne aptalmışım! Övmek gerçeği söylemektir sanırdım; bununla mesele biter; geriye, doğru bulduğum sözlerin en güzellerini seçip, en uygun şekilde bir araya getirmek kalır derdim. Övmenin en doğru yolunu biliyorum diye de, güzel konuşacağıma inanıp böbürleniyordum. Ama öyle görünüyor e ki, bu değilmiş övmenin güzeli. Övülecek şeye en güzel, en büyük değerleri vermek, bunların kendisinde gerçekten olup olmadığına bakmamak lazım. Yalanmış, değilmiş, orası önemli değil. Biz meğer şuna karar vermişiz: her birimiz Sevgiyi över görünecek, ama kimse onu gerçekten övmeyecek. Bu yüzden bütün yaptığımız ne güzellik varsa, hepsini zorla Sevgiye mal etmek, onun büyük olduğunu, çok büyük şeylere yol açtığını söylemek ve böylece onu 199 a bilenlere değil de, bilmiyenlere varlıkların en güzeli, en iyisi diye tanıtmak oluyor. Böyle bir övgünün parlaklığına diyecek yok, ama sizinle Sevgiyi övmeye girişirken, bu türlü aklımdan bile geçmemişti.

«Dilimin verdiği sözden kafamın haberi yokmuş!»
 (47) Haydi, hoşça kalın, ben övmenin bu türlüsüne yokum, beceremem. Ama isterseniz, kendi bildiğim gibi konuşayım, sizinle söz yarışına girip gülünç olmadan, gerçek olan ne varsa, onu söylüyeyim. Benim yapabileceğim, içimden geldiği gibi, sözlerimin sırasına, düzenine bakmadan, Sevgi üstüne gerçeği söylemektir. Sen artık düşün, Phaidros, böyle bir konuşmanın yeri var mı, yok mu?

Phaidros da, ötekiler de dilediği gibi konuşmasını söylemişler.

— Öyleyse, Phaidros, izin ver de, Agathon'dan bazı şeyler sorayım. Onunla iyice anlaşmadan konuşmak istemiyorum.

— Hadi, sana izin, sor.

Bunun üzerine Sokrates söze başlamış:

— Evet, sevgili Agathon, sen söze güzel başladın sanırım. Önce sevginin ne olduğunu anlatmak, sonra neler yaptığını ortaya koymak gerektiğini söylemekte haklı idin. Bu başlangıca hiç diyeceğim yok. Peki, madem sevginin ne olduğunu bu kadar güzel, bu kadar parlak sözlerle anlattın, şunu da söyle bize: Sevgi kendiliğinden bir başka şeyin sevgisi midir, yoksa, hiçbir şeyin sevgisi değil midir? Sevgi bir ananın veya bir babanın sevgisi midir diye soruyorum, gülünç olur böyle bir soru, ama tut ki, Baba baba olarak nedir diye düşündük de, ben sana sordum: Baba bir başkasının babası mıdır, yoksa kimsenin babası değil midir? Ne cevap verecek-

sin? İster istemez: Baba bir oğlun veya bir kızın babasıdır diyeceksin, değil mi?

— Elbette, demiş Agathon.

— Ana için de öyle demez misin?

e Bunu da kabul etmiş.

— Şimdi bir şeyler daha sorayım da, ne demek istediğini daha iyi anla. Bir kardeş kardeş olarak birinin kardeşi midir, değil midir? diye sorsam.

— Evet, birinin kardeşidir, derim.

— Bir erkek veya bir kız kardeşin kardeşi.

— Evet.

— Şimdi sevgi için aynı şeyi düşün ve söyle:

200 a Sevgi bir şeyin sevgisi midir, yoksa bir şeyin sevgisi değil midir?

— Elbette bir şeyin sevgisi olacak.

— Peki, bunu aklında tut: Sevgi bir şeyin sevgisidir. Şunu da söyle bakalım: Sevgi sevdiği şeyi arzular mı, arzulamaz mı?

— Arzular tabîî.

— Kendinde olan bir şeyi mi arzular, sever, yoksa kendinde olmıyan bir şeyi mi?

— Kendinde olmıyanı her halde.

— Herhaldeyi bırak da, kesin olarak söyle: arzulamak bizde olmıyanı istemek midir, değil midir? Bizde olan bir şeyi arzu eder miyiz, etmez miyiz? Bana öyle geliyor ki, bunun başka türlü olması düşünülemez. Sen ne dersin, Agathon?

— Bana da öyle geliyor.

— Güzel. Gerçekten, büyük olan büyük, güçlü olan güçlü olmayı istiyebilir mi?

— Söylediklerimize göre istiyemez.

— Demek insan kendinde olan şeylerden yoksun olamaz.

— Doğru.

— Ya güçlü olan güçlü olmayı arzu ederse, çevik olan çevik olmayı, sağlam olan sağlam olmayı... Öyle ya, biri çıkar der ki, kendinde bunlar ve buna benzer değerler bulunan kimse bu değerleri arzu da edebilir. Bir yanlışlık yapmamamız için, bu nokta üzerinde duruyorum. Bir insan düşün ki, Agathon, bugün istese de, istemese de, bu değerler elinde. Bu insan kendinde ister istemez olan bir şeyi nasıl arzu edebilir? Ama birisi bize diyebilir: Ben sağlamım, sağlam olmak da istiyorum, zenginim, zengin olmak da istiyorum, demek ki bende olanı arzu edebiliyorum. Ona şöyle cevap verebiliriz: Be adam, sen zenginliği, sağlığı, gücü, gelecek için istiyorsun, çünkü bugün için istesen de, istemesen de bunlar sende var. Bende olanı arzu ediyorum dediğin zaman, acaba demek istediğin şu olmasın: bugün elimde olanı yarın için de arzuluyorum. Bunu doğru bulmaz mı o adam?

— Bulur.

— Bütün bu değerlerin ilerde bizim olmasını, elimizde kalmasını istemek, henüz elimize geçmemiş bir şeyi sevmek değil midir?

— Öyledir.

— Demek bu adam da, her arzu eden gibi, he-

nüz elinde, emrinde olmıyanı istiyor: Arzunun, sevginin aradığı, erişmediğimiz bir durum, elde etmediğimiz, yoksun olduğumuz bir şey değil mi?

— Budur.

— Haydi öyleyse, ne üstüne anlaştığımızı bir düşünelim şimdi. Birincisi sevgi bir şeyin sevgisi midir, ikincisi de sevgi henüz bizde olmıyan bir şeyin sevgisi midir?

201 a — Evet.

— İstersen, ben sana hatırlatayım. Aldanmıyorsam, senin dediğin şu idi: tanrıları uzlaştıran güzellik sevgisidir, çirkinlik sevgisi diye bir şey yoktur. Bu değil miydi söylediğin?

— Buydu.

— Ha şöyle, ağzına sağlık, dostum! Demek sevgi yalnız güzelliğin sevgisidir, çirkinliğin değil.

— Kabul.

b — Peki, sevmek bizde olmıyanı istemektir demedik mi?

— Dedik.

— Öyleyse, sevgi güzellikten yoksundur.

— İster istemez.

— İyi, ama güzellikten yoksun, güzelliğe kavuşmamış bir şeye sen güzel der misin?

— Diyemem elbet.

— Böyle iken, sen halâ sevginin güzel olduğu düşüncesinde misin?

— Belki de ne söylediğimi bilmiyordum demin konuşurken.

c — Ama yine de parlaktı konuşman, Agathon. Bir

küçük sorum daha var: iyi dediğin şey sence güzel midir?

— Bence öyledir.

— Madem sevgi güzellikten yoksundur, güzellik de iyilik olduğuna göre, sevgi iyilikten de yoksundur.

— Ben seninle başa çıkamam, Sokrates, dediğin gibi olsun.

— Senin başa çıkamadığın doğruluk, iki gözüm, yoksa Sokrates'le başa çıkmak hiç de zor değil.

Ama şimdi seni rahat bırakıp, vaktiyle sevgi üstüne Diotima ile, Mantineia'lı bir kadınla konuştuklarımıza geleceğim. Bu konuda, daha birçok konularda bilgili bir kadındı, vebaya karşı kestirdiği kurbanla on sene Atinalıları bu belâdan korumuştı. Sevgi üstüne ne biliyorsam, ondan öğrendim. Bu kadının bana söylediklerini anlatmağa, Agathon'la girdiğimiz yoldan yürümeğe çalışacağım, elimden ne kadarı gelirse. Senin söylediğin gibi, Agathon, sevgi kimdir, nedir, önce onu anlamak, sonra gördüğü işlere geçmek lazım. Bana en rahat gelen, size yabancı kadının sorularını sırasıyle anlatmak. Çünkü benim söylediklerim aşağı yukarı şimdi Agathon'un bana söyledikleri oldu: sevgi büyük bir tanrıdır, güzelin sevgisidir. Kadın söylediklerimi benim şimdi Agathon'a ileri sürdüğüm düşüncelerle çürüttü, kendi sözlerimle sevginin ne iyi, ne de güzel olduğunu ortaya koydu.

— Ne diyorsun, Diotima? dedim o zaman. Demek sevgi çirkin, kötü bir şey.

— Ölçülü konuş, dedi. Güzel olmıyan sence ister istemez çirkin midir?

— Elbette.

202 a — Bilgin olmıyan mutlâka bilgisiz mi demektir? Bilginlikle bilgisizliğin bir ortası yok mı sence?

— O da ne imiş?

— İnsan hesabını veremedenden de doğru düşünebilir. Buna bilgi diyebilir misin, diyemezsin, (çünkü bilgi mantığa dayanmadı mı, bilgi olmaz) bilgisizlik de diyemezsin, (çünkü bilgi rasgele de olsa bilgisizlik sayılmaz) demek ki bilmekle bilmemek arasında doğru düşünmek diye bir şey vardır.

— Haklısın, dedim.

b — Öyleyse, güzel olmıyan çirkin, iyi olmıyan kötüdür deme. Sevgi de böyle. Onun için iyidir, güzeldir demediğine göre, çirkindir, kötüdür de deme, ikisi arası bir şey olarak düşün sevgiyi.

— Evet ama sevgiyi büyük bir tanrı sayıyor herkes.

— Herkes dediğin bilenler mi, bilmiyenler mi?

— Hepsi birden.

c — Nasıl olur, dedi Diotima gülerek. Sevgiyi bir tanrı bile saymıyanlar ona büyük tanrı diyebilirler mi?

— Onlar da kim?

— Biri sen, biri de ben.

— Olur mu böyle şey?

— Olur elbet. Sence bütün tanrılar mutlu ve

güzel değil midir? Onlardan birinin güzel ve mutlu olmadığını söylemeğe dilin varır mı?

— Varmaz, Zeus hakkı için!

— Mutlu dediklerin iyiliğe, güzelliğe varmış olanlar değil mi?

— Elbette.

— Ama demin dedin ki, Sevgi iyi ve güzel şeyleri ister, çünkü onlardan yoksundur.

— Evet, öyle dedim.

— İyiliği, güzelliği olmıyan, hiç tanrı olabilir mi?

— Olamaz gerçekten.

— Görüyorsun ya, sen de Sevgiyi tanrı saymıyorsun.

— Nedir öyleyse sevgi? Ölümlü bir varlık mı?

— Hiç de değil.

— Nedir öyleyse?

— Demin dedim ya, ikisi ortası, ölümlü ile ölümsüz arası bir şey.

— Evet ama ne?

— Büyük bir cin (48) Sokrates, çünkü cin dediğimiz tanrı ile insan arası bir varlıktır.

— Ne iş görür bu cinler?

— İnsanlardan tanrılara, tanrılardan insanlara haberler, sözler götürüp getirirler, dileklerimizi, adaklarımızı onlar ulaştırır tanrılara, onlar getirir bize tanrıların buyruklarını, kurbanlarımızın karşılığını. Tanrı ile insan arasındaki boşluğu dolduran cinler böylece bütünü bütünlüğünü kurarlar. Onlardan gelir bilicilerin bütün bilgisi, rahiplerin

203 a kurbanları, kehanetleri, falları, büyüleri, üfürüklerle gereğince başarma sanatı. Aslında tanrı insana karışmaz, bu cinler araya girer, uykuda olsun, uyanıklıkta olsun, tanrılarla insanların buluşmalarını, konuşmalarını sağlarlar. Bütün bunları bilende tanrı soluğu vardır (49). Bunları değil de, başka şeyleri bilen, işi, sanatı ne olursa olsun, bir zanaatçı olmakla kalır. Bu cinler hem pek çok, hem de pek çeşitlidir. Sevgi de onlardan biridir.

— Peki, dedim, hangi anadan, hangi babadan gelmiş?

- b — Uzun sürer bunu sana anlatması, ama bir deneyeyim. Aphrodite dünyaya geldiği gün, bütün tanrılar bir şölende imiş. Zekânın oğlu Bolluk da aralarında imiş. Yemekten sonra Yoksulluk (50) şöleden payını istemeğe gelmiş, kapının önünde durmuş beklemiş. Tanrı şerbeti (51) ile sarhoş Bolluk (daha şarap yokmuş o zaman) Zeus'un bahçelerine çıkmış ve bir yerde sızmış. Çaresizlik içinde yaşayan Yoksulluk Bolluktan bir çocuğu olmasını kurmuş, gitmiş yanına yatmış ve Sevgiye gebe kalmış.
- c Aphrodite'nin doğduğu gün ana karnına düştüğü için Sevgi bu tanrının kulu, yoldaşı olmuş. Aphrodite güzel, o da yaradılıştan güzele düşkünmüş.

Bolluk ile Yoksulluktan doğan Sevginin talihi de ona göre olmuş. Sevgi her şeyden önce ve her zaman yoksuldur, çoklarının sandığı gibi hiç de d öyle ince ve zarif değildir, tersine kabadır, pistir, evsiz barksız, yalın ayaktır, açıkta, dağda bayırda, kapı önlerinde, yol köşelerinde yatar kalkar. Ne

yapsın, anasına çekmiş, yoksulluktan kurtulamaz. Babasına çeken tarafı ile de hep güzelin, iyiğin peşindedir, yürekli, atılgan, dayanıklıdır, yaman avcıdır, hep tuzaklar kurar, fikirlere, buluşlara düşkündür, ömrü kafa yormakla geçer, bilicilikte, büyücülükte eşsizdir. Aslında ne ölümü, ne de ölümsüzdür. Bakarsın, aynı günde bolluk içinde gelişir, yaşar, birdenbire de ölür, sonra yine babasının tabiatı gereği bir çaresini bulup dirilir. Bir şeyin eline geçmesi ile elinden kaçması bir olur. Öylece Sevgi hiç bir zaman ne yokluk içindedir, ne de varlık içinde.

Bilgi ve bilgisizliğin de ortasındadır. Bakın niçin : tanrıların hiç biri bilgi ile uğraşmaz, bilgelige özenmez (çünkü zaten bilgedir); bilgeliğe ermiş bir insan da artık bilgi ile uğraşmaz ; bilgisizler de öyle, ne bilgi ile uğraşırlar, ne bilge olmağa özenirler. Bilgisizlik neden kötüdür ? Cahil kişi güzellikten, iyilikten, akıldan yoksunken, hepsini kendisine toplamış sanır da ondan. Yoksun olduğunu bilmiyen kimse ne diye kendinde olmıyanın peşine düşsün ?

— Peki, Diotima, dedim; bilgiler de, bilgisizler de düşmezse bilginin peşine, kimler düşer ?

— Artık bunu çocuk da bilir : ikisi ortasında olanlar düşer. Tabii Sevgi de onlar arasındadır. Bilgelik en güzel şeylerden biri, Sevgi de her güzelin nevgisi olduğuna göre, ister istemez bilgelik dostu, filozof oluyor. Filozof olunca da, bilgilerle bilgisizler arasında yer alıyor. Bütün bunlar yaradılışından : bir babası var, her şeyi bilir, her şeyi bulur,

bir annesi de var, ne bir şey bilir, ne bir şey bulur. İşte bu cin böyle bir cindir, sevgili Sokrates. Senin
c Sevgi üstüne yanlış düşüncelere saplanmış olman hiç de şaşılacak bir şey değil, çünkü senin söylediklerinden anladığıma göre, Sevgiyi seven değil, sevilen bir varlık saymışsın. Sevgiyi o kadar güzel sanman da bundan geliyor herhalde. Gerçekten de sevilen güzeldir, incedir, en üstün, en mutlu varlıktır; ama sevenin özü öyle değil, şimdi sana anlattığım gibidir.

— Peki, yabancı, dedim, iyi söylüyorsun, ama Sevgi bu dediğin gibi ise, insanlara ne hayrı dokunabilir?

— İşte, Sokrates, şimdi de sana bunu öğretme-
d ğe çalışacağım. Artık Sevgi nereden gelmiş, ne imiş biliyoruz. Senin dediğin gibi de, Sevgi güzel şeylerin sevgisidir. Biri çıkıp da, bize sorsa: Güzel şeyleri sevmek ne demektir, Sokrates, Diotima? Yahut da açıkça: Güzel şeyleri seven neyi sever?

— Onları elde etmeyi, dedim.

— Bu cevap bir başka soruya yol açar: Güzel şeyleri elde etti mi, ne olur?

— Bu soruya ne cevap vereceğimi pek bilmiyorum, dedim.

e — Peki, güzelin yerine iyiyi koyup, sana sorsa birisi: Söyle, Sokrates, iyi şeyleri seven neyi sever?

— Onları elde etmeyi.

— İyi şeyleri elde etti mi, ne olur?

205 a — Bu sefer cevap kolay: mutlu olur diyebilirim,

— Evet, gerçekten de mutluları mutlu eden iyi şeyleri elde etmektir. Bundan sonra : mutlu olan niye mutlu olmak istiyor diye sorulmaz artık. Senin cevabından niçin sevdikleri anlaşılıyor.

— Doğru, dedim.

— Peki, bu sevgi, bu istek bütün insanlarda var mı, hepsi iyi şeyleri her zaman elde etmek isterler mi dersin ?

— Bence hepsi ister, dedim.

— Peki, Sokrates, madem bütün insanlar her zaman aynı şeyleri sever, niçin herkes sever demiyoruz da, kimi sever, kimi sevmez diyoruz ?

— Buna ben de şaşıyorum, dedim.

— Hiç şaşma. Sevginin bir tür lüsünü almışız ve bütün Sevgiye onun adını vermişiz, başka türlü sevgilere de başka başka adlar vermişiz.

— Nasıl ? dedim.

— Şöyle: **Poiesis** (yaratma) (52) dediğimiz şey çok geniştir biliyorsun, var olmıyan bir şeyi var etmenin her tür lüsüne **poiesis** (yaratma) deriz; böylece her sanatın yaptığı bir **poiesis**'tir, her yaratan da **poietes**'tir.

— Doğru.

— Ama bütün yaratanlara **poietes** demiyoruz, değil mi ? Başka başka isimler veriyoruz. Bütün **poiesis**'in bir tarafı alınmış, yalnız müzikle ölçülü söze dayanan sanata bütünün adı verilmiştir. **Poiesis**, şiir dediğimiz bu oluyor sade ve yalnız onu yapanlara **poietes**, şair diyoruz.

— Doğru.

d — Sevgi sözü için de böyle. En geniş anlamıyla sevgi her iyi olanı ve bizi mesut edeni arzulamaktır. Budur o büyük, o her parmağında bir hüner olan Sevgi. Ama insanlar bu arzuyu başka başka yollara çevirirler, kimi alış verişe, kimi bedenini sağlamlaştırmağa, kimi bilgisini genişletmeğe düşkündür. Bunlarınkine sevmek, kendilerine seven demiyoruz. Sevginin yalnız bir türlüsüne var gücüyle sarılanlar bir bütüne verilmiş adı alıyorlar, sevmek, sevgi, seven yalnız onlar için kullanılıyor.

e — Doğru söylüyorsun sanırım.

— Sevmek kendi yarısını aramaktır diyenler var, biliyorum. Ama ben derim ki, sevmek ne yarımı aramaktır, ne de bütünü, dostum, eğer bu yarım, bu bütün iyi şeyler değilse. İnsanlar kötü gördükleri yeri, kendi elleri ayakları da olsa, kesmeğe razı olmuyorlar mı? Demek ki insan mutlaka kendinden olan bir şeye bağlanmaz, ama her iyi olan şeyi kendi öz malımız, her kötü olanı da yabancımız sayarsak, o başka. Her ne olursa olsun, insanlar iyiden başkasını sevmezler. Yoksa sen böyle düşünmüyor musun?

— Zeus korusun! Elbette öyle düşünüyorum.

— Öyleyse insanlar iyiyi sever diyebilir miyiz sadece?

— Diyebiliriz.

— Çok iyi, ama iyiyi kendileri için severler demek de lâzım değil mi?

— Lâzım.

— İyi bizim olsun demekle kalmazlar, her zaman bizim olsun derler.

— Orası da öyle.

— Demek kısacası Sevgi, iynin her zaman için bizim olmasını istemektir.

— Çok doğru.

— Sevgi hep budur madem, onun peşine düşenlerin hangi işde, hangi yolda harcadıkları emeğe, çabaya sevgi diyebileceğiz? Yaptıkları hangi işe bu adı verebiliriz ? Söyliyebilir misin ?

— Bunu söyliyebilseydim, senin bilgine o kadar hayran olmazdım. Asıl bunu öğrenmek için düştüm senin peşine.

— Ben söyliyeyim sana öyleyse : tene ve cana göre güzellik içinde doğurma.

— Bu sözünü anlamak için bilici olmalı. Ben bilici değilim.

— Peki, daha açık konuşayım : bütün insanlarda tene ve cana göre üretme gücü vardır. Bir yaşa geldik mi, tabiatımız doğurmak ister. Bu doğurma çirkinlik içinde olmaz, güzellik içinde olur. Erkekle kadının birleşmesi bir doğurma işidir ve bu da bir tanrı işidir, çünkü üretme, çoğaltma ölümlü bir varlığın ölümsüzlüğünü sağlamaktır. Böyle bir iş bozuk düzen içinde olamaz; çirkin, tanrı düzenine uymaz, güzelse, uyar. Demek ki güzellik her doğuranın beşiği, kundağı, Moira'sı, Eileithuia'sıdır. (53). İşte onun için yaratma gücü ile yüklü bir varlık güzele yanaştı mı, ferahlar, genişler, sevinçten taşar, doğurur ve çoğalır. Çirkine de rasladı mı,

tersine kasvet basar içine, tıkanır, duraklar, büzülür, doğuracak yerde, içinde kalan yükü taşıma derdine düşer. İşte öz ve bereketle şişkin bir varlığın, içindeki dayanılmaz doğum sancısından kurtulmak için güzel olan her şeye var gücüyle atılması bundandır. Demek, Sokrates, Sevgi senin sandığın gibi güzelin sevgisi değilmiş.

— Nedir öyleyse ?

— Doğurmanın, güzel içinde yaratmanın sevgisi.

— Peki, öyle diyelim.

— Öyledir, başka türlü olamaz. Neden doğurma sevgisidir, çünkü doğurma sonsuzluğa götürür, ölümlüyü ölümsüz eder. İyiyi isteyen ölümsüzlüğü istemek zorunda, çünkü sevginin iyiyi bir an için değil, her zaman için istemek olduğunda anlaşıştık. Kendi sözlerimizin sonucu bu : Sevgi ister istemez ölümsüzlüğün sevgisidir.

İşte Diotima ile konuşmalarımdan Sevgi üstüne aldığım dersler bunlar. Bir gün dedi ki bana :

— Sence bu arzu, bu Sevgi nerden geliyor, Sokrates ? Doğurmak arzusu ile bütün hayvanların ne yaman hallere düştüğünü görmüşsündür; kanatlısı, dört ayaklısı neler çeker Sevgi yüzünden ! Önce çiftleşmek, sonra yavrularını beslemek için. En zayıf hayvanlar yavruları uğruna en kuvvetlilere karşı koyar, canlarını verirler. Onlar yaşasın diye kendileri açlıktan kıvrılır, her şeye katlanırlar. Hadi diyelim ki, insanlar bu işi düşünceyle yapı-

yorlar, ama hayvanlara nereden geliyor dersin böylesine bir sevmeye gücü ?

— Bilmem, dedim.

— Bunları bilmeden, Sevgiden anlayacağını mı sanıyorsun ?

— Demin de söyledim, Diotima, ben öğrenmeğe ne kadar muhtaç olduğumu bildiğim için geldim senin yanına. Anlat bana neyse bunların sebebi ve daha ne varsa Sevgi üstüne.

— Sevginin özü üstüne bir çok anlaşmalara vardık. Bunlara inanıyorsan, sorduğum şeye şaşmamalısın. Burada da, demin dediğimiz gibi, ölümlü varlık elinden geldiği kadar sonsuz, ölümsüz olmağa çalışıyor. Bunun için de yapabileceği bir tek şey var: doğurmak, eskiyen bir varlığın yerine durmadan bir yenisini koymak. Bir canlı yaşıyor, çocukluğundan ihtiyarlığına kadar hep kendi olarak kalıyor deriz, oysaki hep aynı adı taşısa da, hiç bir zaman aynı varlık değildir, durmadan saçları, eti, kemiği, kanı, bütün bedeni bir yandan yenileşir, bir yandan ölür.

Yalnız beden değil, can da değişir. Tabiat, huy, inanışlar, arzular, zevkler, dertler, kaygılar, bunların hiç biri kimsede aynı kalmaz, biri ölürken, bir yenisini doğar. İşin en tuhafı, bilgilerimiz bile bir yandan doğar, bir yandan ölür, bilgi bakımından da hiç aynı kalmayız, hep değişir bildiklerimiz. Bilgi yitirildiği içindir ki, öğrenme diye bir şey vardır. Unutma bir bilginin silinmesidir. Öğrenme, gidenin yerine bir yenisini belletmekle bilgiyi yaşa-

b tır, böylece de bilgi hiç değişmemiş gibi görünür. Bütün ölümlü varlık bedeniyle ve her şeyiyle ölümsüzlüğe bu yoldan erişir. Bunun bir başka yolu da yoktur. Böyle olunca, artık neden bütün canlılar yavruları üstüne bu kadar düşüyor diye şaşma. Bütün o emekler, sevgiler hep ölümsüzlük uğrunadır.

Ben bu sözleri duyunca, şaşakaldım :

— Ne diyorsun, bilgin Diotima, gerçekten böyle mi bu ?

c O zaman Diotima en parlak bir sofist edasıyle:

— Bunu böyle bil, Sokrates, dedi. İnsanlardaki yükselme hırsına bir bak, ne kadar saçma bulacaksın bu hırsı, eğer onu demin söylediklerime bağlamazsan, insanların «ölmez bir ün bırakalım gelecek zamanlara» (54) diye, nasıl şan şeref arzusu ile yapıp tutuştuklarını düşünmezsen. Çocuklarından çok bu gâye uğruna her tehlikeyi göze alırlar, varlarını yoklarını harcar, her mihnete katlanır ve ölmeğe bile razı olurlar. Sen sanıyor musun ki eğer aramızda halâ yaşıyan, ölmez bir yiğitlik hatırası bırakmayı ummasalardı, Alkestis Admetos için ölür, Akhilleus Patrokles için canını verir, sizin Kodros (55) kiralık oğullarına kalsın diye ölüme atılırdı? Hiç inanma. Bence her insan iyi bir ad bırakmak, ölümsüz bir yiğitlik şerefi kazanmak için elinden her geleni yapar. Hem ne kadar değerli ise, o kadar düşer bunun üstüne. Neden ? Ölümsüzlüğü sever de ondan.

Bedenlerinde bereket taşıyanlar daha çok ka-

dınlardan yana gider; onların sevme yolu, çocuk üreterek ölümsüzlüğü sağlamaktır. Adlarını yaşatarak, gelecek bütün zamanlar boyunca mutluluğa ereceklerini sanırlar. Ama canlarında bereket olanlara gelince... çünkü böyleleri de var, onlar bedenden çok daha bol verirler can ürünlerini. Nedir canın ürünleri? Düşünce ve daha ne varsa. İşte bütün yaratıcı şairler ve sanatlarına yenilik getiren işçiler bu canı bereketli insanlardır. Düşüncenin en güzel, en üstün şekli küçük, büyük insan topluluklarının düzenini kuran düşüncelerdir: ona da ölçü ve doğruluk derler. Bu insanlardan biri tâ genç yaşından beri içinde bu değerlerin tohumunu bir tanrı gibi taşıyorsa, olgunluk çağında canı doğurmak, yaratmak arzusu ile yanar. İşte asıl o zaman bence sağa sola baş vurup, hangi güzellik içinde doğuracağını araştırır. Çirkinlik içinde doğuramaz hiçbir zaman. Bu arzu ile yüklü oldukça, çirkin bedenlerden çok, güzel bedenlere yönelir, onlar arasında güzel, cömert, soylu bir cana da rasladı mı, bu iki güzelliğe birden vurulur, böyle bir varlık karşısında dili çözülüp, ona erdemi, iyi insanın nasıl olacağını, neler yapacağını anlatır, kısacası onu geliştirmeğe çalışır. Güzelle düşüp kalkma, ona çoktan beri canında taşıdığı tohumu geliştirmek, filizlendirmek imkânını verir; yanında, uzağında hep onu düşünür, aralarında doğan birlik baba ile çocukları arasındaki bağdan, sevgiden çok daha üstün, çok daha kuvvetlidir, çünkü o ikisi daha güzel, daha ölmez varlıklar yaratmak üzere birleşmiş-

- d lerdir. Kim olsa böylesi varlıklar yaratmayı çocuk yetiştirmekten üstün görür, bir baksa yeter Homeros'a, Hesiodos'a, bütün büyük şairlere. Onların bıraktığı ölmez çocukları, babalarına şan kazandıran bu türlü çocukları kim kıskanmaz? Lykurgos'un (56) Lakedaimon'da bıraktığı çocukları düşün! O çocuklar kurtardı Lakedaimon'u ve hatta bütün Yunanistanı. Sizin aranızda da Solon'u (57)
- e yüceleştiren, yarattığı kanunlardır. Nerde olursa olsun, ister Hellenler, ister yabancılar arasında kim güzel eserler ve değerler yarattıysa, dillere destan olmuştur. Bu türlü çocuklar babaları için tapınaklar kurdurmuştur. Bedenden doğan çocukların hangisi bunu yaptırabilmiş?

210 a Bunlar, Sokrates, sevginin senin de varabileceğinin sırlarıdır. Bu sırların yücesine ve daha ötesine, (58) düşüncesi doğru yolda olanın ulaşabileceği son durağa, bilmem, sen erişebilir misin? Yine de söyleyeceğim sana ne söyleyebilirsem, hiç bir şeyi esirgemeyeceğim senden, oraya ulaşabilmen için. Peşim sıra gel gelebilirsen.

- Dinle beni şimdi : sırlara yolunca ermek istiyenin daha genç yaşında güzel bedenleri araması gerek. Onu yola koyan, doğru yola koymuşsa, ilkin
- b bir tek insanı sever ve ona söyleyecek güzel sözler bulur. Sonra anlar ki, şu bedende gördüğü güzellik her bedendekinin eşi, kardeşidir; görüş güzelliğini arıyan için bütün bedenlerdeki güzelliği bir tek şey saymamak delilik olur. Bunu iyice anladı mı, bütün güzel bedenleri sever, bir tekine olan düşkünlüğü

gevşer, çünkü artık böyle bir düşkünlüğü küçümser, hiçe sayar. Bundan sonra yapacağı şey, can güzelliğini beden güzelliğinden üstün görmektir. Değerli bir can, bedendeki pırıltısı sönük de olsa, sevgisini coşturmağa yetmeli ; ona kendini verip, gençlerin yükselmesi için söylenecek en güzel düşünceleri aramalı, bulmalıdır. Böylece güzelliği ister istemez yaşayış, davranış yollarında görecektir, hepsindeki güzelliğin aslında hep aynı güzellik olduğunu fark edecek ve böylece beden güzelliğine fazlaca kapılmamayı öğrenecektir. Davranış, yaşayış yollarından bilimlere geçip, onlardaki güzelliği de görecektir. Gözleri böylece daha geniş bir güzele erdiği zaman, artık bir tek varlığa bağlanmayacak, bir delikanlının, kim olursa olsun her hangi bir adamın, şu veya bu davranışın kulu kölesi olup, incir çekirdeği doldurmaz lâflar etmeyecektir.

Önüne serilen engin güzellik denizi karşısında içi dolup taşacak, en güzel, en yüce sözlerle, sonsuz bilgi özleminin yarattığı engin düşüncelerle. Ve işte o zaman gücü kuvveti arttıkça artacak, bir tek bilgiye, şimdi anlatacağım güzelin bilgisine erecek.

Şimdi can kulağıyla dinle beni. Sevginin şimdi vardığımız yerine kadar götürülen adam bütün güzel şeyleri birbiri ardı sıra ve gerekli düzen içinde gördükten sonra, girdiği yolun sonuna ulaşarak, birdenbire eşsiz bir güzellikle, güzelliğin özü ile karşı karşıya gelecek. İşte buna ermek içindi bütün emekleri. Bu güzellik artık hep var, doğumsuz, 211 a ölümsüz, artmaz, eksilmez bir güzelliştir, bir ba-

- kıma güzel, bir bakıma çirkin, bugün güzel, yarın çirkin, şuna göre güzel, buna göre çirkin, bir yerde güzel, bir yerde çirkin, kiminin gözünde güzel, kiminin gözünde çirkin bir güzellik değildir. Bir güzellik ki, kendini bir yüzle, elle ayakla, bedene bağlı hiç bir şeyle göstermiyecek, ne bir söz olacak, ne bir bilgi, bir canlıda, belli bir varlıkta bulunmayacak, ne canlıda, ne yerde, ne gökte, hiç bir yerde, kendi var, kendinden var, kendisi ile hep bir örnek. Bütün güzellikler ondan pay alır; kendisi onların parlayıp sönmeleri ile ne artar, ne eksilir, ne de bir değişikliğe uğrar. Demek insan yolunca bir delikanlı sevgisiyle dünya gerçeklerinin üstüne çıktı mı, o güzelliği görmeğe başlar. O zaman artık neredeyse sevginin yüce sırlarına ermiştir. İşte doğru yolu budur, sevgi dünyasına ister kendi kendine, ister kılavuzla ulaşmanın: bu dünyanın güzelliklerinden başlayacaksın, hiç durmadan basamak basamak yüce güzelliğe yükseleceksin, bir güzel bedenden ikisine, ikisinden bütün güzel bedenlere, sonra güzel bedenlerden güzel işlere, güzel işlerden güzel bilgilere, güzel bilgilerden de sonunda bir tek bilgiye varacaksın: bu bilgi de o tek başına var olan salt güzelliğe varmaktan, asıl güzelin özünü tanımaktan başka bir şey değildir.
- d İnsan salt güzellikle karşı karşıya geldiği an yok mu, sevgili Sokrates, işte yalnız o an için insan hayatı yaşanmağa değer! dedi Mantinea'lı yabancı kadın. Günün birinde onu görürsen, hiçe sayarsın artık altınları, süsleri püsleri, o şimdi aklını

başından alan güzel çocukları, delikanlıları, hep yunlarında kalmak, yüzlerine bakmak için seni de herkes gibi yemekten içmekten eden sevgilileri. Düşün ne olur, bir görebilirse insan güzelin kendi- 212 a ni her şeyden soyunmuş, arınmış, katıksız! İnsanın tenine, bedenine, rengine, daha bir sürü ıvır zıvırına bulanmış güzelliği değil, bir tek görünüşüyle tanrı güzelliğini! Böyle bir güzelliğe gözlerini kaldırıp bakmanın, onunla kaynaşmanın yolunu bulanın hayatını küçümseyebilir misin? Ancak orada güzele yalnız güzeli görecektir gözle bakan erdem taslakları değil, gerçek erdemler yaratabilir: çünkü taslaklara değil, gerçeğin tâ kendisine bağlanmıştır. Yalnız gerçek erdemi yaratan ve besleyen, tanrının sevdiği bir insan olabilir, yalnız o insanlar arasında bir insanın erebileceği ölümsüzlüğe erer.

İşte Diotima bunları söyledi bana, sevgili Phaidros, sevgili dostlarım. İnandım söylediklerine. Ben de herkesi inandırmak istiyorum ki, insan kolay kolay kendine Sevgiden daha iyi yardımcı bulamaz bu nimete ulaşmak için. İşte bunun için, bence, Sevgiyi baş tacı etmek herkesin boynunun borcudur. Ben kendi hesabıma sevgi işlerine çok önem veririm, onları iş edinmişimdir kendime. Başkalarının da iş edinmesini isterim. Her zamanki gibi bugün de, elimden geldiği kadar, Sevginin gücünü kudretini övüyorum. Benim söyleyeceklerim bunlar, Phaidros. Sözlerime bir övgü mü dersin, başka bir isim mi verirsin, orası senin bileceğin bir şey.

Sokrates konuşmasını bitirince, herkes onu tebrik etmiş, ama Aristophanes Sokrates'in bir sözü ile kendisine taş attığını ileri sürerek, konuşmağa kalkmış, tam o sırada avlunun kapısına vurulmuş ve dışardan bir alay sarhoşla bir çalgıcı kadının gü-rültülü sesleri gelmiş.

d — Çocuklar! diye bağırmış Agathon. Bakın kimdir gelen. Tanıdıklarsa, içeri alın, yoksa içkiyi bitirdik, yatıyoruz deyin.

Az sonra avluda fena halde sarhoş olduğu anlaşılan Alkibiades'in bar bar bağırduğu duyulmuş :

— Agathon nerede? Agathon'un yanına götürün beni !

O zaman Alkibiades'i içeri getirmişler, çalgıcı kadına ve daha başka ahbaplarına dayanarak, kapı-nın önünde durmuş. Başında sarmaşık ve menekşe-den sık bir çelenk ve türlü türlü şeritler varmış.

Kapıdan bağırmış :

— Selâm, dostlar! Çok içmiş bir adamla içme-ğe var mısınız? Yoksa Agathon'a bir çelenk takıp gidelim mi? Asıl onun için geldik. Dün gelemedim. Ama işte şimdi başımda şeritlerle geldim, onları kendi başımdan çıkarıp, bu en bilgili, bu en güzel insanın başına takacağım. Öyledir bence. Gülün-
213 a yorsunuz bana, değil mi, sarhoşum diye? Gülün gülebildiğiniz kadar. Doğrusu budur, bunu bilir, bunu söylerim. Haydi söyleyin yahu! Gireyim mi girmiyeyim mi bu halimle? Benimle içmeğe var mısınız, yok musunuz?

Hep birden bağıra çağıra Alkibiades'i selâmlamışlar, içeri girip, bir tarafa uzanmasını istemişler.

Agathon da kendisini buyur etmiş. Alkibiades ahbablarının kollarında ilerlemiş, ama Agathon'a takacağı şeritleri çözmeğe öyle dalmış ki, burnunun ucundaki Sokrates'i görmeden, Agathon'un yanına, onunla Sokrates arasına oturmuş. Sokrates biraz yana çekilmiş oturabilsin diye. Alkibiades oturur oturmaz, Agathon'u kucaklamış ve başına şeritleri takmış.

— Çocuklar, demiş Agathon, Alkibiades'in sandallarını çıkarın da, üç kişi olalım şu sedirde.

Alkibiades de :

— Evet ya! demiş. Ama üçüncümüz kim oluyor?

Dönüp bakınca, Sokrates'i görmüş. Görmesiyle gerisin geri fırlaması bir olmuş :

— İmdat Herakles! Başıma gelen! Sokrates, ta kendisi! Yine pusu kurdun bana, değil mi? Her zamanki gibi yine hiç beklemediğim yerde karşıma çıktın? Aristophanes'in, gülünç veya güldürücü birisinin yanına oturacak yerde, bir yolunu bulup, meclisteki en güzel adamın yanına oturmuşsun.

Sokrates de :

— Agathon, beni korumaya bak! demiş. Bu adamın sevgisi başımda dert. Onu sevdim seveli, başka bir delikanlıya bakamaz, kimseyle konuşmaz oldum. Hemen kıskanır, köpürür, olmayacak şeyler yapar, ağzına geleni söyler, bir dövmediği kalır beni. Göz kulak ol da, şimdi gene azıtmasın. Aramızı bulmaya çalış; üstüme saldırırsa, beni ko-

ru. Ödüm patlıyor delice sevgisinden, azgınlığından.

— Seninle barışmak mı ? Aslâ ! Ama öcümü bir başka zaman alırım senden. Şimdilik şu şeritlerden ver de, Agathon, bu adamın kafasına, görülmedik kafasına takayım. Sonra çıkışır bana, sana çelenk taktım da, ona takmadım diye, o ki, sözleriyle yenmedik insan bırakmamış. Sen bir tek zafer kazandın geçen gün, o tanrının günü zafer içinde.

Bunları söylerken, Alkibiades şeritleri Sokrates'in başına takmış ve sedire uzanmış.

— Hey dostlar ! demiş uzanır uzanmaz, pek ayık duruyorsunuz. Gevşemeyin böyle, için bakalım. Hep içeceğiz demedik mi ? İçki başkanlığını üstüme alıyorum, gereğince içesiniz diye. Bir koca-man kâse getirt bana, Agathon, varsa. Ama dur, is-
214 a temem, getir ulan şu buz çanağını !

Sekiz kotyl'den (59) fazla alırdı gördüğü çanak. Alkibiades onu doldurtup, dibine kadar içmiş, sonra da Sokrates için bir daha doldurtmuş.

— Dostlar, demiş, Sokrates'e bir tuzak kuruyorum sanmayın. O ne kadar içse, sarhoş olmaz.

Uşak çanağı doldurmuş, Sokrates de içmiş. O zaman Eryksimakhos :

b — Ne yapacağız, Alkibiades ? diye sormuş. Konuşmadan, türkü söylemeden, hep içecek miyiz böyle, susamış insanlar gibi düpedüz ?

— Eryksimakhos, demiş Alkibiades, babaların en akıllısının, en iyisinin, en iyi oğlu, seni selâmlarım !

— Ben de seni. Ama ne yapacağız, onu söyle.

— Ne buyurursan. Senin sözünü tutacağım ister istemez. **«Çünkü bir hekim tek başına birçok insana bedeldir»**; (60) yap de, yapalım.

— Dinle öyleyse. Sen gelmezden önce, sağdan sola sırasıyle Sevgi üstüne konuşmağa, Sevginin en güzel övgüsünü yapmağa özeniyorduk. Hepimiz konuştuk. Sen madem içeceğini içtin ve daha konuşmadın, sıra sende, konuş. Sözünü bitirince, Sokrates'e dilediğin konuyu verirsin, sonra da herkes yarındakine.

— Güzel bu söylediklerin, Eryksimakhos, güzel ama sarhoş bir insanı ayık kafalılarla söz yarışına sokmak haksızlık olur. Hem sen inandın mı, erenler, Sokrates'in demin dediklerine? Tam tersi doğrudur sözlerinin! İster tanrı olsun, ister insan, onun yanında kendinden başka birini övmeğe kalkarsam, saldırır üstüme.

Sokrates :

— Ağzını topla! demiş.

— Yoo, yoo, ne dersen de. Senin karşında senden başkasını övemem ben.

— İyi ya, peki demiş Eryksimakhos. Sokrates' in övgüsünü yap öyleyse.

— Ne dedin, Eryksimakhos? Bir temiz öveyim mi bu adamı sahi... Üstüne atılıp, hepinizin önünde alayım mı öcümü?

— Bak şuna! demiş Sokrates. Nedir zorun senin? Beni kepaze ederek mi öveceksin, nedir niyetin?

— Doğruyu söylemek. Rızı mısın ? Düşün.

— Doğruyu söyliyecesken, izin vermekle kalmam, zorlarım seni konuşmaya.

— Hiç merak etme. Şöyle yapalım: doğruyu söylemezsem, dilediğin yerde sözümü kes, yalan söylüyorsun de bana. Bile bile yalan söyliyecek değilim. Ama iyi hatırlamadığım için bazı şeyleri karıştırırsam, hiç şaşma. Senin bunca tuhafılıklarını bir çırpıda rahatça sayıp dökmek kolay değil, bu halimle.

Ben Sokrates'i övmek için, dostlarım, bazı benzetmelere başvuracağım. Şaka ettiğimi sanacak Sokrates. Ama bu benzetmeleri şaka için değil, doğruyu göstermek için kullanacağım. İlk bu adamı Silen heykellerine (61) benzeteceğim. Hani şu heykel dükkânlarında görülen düdüklü, kavallı Silenlere. Bu Silenler ortadan ikiye bölünür ve içlerinden küçük küçük tanrı heykelleri çıkar. Onu Satyr Marsyas'a (62) da benzetebilirim. Görünüş bakımından bu Silenlerin tıpkısısın, Sokrates. Yalan mı ? Daha başka benzerlikler de var aranızda, söyliyeyim bak. Bir defa herşeyle saygısızca alay edersin ; doğru değil mi ? Değil dersen, tanıklar getiririm. Kaval çalmasını bilmez misin ? Öyle bilirsin ki, Marsyas hiç kalır yanında. Çünkü o nihayet karuşlardan nefes kuvvetiyle çıkardığı seslerle büyü-lüyordu insanları. Hoş, bugünkü kavalcıların da yaptığı başka bir şey değil. Olympos (63) bile Marsyas'tan öğrendiği havaları çalar. Bu havalar ister iyı çalınsın, ister kötü, tanrıdan gelme oldukları

İçin, insanları büyüler, sırlara ve tanrılara ermek
 letiyenleri meydana çıkarır. Seni Marsyas'tan tek
 ayıran şey, çalgısız, kavalsız, sadece sözlerle aynı
 şeyi elde etmendir. Bir başkası konuşsun, istediği
 kadar da usta bir sözcü olsun, ne söylese hiç biri-
 mizi hemen de hiç ilgilendirmez. Ama sen konuştun
 mu, yahut ta senin sözlerini kötü bir sözcüden de
 olsa, dinledik mi, kadın, erkek, çoluk çocuk durak-
 lar, kulak kesilir, kendimizden geçeriz.

Ben kendi hesabıma, dostlarım, size zil zurna
 sarhoş görünmekten korkmasam, bu adamın söz-
 leriyle ne hallere düştüğümü, halâ da düşmekte ol-
 duğumu anlatır, inanmazsanız, yemin ederdim. Onu
 her dinleyişimde, yüreğim yerinden oynar, Kory-
 bant'lardan (64) beter olurum, sözleri yaşlar akıtır
 gözlerimden. Nice insanların da benim duydukla-
 rımı duyduğunu gördüm. Perikles'i dinledim, başka
 büyük hatipleri dinledim. Sözlerini beğendim be-
 genmesine, ama hiç bir zaman böyle hallere düşme-
 dim, hiç biri içimi öylesine allak bullak etmedi, hiç
 biri kölelik zincirleri içinde yaşama öfkmesini duyur-
 madı bana. Bu Marsyas'ı dinledikten sonra, kaç defa
 hayatı benim yaşadığım gibi yaşamamalı dedim
 kendi kendime. Bunlara yalan diyemezsin, Sokra-
 tes. Şimdi de yine seni dinliyecek olsam, dayana-
 mam sözlerine, aynı duygulara kapılırim. İster iste-
 mez kabul ettiriyor ki bana, benim bunca eksikle-
 rim varken, kendimi bırakıp, Atinanın işleri ile uğ-
 raşıyorum. Onun için tıkıyorum kulaklarımı sözle-
 rine, Sirenlerden (65) kendimi korur gibi, bucak

d

e

216 a

bucak kaçıyorum, şuracıkta, bu adamın ayak ucunda ömür boyu oturup, kalmıyayım diye. Yalnız bu **b** adamın karşısında duyduğum bir şey var, benim duyduğuma kimsenin inanmıyacağı bir duygu : bir insandan utanma duygusu. Utandığım tek insan odur benim. Biliyorum çünkü, biliyorum ki, onun yap dediklerini yapmamak için haklı sebepler göstermek elimden gelmiyor, gelmiyor ama onun yanından uzaklaşır uzaklaşmaz kalabalıklardan alkış toplamak hevesine kapılıyorum. Bu yüzden kaçak bir köle gibi kaçıyorum ondan, her gördükçe de **c** verdiğim sözlerden utanıyorum. İnsanlar arasından çekilip gitmesini candan dilediğim bile oldu çok defa. Ama başına böyle bir şey gelse, duyacağım acının bin beter olacağını da biliyorum. Kısacası bu belâlı adamla ne yapacağımı bilmiyorum.

İşte bu Satyr çaldığı havalarla beni de, bir çocuklarını da bu hallere soktu. Ama daha başka yönleri de var bu adamın, dinleyin, göreceksiniz ne şaşılacak bir güçtür bu adamdaki. Şunu bilmiş olun ki, **d** onu tanı mıyorsunuz hiç biriniz. Ama ben göstereceğim onu size olduğu gibi. Başladım bir kere. Sokrates, biliyorsunuz, güzel delikanlılara düşkündür, hep onların peşinde gezer, kendinden geçer onları gördü mü. Bir de şu var : bir şey bilmez, bir şeyden anlamaz gibi görünür. Silenler de öyle değil midir ? Tıpatıp öyledir. Çünkü bütün bunlar Silen heykelinde olduğu gibi, onun dış görünüşüdür. İçini açıp da baktınız mı, ne zengin bir akıl hazinesidir, bilmezsiniz, akşamcı dostlarım ! Aldanmayım, istediği-

niz kadar güzel olun, umurunda değildir, aklınızın almayacağı kadar hor görür güzelliği. İstedığınız kadar zengin olun, herkeslerin arayıp da bulamadığı şanlara, şereflere konun, bütün bunlar onun gözündeki hiçtir, bizler birer hiçiz. Evet, evet, size söylüyorum. Böyle iken, bütün ömrünü bir çocuk bilmezliği ile şununla bununla şakalaşarak geçirir. Ama bir ciddileşip de, Silenin içi açıldı mı, ne tanrı yüzleri çıkar ortaya! Bilmem, gören var mı sizin içinizde. Benim gördüğüm oldu. Ne tanrılardı bunlar! Baştan başa altın, güzelliklerini akıllar almaz... Bunları görünce, Sokrates ne derse yaparım dedim.

Onu benim gençliğime, güzelliğime gerçekten tutkun sandım ve bunu talihin bana verdiği büyük bir fırsat bildim. Biraz yüz vermekle Sokrates bana her bildiğini öğretir dedim, çünkü parlak delikanlılığıma öyle güveniyordum ki! Bu düşünceyle, yanında hep bir uşakla bulunmak âdetinden vazgeçtim. Uşağı uzaklaştırıp onunla başbaşa kaldım. Burada her şeyi size açıkça söylemeliyim. İyi dinleyin, sen de, Sokrates, yalan varsa, düzelt sözlerimde. Dedğim gibi, dostlar, Sokrates'le başbaşa kaldım. Çok geçmez, sevenlerin tenhalıkta sevgililerine söylediklerini o da bana söyleyecek diye düşünüyor, ve seviniyordum. Ama beklediğim olmadı. Her zaman ki gibi benimle konuştu, gün bitince de kalktı gitti. Bunun üzerine birlikte idman yapalım dedim; bu yoldan onu elde edeceğimi sanıyordum. Yanımızda kimseler yokken, idmanlar yaptık, sık sık da güreştik. Ama inanır mısınız? Gene de hiç bir şey elde

e

217 a

b

c

edemedim. Bu yol da çıkmayınca, bu adama karşı zor kullanayım, başladığım işte gevşemiyeyim, b
d kalım sonu neye varacak dedim. Sevgilisine kavuşmak istiyen biri gibi, onu düpedüz akşam yemeğine çağırdım. Hiç de can atmadı gelmeğe. Ama zamanla yola girdi. İlk geldiğinde yemek yer yemez gitmek istedi. Alıkoymağa utandım. Bir başka sefer ona yeni bir pusu kurdum : yemekten sonra geç vakte kadar lâfa tuttum, gideceği zaman da, geç oldu diye kalmağa zorladım.

Yanımda bir yerde, yemek yediği sedirde yattı, c
e odada bizden başka kimseler de yoktu... Buraya kadar iyi hoş, kimse olsa anlatabileceğim şeyler. Bundan sonrasını benim ağzımdan duyamazdınız, eğer ata sözünün dediği gibi «şarap insana (çocuk olsun olmasın) «doğruyu söyletmesiydi.» (66) Hem Sokrates'i övmeğe girişmişken, onun eşsiz bir tarafını gizlersem haksızlık etmiş olurum. Kaldı ki ben yılan sokmuş bir adam durumundayım : başıma gelenleri ancak yılan sokmuşlara anlatabilirim, ancak onlar halimden anlar, acıdan ileri geri söyleyip yaptıklarımı hoş görebilir. Üstelik beni sokan, yilandan beter, soktuğu yer de, insanın en fazla acıyan yeri... yürek mi, can mı, ne dersiniz deyin, oramdan sokulmuşum, sokan da felsefe yılanı. Bu yılanın sözleri mayası bozuk olmıyan körpe bir canı soktu mu, engerek zehirlerinden beter işler içine, söyletmediği, yaptırmadığı kalmaz ona... İşte Phaidros'lar, Agathon'lar, Pausanias'lar, Aristodemos'lar, b
hattâ Aristophanes'ler, (Sokrates'i saymıyorum bi-

le), daha niceleri, hep felsefe delisi olmuşsunuz, Bakkha'lar (67) gibi çileden çıkmışsınız. Sizlerin önünde herşeyi söyleyebilirim, o zamanki yaptıklarımı, bugünkü söylediklerimi siz hoş görebilirsiniz. Uşaklara ve, aranızda varsa, pişmemiş, kaba canlara gelince, onlar kulaklarını demir kapılarla kapasınlar !

İşte o zaman, dostlar, ışık sönüp de, uşaklar çekilince, Sokrates'e artık düşündüğümü kaçamaksız, düpedüz söylemenin zamanı geldi dedim. Dürterek sordum :

- Uyuyor musun, Sokrates ?
- Yok daha.
- Ne düşünüyorum, biliyor musun ?
- Ne düşünüyorsun ?

— Beni sevmeğe lâîk tek adam sensin. Ama içini dökemiyorsun bana, biliyorum. Oysaki senin gönlünü yapmazsam, ayrıca paramı, dostlarımı, varımı yoğumu emrine koymazsam, aptal sayarım kendimi. Benim gözümde en üstün olan şey yetişmek, daha iyi bir insan olmaktır. Bunun için de senden iyi bir kılavuzu aramakla bulamam. Senin gibi bir insandan kaçıp, akıllıların gözünde küçük düşmektense, varsın kafasız bir sürü insan kendimi verdim diye beni ayıplasın !

Bunları duyunca, Sokrates her zamanki alaycı, dobra dobra konuşmasıyla :

— Sevgili Alkibiades, benim için söylediklerin doğru ise, gerçekten seni daha iyi etme gücü varsa bende, giriştiğin işte yaya kalmıyacağa benzersin.

Anlaşılan, senin beden güzelliğinin çok üstünde, yaman bir güzellik görüyorsun bende. Bundan ötürü benimle alış verişe girmek, güzellik verip, güzellik almak istiyorsan, bu işte senin kazancın benimkinden çok fazla olacak diye düşünüyorsun. Gü-

219 a zelliğin görünüşünü verip, kendini almakla altına karşı bakır vermiş olacaksın. Ama, iki gözüm, bir az daha iyi düşün, benim hiçliğimi bir değer sanmış olabilirsin. Düşüncenin gözü ne zaman iyi görmeğe başlar: gözlerimiz keskinliğini kaybedince. Senin o hale gelmene daha çok var.

— Ama benim düşündüklerim ne ise, söylediklerim de o oldu. Sana da, bana da en uygun yol hangisidir, onu artık sen bul.

b — Bunu iyi söyledin. İlerisi için düşünüyoruz. Bu işte de, başka işlerde de, ikimiz için en uygun ne ise, onu bulur yaparız.

Bu sözleri duyunca, attığım ok ciğerine işledi sandım. Bir lâf daha söylemesine meydan vermeden, kalkıp, kendi örtümü üstüne attım, mevsim kıştı çünkü, bu adamın eski püskü abası altına girdim, bu insan üstü varlığa sarılıp, bütün gece yarıdan yattım. Bunlara yalan diyemezsin, Sokrates. Ne kadar yanaştımsa, ne yaptımsa, boşuna, bu adam hiç sarsılmadı, hep yukardan, küçümsiyerek, alay ederek baktı gençliğime, güzelliğime. Bense bir şey sanıyordum bu güzelliği. Öyle sanmakta haklı mıydım, değil miydim? Siz yargıç olun, evet yargıç olun da, söyleyin Sokrates'in ne kadar başı havalarda olduğunu! Şunu da bilmiş olun ki, tan-

rılara, tanrıçalara yemin, bütün bir gece Sokrates'in yanında yattım ve kalktığım zaman, bir babamın, bir ağabeyin yanında yatmış gibiydim.

O geceden sonra içimden geçenleri kestirebilirsiniz : bir yandan kendimi küçük düşmüş görüyor, bir yandan da bu adamın mayasındaki ölçüye, kudrete şaşıyordum. Ondaki düşünce derinliğinin, ondaki nefsinin yenme gücünün bir adamda bulunabileceğini aklımdan geçiremezdim. Böyle olunca, ona ne kızabiliyor, ne onunla düşüp kalkmaktan vazgeçebiliyor, ne de bir yolunu bulup, onu kendime çekebiliyordum. Biliyordum ki, onu para ile avlamak Aias'ı kılıçla yaralamaktan zordur. Ona işliyelebileceğini sandığım tek gücümü de hiçe saymıştı. Ne yapacağımı bilmiyor, bu adama hiçbir kölenin efendisine bağlanamayacağı kadar bağlı, dolanıp duruyordum.

Bu olup bitenlerden sonra, birlikte Potidea(68) seferine gittik. Yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmedi orada. Yorgunluğa katlanmada yalnız beni değil, herkesi geçiyordu. Yollarımız kesilip de, her savışta olduğu gibi, yiyeceksiz kaldık mı, açlığa onun kadar dayanan olmazdı. Bolluğa kavuşunca da, yalnız o bilirdi içkinin de, her şeyin de tadını çıkarmasını. İçkiye pek öyle düşkün değildi, ama zorladılar mı, herkesten çok içerdi. İşin şaşılacak tarafı da şu ki, hiç kimse Sokrates'i sarhoş görmemiştir. Eminim ki bunu size de ispat edecek biraz sonra. Karakış karşısında ise (oralarda kış korkunçtur, bilirsiniz) Sokrates'in dayanma gücü inanılmaz bir

d

e

220 a

b şeydi. Dört bir yanın buz kestiği bir gündü, kimse dışarı çıkamıyordu, çıksa da, üstüne başına olmi-yacak şeyler örtüyor, ayaklarına keçeler, kuzu postları sarıyordu. O gün her zamanki kılığıyla ya-lınayak Sokrates buzlar üstünde ayakları sargılı askerlerden daha rahat yürüdü. O kadar ki, asker-ler kendilerine meydan okuyor sanarak, içerledi-
c ler, yan yan baktılar ona.

Bu konu üstüne söyliyeceklerim bu kadar. «Ge-lelim bu mert adamın ettiğine, çektiğine» (69). Aynı seferde bir şey daha oldu, anlatılmağa değer. Sok-rates şafaktan beri düşünceye dalmış, olduğu yerde duraklamıştı. Aradığını bulamadığı için olacak, bir tiirlü bırakıp gidemiyor, ayakta düşünüp duruyor-du. Öğle oldu, askerler ona bakıyor ve şaşkın şaş-kın, Sokrates'in sabahtan beri ayakta dalmış dü-şündüğünü birbirine fısıldıyorlardı. Akşam olunca, askerlerden bazıı yemeklerini yedikten sonra, ya-taklarını çadırdan dışarı çıkardılar, mevsim yaz ol-duğu için, açık havada yatıp, Sokrates'in bütün gece hep öyle durup durmıyacağını görmek istediler. Sokrates olduğu yerde ertesi sabah gün ağırıncaya kadar kaldı. İşte o zaman yalnız güneşe tapındı ve çekti gitti.

Şimdi gelem savaşlarda Sokrates'e isterseniz. Burada da yine hakkını vermeli. O benim yiğitlik nişanı aldığım savaş yok mu, bu adam olmasa, o sa-vaştan sağ çıkmazdım; yaralıydım, yanımdan ayrıl-madı, silâhlarımı da, beni de o kurtardı. O zaman, Sokrates, komutanlara yiğitlik nişanını sana verme-

lerini söylemiştim. Bundan da yalanım, ayıbım var diyemezsin. Ama adım dolayısıyla komutanlar nişanı ille de bana vermek istediler, nişanı senin yerine benim almamı komutanlardan da daha çok isteyen sen oldun. Delion bozgunundan (70) sonra ordumuz kaçarken, Sokrates'i görmeliydiniz, dostlar! Yolum düştü, yanından geçtim, ben at sırtında idim, o sırtında ağır silâhlar taşıyordu. Bütün askerlerimiz çoktan çözülmüş kaçıyordu, o, Lakhes'le (71) ağır ağır çekiliyordu. Tam o sırada rastladım ikisine. Görür görmez de: «**Korkmayın, sizi bırakmam**». dedim. Orada Sokrates'i Potidea savaşından daha iyi görmek fırsatını buldum: at üstünde olduğum için, daha az tehlikede idim. İlk gördüğüm şu oldu: Sokrates Lakhes'ten çok daha soğuk kanlı idi. Sonra baktım burada nasıl yürürse, orada da öyle yürüyor, Aristophanes, senin dediğin gibi «**göğsünü gere gere, bakışını gezdire gezdire**» (72) dostu da, düşmanı da aynı rahat gözlerle süzüyor. Onu uzaktan, yakından her görene: bu adama çatılmaz, yaman korur kendini dedirtiyordu. Böylelikle o da, yanındaki de rahatça geri çekildiler. Savaşta böyle davrananlara kimse saldırmaz, yel yepelek kaçanların peşine düşerler.

Sokrates'i övmek için başka neler, ne şaşılabacak şeyler anlatılabilir! Ama başka işlerde belki onun kadar övülecek insanlar bulunur. Onun asıl hayran olunacak tarafı şu: Ne geçmişte, ne de zamanımızda Sokrates'e benzer bir tek insan gösterilemez. Akhilleus'un ne olduğunu düşünürsek, ona Brasi-

das'ı (73) ve daha başkalarını benzetebiliriz, Perik-
d le'in benzeri olarak da Nestor, Antenor (74) ve da-
 ha niceleri gösterilebilir. Herkese bir eş bulabilir-
 siniz. Ama ne kadar arasanız, bu adamı hallerin-
 deki, sözlerindeki aykırılıkla eski yeni kimselere
 benzetemezsiniz. Onun insanlara değil, olsa olsa
 dediğim gibi, Satyr'lere, Şilen'lere benzetebilirsiniz,
 hem kendini, hem sözlerini. Sözlerini diyorum
 çünkü başlarken unuttum söylemeyi, sözleri de tıp-
e kı açtıkça açılan Silen'lere benzer. Onu dinlemeye
 başlarken, sözleri ilkin abuk sabuk gibi gelir insa-
 na. Kelimeleri, cümleleri dışardan alaycı bir Satyr
 postuna bürünür: semerli eşeklerden, kazancılar-
 dan, çarıkçılardan, dericilerden dem vurur, hep aynı
 kalıplarla aynı şeyleri söyler gibidir. O kadar ki
 cahili, budalası hep sözlerini alaya almağa kalkar-
222 a lar. Ama bir açın bu sözleri, içlerine bakın, göre-
 ceksiniz ki, bir defa yalnız onlardır mâna dolu söz-
 ler, sonra bakacaksınız tanrı sözlerine benziyor
 hepsi, en yüksek erdemın örnekleri dolu içlerinde
 Adam olmak isteyen herkes bu sözlerde her şeyi
 tutacağı yolu, varabileceği en yüksek amacı bula-
 bilir.

İşte, dostlar, ben bunları övüyorum Sokrates'te
 Beğenmediğim tarafına gelince, bana ettiklerini an-
b latırken, ona da dokunmuş oldum. Yalnız bana
 yapmadı bunu, Glaukon'un oğlu Kharmides'e, Di-
 okles'in oğlu Euthydemos'a (75) da, nicelerine de
 yaptı. Onları da seviyormuş gibi görünüp, aldattı
 sevecek yerde, kendini sevdirdi. Bunları iyi dinle

ki, Agathon, seni de aldatmasın bu adam. Benim başıma gelenleri gör de, kendini korumasını bil, «**çocuk düşe kalka büyür**» derler, sen düşmeden büyü bari !

Alkibiades bunları söyleyince, Sokrates'e tutkunluğunu bu kadar açıkça ortaya koymasına herkes kahkahalarla gülmüş.

Sokrates :

— Hiç de sarhoşa benzemiyorsun, Alkibiades, diyor. Yoksa asıl söylemek istediğini bu kadar ıncelikle, bu kadar ustaca evirip çevirmelerle gizliyemezdin. Yalnız sözlerinin sonunda baklayı ağzından çıkarır gibi oldun. Oysaki kurduğun şu : Agathon'la benim aramı açmak. İstiyorsun ki, ben yalnız seni seveyim, Agathon'u da senden başka seven olmasın. Ama bu dolap kimsenin gözünden kaçmadı. Bütün o Satyr, Silen hikâyeleri ile neye varmak istediğin belli. Aman, sevgili Agathon, bu oyunu kazandırmıyalım ona ! Tetik dur ki, kimse aramızı açmasın.

Agathon :

— Sahi öyle, Sokrates, demiş. Doğru olabilir söylediğin. Aramıza gelip yatışından da anlaşılıyor, bizi ayırmak istediği. Ama boşuna ! Şimdi kalkar, senin yanına gelirim.

— Ha şöyle, demiş Sokrates, gel şöyle sağ yanıma uzan.

— Ey Zeus ! Nedir bu adamdan çektiklerim ! diye bağırması Alkibiades. Nerde olsa beni ezmek

bütün zoru. Bari bırak da, mübarek adam, Agathon ikimizin arasına gelsin.

Sokrates :

— Olmaz, demiş. Sen beni övdün, ben de şimdi sağımda kim varsa onu öveceğim. Agathon soluma gelirse, ben onu övmeden, o beni bir daha övecek
223 a değil ya. Bırak tanrımsı Alkibiades, bırak da bu delikanlıyı öveyim, kıskanma. Öyle canım istiyor ki onu övmek !

— Yaşa, yaşa ! diye bağırmış Agathon. Burada duramam, Alkibiades, yer değiştirmiyelim ki, Sokrates beni övsün.

— İşte, hep böyle olur, demiş Alkibiades. Sokrates'in olduğu yerde ondan başkası güzel delikanlılara yanaşmaz. Bakın yine nasıl Agathon'u yanına çekmek için bir sebep uyduruverdi. hem de herkesin yerinde bulacağı bir sebep.

Agathon Sokrates'in yanına gitmek üzere yerrinden kalkarken, bir sürü sarhoş kapılara dayanmış, tam o sırada dışarı çıkan birinin çıktığı kapıdan içeri dalmış, sedirlere yerleşmişler. Bir gürültüdür sarmış ortalığı. Artık düzen müzen kalmamış, içtikçe içmişler.

Aristodemos'un anlattığına göre, Eryksimakhos, Phaidros ve daha bir çokları kalkmış gitmişler.
c Kendisi de uyuyakalmış. O mevsimde geceler uzun olduğu için, bir hayli uyumuş. Sabaha karşı uyanıldığı zaman, horozlar ötüyormuş. Bakmış kimi uyuyor, kimi gitmiş, yalnız Agathon, Aristophanes ve Sokrates uyumamış, kocaman bir kâseyi soldan

sağa dolaştırıp içiyorlar. Sokrates konuşuyormuş onlarla. Bu konuşmayı Aristodemos pek hatırlamıyordu, hem başlangıcını kaçırmış, hem de uyku sersemiymiş üstelik. Ama konuşmanın özü şu imiş, dediğine göre, Sokrates kabul ettirmiş ki, Agathon'la Aristophanes'e aynı adam komedyada da, tragedya da yazabilmeli, tragedya yazmasını bilen komedyada da yazabilir. Ötekiler baş sallıyormuş, ama uykuları gelmiş, pek dinlemiyorlarmış. İlkın Aristophanes uyumuş, sonra da, gün ağırınca, Agathon.

Sokrates ikisini de uyuttuktan sonra, kalkmış gitmiş. Aristodemos da her zamanki gibi peşi sıra. Sokrates Lykeion'a (76) gidip, yıkanmış, o günü her gün gibi geçirmiş. Geçirdikten sonra da akşama doğru evine gitmiş yatmış.

L Y S i S

DOSTLUK ÜSTÜNE

Çeviren:

Sabahattin Eyuboğlu

Akademia'dan çıkmış, duvarın dış kenarındaki yoldan doğruca Lykaion'a gidiyordum. Panopos çeşmesinin bulunduğu kapının yanibaşında Hieronymos'un oğlu Hippothales'le Paiania'lı Ktesippos'a rasladım; yanlarında bir çok gençler de vardı. Yaklaşınca, Hippothales beni gördü:

— Sokrates, dedi, nereden böyle? nereye gidiyorsun? **b**

— Akademia'dan Lykaion'a, dedim.

— Bırak da bizim yanımıza gel. Yolunu değiştirmek istemezsin ama değer değiştirmeğe.

— Beni nereye götüreceksin? Kimlerin arasına?

Duvarın karşısında, kapısı açık duran bir meydanı göstererek:

— Şuraya, dedi. Biz, birçok güzel delikanlılarla, günlerimizi burada geçiriyoruz.

— Orası nedir? dedim, ne yapıyorsunuz orada? **204**

— Yeni bir idman yeri; orada sohbetle vakit geçiriyoruz; senin de bulunmanı isterdik.

— Aman ne iyi! dedim. Başınızda kim var?

— Tanırsın; senin övdüğün biri: Mikkos.

— Ya, öyle mi? Değersiz adam değildir; seçkin bir sofisttir.

— Gelecek misin? İdman yerinde kimler var, görürsün. **b**

— Oraya gelip ne yapacağım, sen bana önce onu söyle, Buranın gözde çocuğu kim?

— Herkesin gözdesi başka, Sokrates.

— İyi ama, seninki kim, Hippothales? onu söyle.

Bunu sorunca yüzü kızardı. Sözü ben aldım yine:

— Hippothales, Hieronymos'un oğlu, sevip sevmediğini söylemene lüzum yok. Sevdiğini, hem de sevgi yolunda bir hayli ilerlemişsin biliyorum.. Başka şeylerden pek o kadar anlamam ama, seven yahut sevilen bir insanı ilk bakışta farketmek ben-
de tanrı vergisi gibi bir şeydir.

Bu sözlerimle yüzü büsbütün kızardı. O zaman Ktesippos, yüzüne karşı:

— Hippothales, böyle kızarıp bozarmak, ad söylemekten çekinmek çok güzel ama, dedi, Sokrates hele seninle azıcık konuşsun, bu söylemek istemediğin adı tekrar ede ede kafasını şişirirsin. Sen bir de bize sor, Sokrates; Lysis diye diye öldürdü bitirdi bizi. Hele bir az da içerse bu adı o kadar söyler,

o kadar söyler ki sabah uyandığımız zaman kulaklarımızda yankılarını duyar gibi oluruz. Sözüünü etmekle kalsa iyi, bir de tutup yazdığı şiirleri nesirleri başımızdan aşağı boşalttı mı, felâkettir. Hele forkunç sesiyle aşk türkülerini söylemeğe başlayacak olursa bırak da kaç. Böyle iken, şimdi sen sorunca yüzü kızarıyor; olur şey değil!

— Bu Lysis her halde pek genç olacak, adını daha ilk defa duyuyorum.

— Bu ad gerçekten pek duyulmaz: Lysis hâlâ babasının adı ile bilinir; çünkü babası çok tanın-

muş bir adamdır. Ama Lysis, kendisi, mutlaka güzelliği ile senin gözüne çarpmıştır: onu tanımak için bir defa görmek yeter.

— Kimin oğlu bu?

— Aiksone'li Demokrates'in büyük oğlu.

— Peki, Hippothales, bundan sıkılacak ne var? 205
soylu, temiz bir. Onu dostlarına anlattığın gibi bana da aslat; bakalım, seven bir insanın sevgilisi ile nasıl konuşacağını, sevgisini nasıl anlatacağını biliyor musun?

— Sokrates, sen yoksa Ktesippos'un gevezeliklerini ciddiye mi alıyorsun?

— Söylediği çocuğu sevdiğini inkâr mı ediyorsun?

— Hayır, fakat onun için şiir, nesir gibi şeyler yazdığım yok. Ktesippos:

— Aklını kaçırmış, dedi; Yalan söylüyor sana, hem de nasıl!

— Hippothales, dedim, sen bu çocuk için belki de şiirler, şarkılar söylemişsindir; ben bunları dinlemek merakında değilim: bana yalnız düşündüklerini lâzım; çünkü sevdiğine karşı nasıl davrandığını bilmek istiyorum. b

— Ktesippos söylesin, o çok iyi bilir; gerçektes dediği kadar kafasını şişirmişsem söylediklerimi hatırlar.

— Elbette, tanrılar şahit! bilmez olur muyum? Bundan daha gülünç bir şey olamaz, Sokrates. Bir çocuğa tutul, gözün ondan başka kimseleri görmez olsun, sonra da onun üstüne ufacık bir çocu-

c gün bile söyleyebileceği şeylerden başka, kendi içinden gelme hiçbir sözün olmasın; ne tuhaf iş, değil mi? Lysis'in babası Demokrates üstüne, dedesi Lysis üstüne, bütün ataları, atalarının zenginlikleri, atları, atlarının, yarış arabalarının Delphoi'de, Korinthos'da, Nemlia'da kazandığı zaferleri üstüne bütün şehrin ağzında dolaşan birtakım lâflar, Kronos zamanından kalma bayat bayat sözler... işte Hippothales'in Şiirine nesrine soktuğu şeyler. Daha dün bir şiirinde bize atalarından birinin Herakles'i evinde misafir ettiğini anlatıyor, bundan da Herakles'le o atası arasında bir akrabalık olduğunu çıkarıyordu; gûya atasının babası Zeus, annesi da memleketini kurtaran kahramanın kızı imiş: kısacası, Sokrates, bir sürü koca karı masalı, uydur uydur söyle. Bütün anlattığı, şarkılara koyduğu ve bize zorla dinlettiği şeyler bunlar.

— Pek tuhafsn, Hippothales, dedim; sen daha zafer kazanmadan şiirler ve şarkılarla zaferini övüyorsun.

— Kendimi övmüyorum ki şiirlerimde.

— Övüyorsun, ama farkın da değilsin.

e — Nasıl olur?

— Asıl övdüğün başkası değil, sensin. Anlatmakla bitiremediğini bir gün elde edersen şiir ve nesirlerin önceden yazılmış bir zafer destanı gibi seni yüceltecek, değerli bir şeyi elde etmiş olacaksın; ama onu elinden geçirirsen övmelerinin parlak olduğu ölçüde seni gülünç bulacak herkes; bu kadar güzel, bu kadar şerefli bir zaferi koçırmış ola-

caksın elden. Sevmede usta olanlar, bir şey elde etmedikçe, sonundan emin olmadıkça sevgililerini övmezler, dostum. Üstelik güzel çocuklar övülüp pöhpöhlendiler mi hemen böbürlenir, kendilerini yüksek görmeğe başlarlar. Sen böyle düşünmüyor musun?

— Doğru, dedi.

— Kendilerini ne kadar yüksek görürlerse elde edilmeleride okadar güçleşir değil mi?

— Herhalde.

— Avını ürkütmekle işe başlayan, kendi işini güçleştiren bir avcıya ne dersin?

— Zavallı bir avcı derim, ne diyeceğim.

— Onun gibi, sözlerimiz ve şarkılarımızla sevgiliyi yola getirecek yerde ürkütürsek pek saçma bir şey yapmış olmazmıyız?

— Öyle sanırım.

— O halde, Hippothales, şiirlerinle bu acı sözleri üzerine çekmekten sakın. Sanmam ki sen şiirlerinden zarar gören bir adamı, kendi kendine kötülük ettiği için, kudretli bir şair sayabilesin.

— Elbette saymam; ama, Sokrates, ben de sana bunun için baş vuruyorum; senden öğüt istiyorum. İnsan sevdiğinin gözüne girmek için ne söylemeli, ne yapmalı? biliyorsan söyle.

— Bunu söylemesi kolay değil, dedim; ama onu getirip benimle konuşturursan, dostlarının bahsettiği şarkılar, şiirler yerine ona ne türlü sözler söyleyeceğini gösterebilirim belki.

— Bundan kolay ne var? Ktesippos'la içeri gi-

rip oturur, konuşursan kendiliğinden yanınıza gelir, sanırım; çünkü dinlemeye bayılır, hem de bugün Hermes şenliği dolayısıyla delikanlılarla çocuklar hep bir aradadır. Her halde kendisi gelir; gelmezse Ktesippos çağırır: tanışır; onunla Ktesippos'un amcasının oğlu Meneksenos hep onunla birlikte gezer.

— Dedğin gibi yapalım, dedim ve hemen Ktesipposun koluna girerek idman yerine doğru yürüdüm; ötekiler de arkamızdan geldiler.

İçeri girdiğimiz zaman kurbanlar kesilmiş, tören yeni bitmişti; çocuklar bayramlık elbiseleriyle aşık oynuyorlardı. Çoğu dışarıda, meydanda idi; bir kısmı soyunma yerinde, bir köşede, sepetlerden çıkardıkları bir yığın aşıkla çift mi - tek mi oynuyor, bir kısmı da halka olmuş, seyrediyordu. Lysis bu seyirciler arasında idi. Başında çelengi ile, çocuklar, delikanlılar arasında ayakta duruyor, hem güzellik ününe hak verdiren, hem de iyi soydan olduğunu belli eden hali ile gözleri kendine çekiyordu.

Karşı tarafta, rahat bir yere gidip oturduk, konuşmağa başladık, Lysis dönüp dönüp bize bakıyordu; yanımıza gelmek istediği belli idi. Yalnız başına gelmeğe cesaret edemiyerek bir zaman durakladı. Az sonra, meydanda oynayan Meneksenos bizim tarafa doğru yürüdü; Ktesippos'u görünce geldi, yanımıza oturdu. Lysis de onu görür görmez arkasından geldi, yanına oturdu. Sonra daha başkalarını katıldı araya. Gelenler arasında Hippothales de vardı; etrafımızı dinleyicilerin sardığını görünce,

kızdırmaktan korktuğu Lysis'in göremiyeceği bir yerde arkalarına geçti, ayakta durup dinledi.

O zaman Meneksenos'a baktım ve dedim:

— Demophonos'un oğlu, ikinizden hanginiz daha yaşlısınız?

— Belli değil; çekişiyoruz hangimiz diye.

— Hanginiz daha soylu diye de çekişiyor musunuz?

— Elbette.

— Ya da hanginiz daha küzel diye?

İkisi birden güldüler; tekrar söze başladım:

— Hanginiz daha zenginsiniz diye sormıyacağım; çünkü dostsunuz, değil mi?

— Çok iyi dostuz, dediler.

— Dost arasında ayrı gayrı yoktur, derler. Sizin de dost olduğunuz doğru ise, zenginlikten yana farkınız yok demektir.

— Doğrudur, dediler.

Hangisinin daha doğru, daha akıllı olduğunu soracakken, soramadım. Meneksenos'u aramağa geldiler; İdmancı çağırıyormuş, gitti: galiba törene ait bir işe bakacaktı. O gidince Lysis'e sordum:

— Aldanmıyorsam anan baban seni çok seviyor, Lysis?

— Her halde.

— Öyle ise senin çok mesut olmanı da isterler?

— Elbette.

— İnsan köle olursa, istediğini yapamıyacak halde bulunursa mesut olabilir mi, dersin?

— Olamaz tabii.

— O halde, seni seven anan baban, mesut olmanı istediklerine göre, seni mesut edecek her çareye baş vuruyorlardır.

— Şüphesiz.

— Demek dilediğini yapmakta seni serbest bırakıyorlar? hiç azarlamıyorlar? bir dediğini iki etmiyorlar?

— Hiç de öyle değil, Sokrates; birçok şeyleri yaptırmıyorlar.

208 — Ne diyorsun? hem senin mesut olmanı istiyorlar, hem de dilediğini yapmağa bırakmıyorlar seni ha? Söyle bakayım bana: diyelim ki sen babanın arabalarından birine binmek, bir koşuda dizginleri kendin tutmak istiyorsun; bırakırlar mı bırakmazlar mı?

— Bırakırlar mı hiç? nerede!

— Ya kime bırakırlar?

— Babamın aylıkla tuttuğu arabacıya.

— Yok canım? demek atları keyfi istediği gibi sürmek hakkı bir uşağa veriliyor da sana verilmiyor? üstelik uşak bunun için para da alıyor?

b — Bundan şaşılacak ne var?

— Ya katır arabası? Her halde onu kullanma izin verirler; istersen kırbacı alıp katırları döğebilirsin?

— Hiç öyle şey olur mu?

— Katırlara vurmağa hakkı olan kimse yok mu?

— Var tabii: katırcı.

— Bu katırcı bir köle mi, yoksa hür bir adam mı?

— Bir köle.

— Demek ki anan baban bir köleyi senden, öğullarından daha üstün tutuyorlar, sana yasak ettikleri şeyi ona kendi elleriyle veriyorlar; o istediğini yapıyor, sen yapamıyorsun? Bir şey daha sorayım: kendi başına dolaşmana izin veriyorlar mı bari? Yoksa sana bu hakkı da mı vermiyorlar?

— Bana bu hakkı nasıl verirler?

— O halde sana bakan biri var?

— Evet, şurada gördüğün pedagok. (1)

— O da mı bir köle?

— Tabii, kölelerimizden biri.

— Hür bir insanın bir köleyi dinlemesi ne kadar tuhaf! Peki bu köle ne yaptırıyor sana?

— Beni öğretmenin evine götürüyor,

— Öğretmenler istediklerini yaptırırlar mı sana?

— Elbette.

— Bak şu bana: eğitmen, öğretmen diye başına bir sürü efendi koymuş. Ama hiç olmazsa, anen, eve döndüğün zaman, seni serbest bırakır; yüzünü güler görmek için, yünleriyle, dokumalariyle oynamana bir şey demez; dokurken seni gergefine, mekiğine, daha başka âletlerine dokunmaktan menedecek değil ya.

(1) Pedagok o zaman çocuk bakan kölelere deniyordu.

— (Gülerek) Menetmekle de kalmaz. Sokrates; elimi sürececek olsam canımı yakar.

— Herakles aşkına, sen yoksa anan babana karşı bir kusur mu işledin?

— Zeus'a yemin ederim: hiçbir kusur işlemedim.

— Peki, o halde senin mesut olmana, istediğini yapmana bu kadar sertlikle karşı komalarının ne sebebi olabilir? Neden seni bütün gün buyruk altında tutuyorlar? Ne kadar zengin olursan ol, bunca zenginliğin senin hiçbir işine yaramıyor; bu zenginlikten herkes senden daha fazla fayda görüyor; bu kadar soylusun, gene de buyruk bakım altındasın. Buna karşılık sen, Lysis, kimseye söz geçiremiyorsun; istediklerinin hiçbirini yapamıyorsun.

— Daha yaşıam küçük de ondan, Sokrates.

— Bu sebep yetmez, Demokrates'in oğlu; çünkü, bazı şeyler vardır ki anan baban onları yılların b geçmesini beklemeden sana yaptırırlar. Bir şey okutmak, bir şey yazdırmak istedikleri zaman her halde ilkin sana baş vuruyorlardır; doğru değil mi?

— İyi bildin.

— İşte o zaman istediğini yaparsın: yazıya, canın hangi harfle isterse onunla başlarsın; okurken de öyle: Çalgını eline aldığın zaman da gene tellerini istediğin gibi gerersin, gevşetirsin. Tellere ister parmağınla dokunur, ister mızrapla vurursun. Anan baban buna karışmazlar, değil mi?

— Hayır, karışmazlar.

— Sana hep kendi istediklerini yaptırırken nasıl oluyor da bu işte serbest bırakıyorlar seni?

— Bu işi biliyorum, öteki işleri bilmiyorum da onun için her halde.

— Peki, sevgili çocuğum. Demek ki baban her şeyi senin eline bırakmak için mutlaka yaşının ilerlemesini beklemiyor: seni kendisinden daha akıllı gördüğü gün varını yoğunu, hattâ kendisini bile sana emanet edecek.

— Öyle sanırım.

— Peki, ya sizin komşu? o da baban gibi her şeyini sana emanet eder mi? seni bir evi idare etmekte kendisinden daha usta körürse, evinin idaresini sana bırakır mı, bırakmaz mı?

— Bırakır sanıyorum.

— Ya Atinalılar? Onlar da, seni olgun görürlerse işlerinin idaresini sana bırakırlar mı dersin?

— Öyle sanırım.

— Zeus aşkına, Büyük Kırallı (1) da bir düşünelim: Bu kiral büyük oğluna Asya'nın idaresini bırakacak; böyle iken bu kiral, tenceresinde kaynayan ete bir şeyler katmak gerekirse, ilkin oğluna mı baş vurur, yoksa, yemek pişirmekte oğlundan daha usta olduğumuzu gidip kendisine ispat edersek, bize yabancılara mı baş vurur?

— Elbette bize baş vurur.

— Yemeğine oğlunun hiçbir şey katmasını is-

(1) Büyük kiral: Persa kiralı demektir.

temez; halbuki biz içine avuçla tuz atmağa kalksak bir şey demez.

— Hiç şüphe yok.

— Diyelim ki oğlunun gözleri ağrıyor; onun hekimlikten anlamadığını biliyorsa, elini gözüne sürdürür mü, sürdürmez mi?

210 — Sürdürmez.

— Ama bizi hekim bilse bırakır, istediğimiz gibi gözü açar, içine istediğimiz kadar kül serperiz; doğru yaptığımızdan şüphe etmez.

— Doğru.

— Bizi daha usta gördüğü her işte kendinden ve oğlundan çok bize güvenir, değil mi?

— İster istemez, Sokrates.

— Demek ki, sevgili Lysis, biz bir şeyi iyi bildik mi, Helleni Barbarı, kadını erkeği hep bize baş vurur ve, ne yaparsak yapalım, işimize karışmak kimsenin aklından geçmez. Bu işte biz hürüz başkaları ise bize bağlıdır. Bu bilgi bizim öz malımızdır; çünkü meyvalarını kendimiz toplarız. Buna karşılık, anlamadığımız işlerde kimse bizi keyfimize bırakmaz; değil yabancılar, anamız babamız, hatta, mümkün olsa, onlardan daha yakınlarımız bile karşımıza bin türlü engel çıkarırlar; başkalarının kölesi oluruz. Bilmediğimiz şeyler tam mânasiyle malımız da sayılmaz; çünkü onlardan faydalanamayız. Böyle olduğunu kabul ediyor musun?

— Ediyorum.

— İnsan o zaman nasıl dost edinebilir? başka-

larına yarayacak hiçbir tarafımız olmayınca bizi ne diye sevsinler?

— Gerçekten sevmezler.

— Meselâ sen: bir işe yaramadıkça, seni ne baban sever, ne de hiç kimse.

— İnanırım.

— Halbuki, çocuğum; bilgili bir insan olursan bütün insanlar dostun ve yakının olur: çünkü faydalı ve iyi bir insan olursun. Yoksa kimse sana dost olmaz: ne baban, ne anan, ne de yakınların. Sevgili Lysis, bir insan, henüz aklının ermediği şeylerle övünebilir mi?

— Övünemez.

— Senin bir öğretmene ihtiyacın olduğuna göre aklın bir çok şeylere ermiyor demektir.

— Evet.

— Aklın her şeye ermedikçe kendi kendinle övünemezsin.

— Doğrusu, Sokrates ben de öyle düşünüyorum.

Bu sözlerden sonra gözlerimi Hippothales'e çevirdim. Az kalsın, düşüncesizlik edip, ona şunları söyleyecektim; İşte insan sevdiği ile böyle konuşur; senin yaptığın gibi, hayranlık gösterecek yerde onu alçaltmalı, küçük düşürmeli. Fakat Hippothales'in bizi dinlerken üzülüp büzüldüğünü görünce, Lysis'e görünmek istemediğini anladım; kendimi tutup, konuşmaktan vazgeçtim.

O sırada Meneksenos döndü, Lysis'in yanına, biraz önce kalktığı yere oturdu. O zaman Lysis, ço-

d

e

cuk dostluğunun sevimli bir taşkınlığıyla ile bana, Meneksenos'dan gizli, yavaşça;

— Sokrates, dedi, bana söylediklerini Meneksenos'a da söyle.

— Ona kendin anlatırsın, dedim; beni pek dikkatli dinledin.

— Doğru, dedi.

— Sözlerimi olduğu gibi aklında tutmağa çalış ki ona güzelce anlatabilesin. Unuttuğun taraflar b olursa, ilk fırsatta bana gelir, sorarsın.

— Dedğin gibi yaparım, hem de seve seve, ama, eve dönme zamanı gelmeden, ona başka bir şeyler söyle, ben de dinliyeyim.

— Pek istekli isen hatırını kırmam; ama Meneksenos söylediklerimi çürütmeğe kalkarsa imdadına gelmeği unutma: ne yaman münakaşacı olduğunu biliyorsun.

c — Evet, o tarafı yamandır sahi. Ben de zaten onunla konuşmanı bunun için istiyorum ya.

— Beni gülünç düşürsün diye mi?

— Hayır, ona haddini bildirsin diye.

— Bunu nasıl yapmalı? kolay iş değil; Meneksenos çetin bir rakip: Ktesippos'un yetiştirmesi. Bak, işte, Ktesippos da geliyor; gördün mü?

— Sen ona aldırış etme, Sokrates; Meneksenos'la rahat rahat konuşmana bak.

— Peki konuşalım.

d Biz böyle kendi aramızda konuşurken Ktesippos sözümü kesti:

— Ne oluyor böyle? dedi, bizi sohbetin dışında

bırakıp ziyafeti yalnız kendinize mi çekmek istiyorsunuz?

— Siz de buyrun, dedim. Lysis ne demek istediğimi iyi kavrayamıyormuş; Meneksenos anlar, ona sor, diyor.

— Sorsana, ne duruyorsun?

— Peki soralım. Meneksenos, sana bir şey soracağım, ne diyeceksin bakalım. Çocukluğumdan beri benim arzuladığım bir şey vardır. Herkes bir şeye tutkundur: kimi ata, kimi köpeğe, kimi paraya yahut şana şerefe. Bütün bunlar benim umurumda değil: ben dost edinmeğe meraklıyım. İyi bir dost benim için dünyanın en güzel bildircinından, en güzel horozundan hattâ, ne yalan söyliyeyim, en güzel atından ve köpeğinden çok daha değerlidir. Bende bu dostluk merakı oldukça Dara'nın bütün hazinelerini, kör olayım, bir dosta değişmem. İşte onun için, sizi, Lysis'le seni gördükçe hayran oluyorum: ne mutlu size ki, daha çocukken, çabucak ve kolaycacık böyle bir nimete kavuşmuşsunuz; durup duruken Lysis seni, sen Lysis'i bu kadar candan sevmişsiniz. Bense böyle bir saadetten o kadar uzağım ki, insanın nasıl dost olduğunu bile bilmiyorum. İşte, sana sormak istediğim de bu; senin tecrüben var, bilirsin. Şimdi bana cevap ver; insan birini sevince dost hangisidir? Seven mi, sevilen mi? Yoksa ikisi arasında fark yok mudur?

— Bence, ayırdedilemez.

— Ne demek istiyorsun? sence, yalnız birinin ötekini sevmesi ile ikisi birden dost mu olur?

— Evet, bana öyle geliyor.

— Nasıl olur? insan sevilmeden sevemez mi?

— Sevebilir.

— Hatta sevginin nefretle karşılandığı da olur, değil mi? böylesi her halde bir çok âşıkların başına gelir: kendileri delice sevdikleri halde sevdiklerinde soğukluk yahut nefret görürler. Sen bunu kabul etmiyor musun?

— Gerçekten öyledir.

— Demek ki, böyle bir halde biri seviyor, öteki seviliyor?

— Evet.

— Dost olan hangisidir? soğukluk, veya nefret görüp de seven mi, sevilen mi? Yoksa sevgi karşılıklı olmadan da dostluk olabilir mi?

— Olamaz, sanıyorum.

— Öyle ise biraz öncekinden başka bir düşünceye varıyoruz; çünkü demin, biri ötekini sevince ikisi birden dost olur demiştik; halbuki şimdi, ikisi birden sevmiyorssa hiç biri dost değildir diyoruz.

— Korkarım öyle.

— Demek ki insan sever de sevilmezse dostluk yoktur, öyle mi?

— Her halde.

— Öyle ise, bizim, atların, bıldırcınların, köpeklerin, şarabın, idmanın, bilgeliğin dostu olabilmemiz için mutlaka onların da bizi sevmeleri gerekir. Yoksa, onlar bize dost olmadan biz onları severiz, demek daha mı doğru olur? şunu söyleyen

e şair acaba yanlış bir şey mi söylemiş:

«Ne mutlu o insanlara ki, çocuklar, tek tırnaklı atlar, av köpekleri ve yabancı misafir dosttur onlara.» (Solon)

— Bence şairin dediği yanlış değil

— Demek doğru geliyor sana?

— Evet.

— O halde, sevgili Meneksenos, sevilen ister sevmesin, ister nefret etsin, her zaman sevenin dostudur. Meselâ yeni doğmuş çocuklar, sevmek nedir bilmedikleri gibi, azarlandıkları zaman da analarından babalarından nefret ederler. Böyle anlarda bile anaları babaları onları sevmeğe doyamazlar.

213

— Çok doğru.

— Demek ki dost seven değil, sevilendir.

— Öyle görünüyor.

— Düşman da nefret eden değil, nefret edilenidir.

— Öyle sanıyorum.

— **Dostun seven değil, sevilen olduğu doğru** ise, bizim düşmanımızı sevmemiz, sevdiğimizin de bizden nefret etmesi pek mümkündür; yani düşmanlarımızın dostu, dostlarımızın düşmanı olabiliriz. Halbuki insanın dostuna düşman, düşmanına dost olması pek saçma, daha doğrusu imkânsız bir şey.

b

— Hakkın var, Sokrates

— Bu imkânsız olduğuna göre, seven sevilenin dostudur demek zorundayız.

— Şüphesiz.

— Nefret eden de nefret edilenin düşmanıdır.

— İster istemez.

c — Böyle olunca, yine önce söylediğimize dönüyoruz: yani, bizi sevmeyeni yahut bizden nefret edeni sevince, bize dost olmayanın, hattâ bazan düşman olanın dostu olabiliriz. Buna karşılık, bizden nefret etmeyenden, hattâ bazan bize dost olandan nefret edince, bize düşman olmayanın, hattâ bizi sevenin düşmanı olmamız da mümkündür.

— Olabilir.

— Ne sevenler, ne sevilenler, ne de hem sevip hem sevilenler dost olmıyorsa, bu işin içinden nasıl çıkmalı? Yoksa, kimin kimle dost olduğunu başka tarafta mı aramalı?

— Doğrusu, Sokrates, ne diyeceğimi bilmiyorum.

d — Belki de büsbütün yanlış yollara saptık Meneksenos.

Lysis:

— Ben öyle sanıyorum Sokrates, dedi; bunu söylerken de yüzü kızardı. Lysis, yüzünden okunan ve hiç eksilmeyen bir dikkatle, bizi öyle dinlemeğe dalmıştı ki, bu söz istemiyerek ağzından kaçıvermişti.

O zaman, Meneksenos biraz nefes alsın diye, dostunun canlı merakı da hoşuna gittiği için, Lysis'le konuşmağa başladım:

e — Hakkın var, Lysis, dedim; araştırmamızı doğru yürütmüş olsaydık, böyle şaşırıp kalmazdık. O halde yolumuzu değiştirelim; pek çetin bir yola

sapmışız. Onu bırakalım da, demin bir kaç adım yürüdüğümüz yolu tutalım: şairlere başvuralım. Şairler gerçekten bilgi yolunda babalarımız, kılavuzlarımızdır. Dostluk üstüne, güzel özdeyişleri vardır. Onlara bakılırsa, dostluk tanrıların işidir; dostları biribirine doğru onlar iterler:

214

«Hep bir tanrıdır iten benzeri benzerine»

b

Bu mısraı bilirmiydin?

— Evet.

— En büyük bilginlerin yazılarında da benzerin her zaman ve ister istemez benzeriyle dost olduğu söylenir; onları da her halde okumuşsundur? Şu, tabiat ve evren üzerinde fikir yürütmüş bilginleri kastediyorum.

— Evet okudum.

— Söyledikleri doğru değil mi?

— Belki.

— Yarı haklı olabilirler; ama, ne demek istediklerini anlarsak belki de tam haklı çıkarlar. Bana öyle geliyor ki kötü bir adam başka bir kötü adama ne kadar yaklaşır, onunla ne kadar düşüp kalkarsa ona o kadar düşman olur; çünkü kötü adamın işi haksızlıktır, halbuki haksızlık edenle haksızlığa uğrayan dost olmaz, değil mi?

c

— Doğru.

— Demek ki, kötüler biribirinin benzeri sayılacak olurlarsa bu fikrin yarısı doğru yarısı yanlışır.

— Haklısın.

— Söylemek istedikleri şu olabilir: yalnız iyi-

ler birbirine benzeyip dost olabilirler; kötülerse, herkesin de söylediği gibi, kendi kendileriyle bile uyuşamazlar; hep değişirler; günleri günlerine uymaz. İnsanın kendi içinde benzerlik ve uygunluk olmayınca, başkalarına da benzeyemez; kimse ile dost olamaz. Böyle midir dersin?

— Öyledir.

— O halde, sevgili Lysis, benzer benzerin dostudur demek, aldanmıyorsam, dostluk sadece iyiler arasında olur, kötülerse ne iyilerle ne de kötülerle gerçekten dost olamaz demektir; doğru değil mi?

Lysis başı ile evet dedi.

— Demek ki şimdi kimlerin dost olduğunu biliyoruz; düşüncemiz gösteriyor ki dost olan iyilermiş.

— Tam benim fikrim.

— Ben de öyle diyorum, ama bir şey zihnimi kurcalıyor. Zeus aşkına, biz gene cesaretimizi kaybetmiyelim de beni düşündüren noktayı yoklayalım. Benzerin benzeriyle dost olması yalnız benzerlikten ötürü müdür? Dostun dosta faydalı olması yalnız bundan mıdır?

Yahut da: bir insan, benzerlik dolayisiyle, kendi kendine yapamıyacağı bir iyiliği veya kötülüğü başka bir insana yapabilir mi? Kendinde bulamayıp da benzerinden beklediği bir şey var mıdır? Birbirine faydası olmıyan bu türlü iki insan biribirini ne diye arasın? hiç de aramaz değil mi?

— Hayır,

— Aramayınca dostluk olabilir mi?

— Olamaz.

— O halde benzer benzerin dostu değildir: iyinin iyi ile dost olması birbirine benzediklerinden değil sadece iyi olduklarındandır?

— Öyle olacak.

— Ama nasıl olur? İyi olan, iyilikten yana kendi kendine yetmez mi?

— Yeter.

— Kendi kendine yetmek, hiçbir şeye ihtiyacı olmamak demektir.

— Öyleya.

— Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, hiçbir şeyi aramaz. b

— Aramaz.

— Aramayınca sevmez?

— Öyle ya.

— Sevmeyince de dostluk olmaz?

— Olmaz herhalde.

— O halde nasıl iyiler iyilerin dostu olabilir? Birinin yokluğu ötekine zarar vermezse, (çünkü ayrı ayrı kendilerine yetiyorlar) bir araya gelmekten de hiç bir faydaları yoksa, iyi ile iyi nasıl dost olabilir? böyle iki insan birbirine nasıl değer verebilir? c

— Veremez.

— Değer vermeyince dost da olamazlar?

— Doğru.

— Gördün mü, Lysis, nasıl bir çıkmaza girdik? Sakın düşündüklerimiz baştan başa yanlış olmasın?

— Neden?

— Vaktiyle birinden duymuştum, şimdi hatırıma geldi: benzer benzeriyle, iyiler iyilerle hiç geçinememiş. Bunu ileri süren, Hesiodos'un bir sözüne dayanıyordu. Hesiodos der ki:

Çömlekçi çömlekçinin, şair şairin, dilenci dildencinin düşmanıdır.

Bu, her şeyde böyledir, diyordu; birbirine en çok benzeyenler arasında kıskançlık, kavga, düşmanlık eksik olmazmış; hiç benzemeyenlerse can ciğer geçirirlermiş; fakir ister istemez zenginin dostu olurmuş, çünkü ondan yardım beklermiş; onun gibi güçsüz güçlüyü, hasta hekimi, bilmeyen bileni arar, severmiş. Daha da ileri giderek diyordu ki, benzer benzerin dostu olmak şöyle dursun, bunun tam tersi doğrudur: birbirini en çok sevenler birbirine en az benzeyenlerdir; herkes kendine benzeyeni değil, tam karşıtını arar; nasıl ki kuru ıslağı, soğuk sıcak, acı tatlıyı, keskin körü, boş doluyu, dolu boşu ister; çünkü her şey kendi karşıtı ile beslenir; benzerin benzere hiç faydası yoktur. İnanmanı isterim ki, dostum, bunları söyleyen yabana atılır bir adam değildi: çok güzel konuşuyordu. Ama, siz ne düşünüyorsunuz bakalım?

Meneksenos:

— Söyledikleri ilk bakışta doğru görünüyor dedi.

— O halde asıl dostluğun, karşıtlar arasında olduğunu kabul edecek miyiz?

— Edeceğiz.

— Peki, ama sen bunda bir tuhaflık görmüyor musun, Meneksenos? Biribirlerini tutmayan düşünceleri bulup çıkaran parlak bilginleri sevindirilmiş olmuyor muyuz? hemen üstümüze çullanıp bize: «Düşmanlık dostluğun tam karşıtı değil midir?» Diye sorarlarsa, ne cevap veririz? doğru demekten başka çaremiz kalır mı?

— Kalmaz.

— Demek ki, diyecekler, seven sevmiyenin, sevmiyen de sevenin dostu olur?

— Hiç biri olmaz.

— Doğrunun dostu eğri, ölçülünün dostu ölçsüz, iyinin dostu kötü?

— Hayır, öyle olmasa gerek.

— Halbuki dostluk biribirine benzemiyenler arasında olsaydı bu karşıt şeylerin de dost olmaları gerekirdi.

— Doğru.

— Demek ki ne benzer benzerin dostudur, ne de karşıt karşıtın.

— Öyle görünüyor.

— Öyle ise başka bir yol arayalım. Belki de dostluk bizim düşündüğümüzden apayrı bir şeydir: iyinin dostu belki de **ne iyi ne kötü** olandır.

— Ne demek istiyorsun?

— Zeus'a yemin ederim, ben de pek bilmiyorum; bu fikir dolambaçlarında benim de başım dönüyor. Sakın, şu eski ata sözünün, dediği gibi, insan güzelin dostu olmasın? Şurası açık ki dost dediğimiz şey, kıvrak, kaypak, yağ gibi bir vücuda

b

c

d benziyor: insanın elinden kayıp kurtuluyor. Her ne ise, ben şimdi iyi güzeldir diyorum; sen de dersin?

— Bana da öyle geliyor.

— Öyle ise ben, içimden bir sezişle, şunu ileri sürüyorum: güzelin ve iyinin dostu, ne iyi ne kötü olandır. Bak bunu nereden çıkarıyorum: bir defa, üç türlü varlık kabul ediyorum: iyi, kötü, bir de **ne iyi ne kötü**. Buna bir diyeceğin var mı?

—Yok.

e — İmdi, ne iyi iyinin, ne kötü kötünün, ne de iyi kötünün dostudur: niçin olmadığını demin gördük. O halde, dünyada dostluk varsa, geriye şu kalıyor: **ne iyi ne kötü**, ya iyinin yahut da kendi benzerinin dostudur. Kötüyü karıştırmıyorum, çünkü onun dostu olamaz, değil mi?

— Doğru.

— Benzer de benzerin dostu olamaz dememiş mi idik?

— Evet.

217 — Demek ki **ne iyi ne kötü** kendi benzerinin dostu olamaz.

— Öyle ya.

— O halde **ne iyi ne kötü** ancak iyinin dostu olabilir.

— İster istemez.

— Ne dersiniz, çocuklar? böyle düşününce doğru yola girmedik mi? Bir örnek üzerinde düşünelim: sağlam bir beden ne hekim ister, ne de yardım;

kendi başına kalabilir. Bir insan sağlam oldukça, sağlığından ötürü hekimin dostu olmaz, değil mi?

— Olmaz.

— Ama hasta, hastalığından ötürü hekimin dostu olur.

— Şüphesiz.

— Hastalık kötü, hekimlikse faydalı ve iyi bir şeydir?

— Öyledir.

— İnsanın bedeni de, beden olarak, ne iyi ne kötüdür? b

— Doğru.

— İmdi beden, hastalık yüzünden, hekimi arar ve sever.

— Herhalde.

— Demek ki, **ne iyi ne kötü**, bir kötülük dolayısıyla iyyinin dostu olabilir.

— Olabilir.

— Ama bu dostluk, kötülüğün etkisiyle kendisinin de kötü olmamasına bağlıdır; o da kötüleşirse, artık iyiyi özleyip sevemez; çünkü kötü iyyinin dostu olamaz, demiştik. c

— Gerçekten olamaz.

— Şimdi söyleyeceklerime dikkat edin: ben diyorum ki, bir şey bazan kendisine katılanla bir olur, bazan da olmaz. Bir nesneyi boyattığımızı düşünün: sürdüğümüz boya o nesneye katılmıştır değil mi?

— Evet.

— Ama boyanan nesne ile boya renk bakımından bir olmuş mudur?

— İyi anlamıyorum.

— Peki, şöyle anlatayım: senin sarı saçlarına d kireç sürseler, saçların gerçekten mi beyaz olur, yoksa görünüşte mi?

— Görünüşte.

— Amma saçlarında beyazlık vardır.

— Evet.

— Öyle iken saçların hiç de beyaz değildir: bu beyazlık onların rengini değiştirmez.

— Doğru.

— Ama, dostum, yaşlanıp ta saçların ağardı mı, e üzerlerine düşen bu beyazlık artık kendi renkleri-
dir: ikisi bir olmuştur.

— Öyledir.

— Şimdi sana şunu soracağım: bir nesne kendinde bulunan başka bir nesne ile her zaman bir mi olur, yoksa o nesnenin kendinde şöyle veya böyle bulunuşuna göre, bazan mı bir olur?

— Bazan bir olması daha doğru görünüyor.

— Öyle ise, ne iyi ne kötü bir varlık, kendine bir kötülük katılınca bazan kötüleşir, bazan da kötüleşmez.

— Çok doğru.

— Kötüleşmedikçe katılan kötülük ona iyiyi arattır; kötüleşirse artık iyiyi istiyemez ve sevemez: Çünkü artık o ne iyi ne kötü değil, düpedüz kötüdür: kötü ise hiçbir zaman iyinin dostu olamaz.

— Olamaz.

— Gene öyle düşünerek diyebiliriz ki, bilgiye varmış olanlar, ister tanrı ister insan olsunlar, artık bilgiyi sevemezler; öte yandan, kötü denecek kadar bilgisiz olanlar da istemezler bilgiyi: büsbütün bilgisiz ve kötü bir insanın bilgiyi sevdiği görülmemiştir. Bunların dışındakiler, bilgisizlik denen kötülüğün içinde bulunmakla beraber, her türlü bilgi ve anlayıştan uzak olmıyan, hiç olmazsa bilmedikleri şeyleri bilmediklerini kabul eden insanlardır. İşte bunun için bilgiyi sevenler ne iyi ne kötü olanlardır: onu iyiler de sevmez, kötüler de; çünkü karşıt karşıtın, benzer benzerin dostu olmaz demiştik, değil mi?

İkisi birden,

— Evet, dediler.

— İşte şimdi dostun ne olup ne olmadığını anladık, sevgili Lysis, sevgili Meneksenos. Demek ki dost, ister can, ister beden, ister bambaşka bir şey olsun, ne iyi ne kötü iken bir kötülükten ötürü iyi olmak arzusuna düşendir.

İkisi birden bana hak verdi. Kendim de, aradığı avı nihayet ele geçirmiş bir avcı gibi keyifli idim. Sonra, bilmem nasıl, içime garip bir şüphe dir düştü: vardığımız sonuçların yanlış olmasından korktum. Üzüntü ile:

— Eyvah, dostlarım, dedim; biz galiba boş bir hayal kurmuşuz.

— Nasıl boş?

— Korkarım dostu ararken hep yalancı dostlara, aldatıcı düşüncelere düştük.

d — Nasıl?

— Bak nasıl. İnsan dost olunca, bir şeyin dostu olur, değil mi?

— Elbette.

— İnsan bir şey beklemeden, hiçbir sebep yokken mi, yoksa bir şeyden ötürü ve bir şey beklediği için mi dost olur?

— Bir şeyden ötürü ve bir şey beklediği için.

e — Dosttan beklediğimiz şeyin kendisi bize dost mudur, düşman mı, yoksa ne dost ne düşman mı?

— İyi anlamıyorum.

— Şaşmam. Belki şöyle söylersem anlarsın; kendim de ne söylediğimi daha iyi anlarım. Biraz önce hasta hekimin dostudur, demiştik, değil mi?

— Evet.

— Hekimi, hastalığından ötürü ve sağlığa kavuşmak için sever.

— Evet.

— Hastalık ise kötü bir şeydir.

— Elbette.

— Ya sağlık nasıl bir şeydir? İyi mi, kötü mü yoksa ne iyi ne kötü mü?

— İyi bir şeydir.

219 — Aldanmıyorsam biz demiştik ki, ne iyi ne kötü olan beden, kötü bir şey olan hastalıktan ötürü hekimlik bilgisini sever; hekimlik ise iyi bir şeydir ve sağlık için verilir. Sağlık da iyi bir şeydir, değil mi?

— Evet.

— Sağlık bedeninin dostu mudur, düşmanı mı?

— Dostudur.

— Ama hastalık düşmanıdır?

— Şüphesiz.

— Demek ki, ne iyi ne kötü kendisine düşman kötü bir şey yüzünden, kendisine dost iyi bir şeyi bulmak için iynin dostudur.

— Öyle olacak.

— Kısacası, insan, kendine dost olanı bulmak için, düşmanı yüzünden dost olur.

— Herhalde.

— Peki, dedim. İşte burada, çocuklar, dikkatimizi toplayıp yanılmamağa çalışalım. Dost, kendine dost olanın dostu olunca, benzer benzerin dostu olmuş oluyor; deminse böyle şey olmaz demiştik. Haydi bunu bir yana bırakalım, ama bir nokta var ki, üzerinde durmadan geçemeyiz. Yoksa bu konuşmada kendi kendimizi aldatmış oluruz. He- kimlik sağlık için sevilir, demiştik, değil mi?

— Evet.

— O halde sağlık da sevilir.

— Elbette.

— Sevilirse, bir şey için sevilir.

— Evet.

— O şey de gene sevdiğimiz bir şeydir; öyle kabul ettik.

— İster istemez.

— Bu sevdiğimiz şey de sevdiğimiz başka bir şey için sevilmiştir.

— Evet.

— Ama, böyle olunca, ondan ona, gider duru-

ruz, yahut da öyle bir şeye, bir ilkeye varırız ki ondan artık başka bir sevilen şeye gidilmez. Asıl sevilen şey o olur, bütün öteki sevdiklerimizi ona ulaşmak için severiz. Ne dersiniz?

d — Öyle olması lâzım.

— Şimdi iyi düşünelim: ben diyorum ki bütün bu biribiri için sevdiğimiz şeyler asıl sevginin birer gölgesi, bizi aldatan birer hayalidir; gerçek dost bu ilkenin kendisidir. Düşüncemi şöyle anlatayım: insan bir şeye bağlanınca, bir baba oğlunu dünyada her şeyden çok sevince bu büyük sevgiden ötürü daha başka şeyleri değerli göremez mi? Bir gün oğlunun baldıran zehiri içtiğini öğrense ve e şarapla kurtulacağına inansa, şarap onun gözünde büyük bir değer kazanamaz mı?

— Elbette kazanır.

— Şarabın konduğu testi bile kıymetli olur, değil mi?

— Evet.

— O zaman diyebilir miyiz ki, babanın gözünde oğlu ne ise balçık kap da, yahut bir içimlik şarap da odur? Yoksa şöyle demek daha mı doğru olur: böyle hallerde insan, bir şeyi elde etmek için baş vurduğu çareleri değil, bu çarelerle elde edeceği şeyi düşünür. İnsan altına, gümüşe değer verir, deriz, bu da yanlıştır: altının, gümüşün peşinde koşarken asıl aradığımız, bunlar yoluyla elde edeceğimizi sandığımız ve her şeyden üstün tuttuğumuz bir şeydir. Böyle düşünmek doğru olmaz mı?

— Doğru olur.

— Dostluk için de böyle değil midir? sevdiğimiz başka bir şeyi gözeterek sevdiğimiz şeylere dost dediğimiz zaman, dost sözü yersizdir: gerçekten dostumuz olan, bütün bu sözde dostluklarla varmak istediğimiz şey olsa gerek.

— Öyle görünüyor.

— Demek ki sevdiğimiz bir şeyi gözeterek sevdiğimiz, gerçek dost değildir.

— Doğru.

— O halde bir noktayı aydınlatmış olduk: kendisinde sevdiğimiz başka bir şeyi aradığımız dost, dost değildir. Asıl sevdiğimiz, iynin kendisidir.

— Öyle sanıyorum.

— İyi ise kötünden ötürü sevilir, değil mi? Şöyle düşünelim: demin varlıklar üç çeşittir, dedik: iyi, kötü, bir de ne iyi ne kötü. Şimdi kötü ortadan kalktı da yalnız ikisi kaldı, diyelim. Ne iyi ne kötü dediğimiz şeylerden hiçbir, ne ruh, ne beden kötü ile karşılaşmıyacak olursa, iyi artık bize faydalı olabilir mi, bir işimize yarayabilir mi? Hiçbir şeyden kötülük görmeyince, hiçbir yardıma ihtiyacımız da kalmaz. O zaman deriz ki, bize iyiyi aratan ve sevdiren kötü imiş; çünkü kötü bir hastalık, iyi de onun devası idi: hastalık ortadan kalkınca devayı niçin arayalım? Demek ki iyi kendi başına hiçbir işimize yaramayan bir şeydir: iyi ile kötü arasında bulunan biz insanlar, onu kötünden ötürü severiz, öyle mi?

— Öyle görünüyor.

— Öyle ise, bir şey gözeterek sevdiğimiz şey-

lerin hepsinde aradığımız gerçek dost, ötekilere hiç benzemiyen bir dosttur: ötekilerle, sevdiğimiz başka bir şeyi gözeterek dost oluyoruz; gerçek dostu ise, bunun tam tersine, bir düşmanı gözeterek seviyoruz, dedik; ama düşman ortadan kalkarsa o da dostumuz olmaktan çıkar sanıyoruz,

— Böyle düşününce, çıkar sanıyorum.

221 — Zeus aşkına, dedim, kötülük ortadan kalkınca açlık, susuzluk gibi şeyler de ortadan kalkar mı? Yoksa dünyada insanlar ve hayvanlar oldukça açlık gene kalır da zararlı olmaktan mı çıkar? Susuzluk da, öteki bütün iştahlar da vardır, ama kötülük ortadan kalkmış olduğu için onlara artık kötü diyemeyiz. Yoksa kötülük kalmayınca ne olacak, ne olmayacak diye düşünmek gülünç müdür? Kimse böyle bir hale düşmemiştir ki, bilsin. Bildiğimiz bir şey varsa o da bugünkü halimizde açlığın kize bazan zararlı, bazan faydalı olduğudur; doğru değil mi?

— Çok doğru.

b — İnsan susayınca, yahut buna benzer her hangi bir arzu duyunca bu hal bazan faydalı, bazan zararlı, bazan da ne faydalı ne zararlı, olabilir, değil mi?

— Evet.

— Kötülük ortadan kalkınca, kendiliğinden kötü olmayan şeylerin de ortadan kalkması gerekir mi?

— Gerekmez.

— Demek ki ne iyi ne kötü olan arzular kötülük ortadan kalkınca da vardır?

— Öyle olsa gerek.

— Arzulayan, tutulan insanın arzuladığı tutulduğu şeyi sevmemesi mümkün müdür?

— Değildir, sanıyorum.

— O halde, aldanmıyorsam, kötülük kalmadığı zaman bile dostluk vardır.

— Vardır.

— Dostluğun sebebi gerçekten kötülük olsaydı, dostluğun da ortadan kalkması gerekirdi; çünkü sebep yok olunca, sonucu da yok olur.

— Haklısın.

— Halbuki biz dostun bir şey gözeterek ve bir şeyden ötürü dost olduğunu, ne iyi ne kötünün kötünden ötürü iyiyi sevdiğini kabul etmiştik, değil mi?

— Evet.

— Şimdi ise sevmenin ve sevilmenin başka bir sebebini buluyor gibiyiz.

— Öyle görünüyor.

— Sakın dostluğun asıl sebebi, demin söylediğimiz gibi, arzu olmasın? Öyle olunca arzu eden bu arzuyu duydukça, arzu ettiği şeyin dostu olur, ve bizim dostluk için bütün söylediklerimiz koca karı masalı gibi boş bir gevezelik olmakla kalır.

— Korkarım öyle.

— Peki ama, arzu eden kendinde eksik olan bir şeyi arzu eder, değil mi?

— Evet.

— Bir eksikliği, bir ihtiyacı olan, o eksikğin, o ihtiyacın dostudur.

— Öyle sanırım.

— İnsanın ihtiyaç duyduğu şey, bir eksikliğini tamamlayacak olan şeydir.

— Şüphesiz.

— Öyle ise aşkta, dostlukta, arzuda insan kendine uygun geleni arar; buna bir diyeceğiniz yok, değil mi Lysis? değil mi Meneksenos?

İkisi birden: Hayır, dediler.

— Öyle ise sizin birbirinizle dost olmanız tabiatlarınız arasında bir uygunluk bulunmasındandır.

— Şüphesiz, dediler.

— O halde, dostlarım, dedim; bir insan başka
222 bir insan için dostluk, aşk, arzu gibi şeyler duyuyorsa bu duygularının tek sebebi ikisinin ruhları, huyları, âdetleri veya görünüşleri arasında bir uygunluk bulunmasıdır.

Meneksenos gene: Şüphesiz, dedi; Lysis bir şey söylemedi.

— Peki, dedim. Bu düşüncemize göre insan kendi tabiatına uygun olanı ister istemez sevecektir, değil mi?

— Öyle sanıyorum.

— Öyle ise, gerçekten ve candan seveni, sevgilisi de ister istemez sever,

Lysis'le Meneksenos, doğru, demezden önce
b opey durakladılar; ama Hippothales'in sevinçten içi içine sığmıyor, yüzü renkten renge giriyordu.

Vardığımız düşüncenin doğru olup olmadığını anlamak için tekrar söze başladım:

— Dostlarım, dedim; uygunla benzer ayrı ayrı şeylerse dostluk hakkındaki bu düşüncemizin bir değeri olabilir, sanıyorum; ama, ikisi bir şeyse deminki düşüncemizi, benzerlerin benzerlikten ötürü birbirine faydasız olduğu fikrini, çürütmek pek kolay olmayacak; dostun faydasız bir şey olabileceğini kabul etmek de saçma olur. Ama artık tartışmadan da başımız dönmeğe başladı; gelin, isterse-
niz, uygunla benzer arasında bir ayrılık vardır di-
yelim. c

— Öyle diyelim.

— O zaman, iyyinin herkeſe uygun, kötünün herkeſe aykırı, yahut kötünün kötüye, iyyinin iyiye, ne iyi ne kötünün ne iyi ne kötüye uygun olduğunu da kabul edebilir miyiz?

— Edebiliriz. d

— Ama, dikkat edin, çocuklar; demin kabul etmediğimiz bir dostluk anlayışına dönüyoruz; çünkü, böyle olunca, iyi iyyinin, kötü kötünün, eğri eğrinin dostu olabilir.

— Öyle ya!

— Nasıl olur? iyi ile uygun bir şeydir, dersek, iyi yalnız iyyinin dostu olur demiş olmaz mıyız?

— Evet.

— Ama biz bu fikri de çürüttüğümüzü sanıyorduk, hatırlıyor musunuz? e

— Hatırlıyoruz.

— Öyle ise ne diye münakaſa edelim: artık anlaşıldı ki biz bu işin içinden çıkamıyacağız. Bari bırakın, ben de, mahkemelerdeki usta hatipler gibi,

şöyle bir toparlıyayım söylediklerimizi. Demek ne sevenler, dost, ne sevilenler, ne benzerler, ne karşıtlar, ne iyiler, ne uygunlar, ne de sözünü ettiğimiz daha bir sürü başka şeyler... o kadar çok ki hatırlamıyorum. Bütün bunların hiç biri dost değilse, susmaktan başka çare kalmıyor.

223

Bunları söylerken niyetim çocuklardan daha yaşlı birini kızıştırıp münakaşaya sokmaktı; ama, tam o sırada, Lysis'le Meneksenos'un lalaları, kötü ruhlar gibi, yanımıza yaklaştılar; ikisini de çağırıp eve dönmelerini söylediler; küçük kardeşlerini de ellerinden tutmuş götürüyorlardı; gerçekten vakit te oldukça geçti. Önce bütün dinleyicilerle bir olup onları savmağa çalıştık; baktık ki aldırış bile etmiyorlar artık: kafaları kızmış, yarı yabancı dilleriyle küçük efendilerini çağırıp duruyorlar; Hermes şenliklerinde biraz da içmişler, dert anlayacak gibi değiller; biz de artık üstüne varmadık ve sohbeti bıraktık. Ama, gider ayak şunları olsun söyledim:

b

— Siz de gülünç oldunuz çocuklar, bu yaşım da ben de gülünç oldum. Bizi dinleyenler buradan giderken diyecekler ki, birbirine dost diyen bu insanlar — çünkü ben de kendimi dostunuz sayıyorum — daha dost nedir bulup çıkaramıyorlar.

Ş Ö L E N ' E N O T L A R

(1) Apollodoros, Sokrates'in en ateşli talebelerinden, en sadık dostlarından. Eflâtun ona «Phaidon» dialogunda da yer verir : Sokrates'in son demlerinde Apollodoros göz yaşlarını tutamaz, hüngür hüngür ağlar.

(2) Phaleron, Pirenin güneyinde Atinanın limanlarından biri idi. Phaleron'dan Atinaya giden yol 3,5 kilometre tutar.

(3) Agathon, Atinanın ünlü bir tragedya yazarı idi. Yarışmada ilk zaferini İsadan önce 416 yılında kazanmıştı. Birincilik alan bu tragedyasının adını bilmediğimiz gibi, Agathon'un başka eserleri de elimize geçmiş değildir. Yalnız bu yazarın genç ve yakışıklı, Euripides'in dostu, sofist Gorgias'ın da talebesi olduğunu biliyoruz. İlk zaferinden sonra kurbanlar kesmesi, şenlik yapması Atina geleneklerine uygundur.

(4) Alkibiades, Atinanın ünlü devlet adamlarından biridir. Henüz çok gençken demagogos, yani halk önderi olarak başa geçen bu adam, Atinayı Sicilya seferine sürüklemiş (415) bu sefer korkunç bir yeniliği ile sonuçlanınca, kendisi kaçmış, bundan sonra da zaman zaman Atinanın düşmanları ile işbirliği etmiştir.

(5) Bu Glaukon'un kim olduğunu bilmiyoruz. «Devlet» ve «Kharmides» dialoglarında adı geçen Eflâtunun kardeşi Glaukon olmasa gerek.

(6) Agathon, Makedonya kralı Arkhelaos'un sarayına çağrılarak gitmişti.

(7) Aristodemos'un adı yalnız «Şölen» de geçer. Kydathenai, Atinanın bir demos'u yani bir ilçesidir.

(8) Burada bir kelime oyunu var ; «Agathon» yunanca «iyilerin» anlamına gelir.

(9) Misafirlerin üstüne uzandıkları sedirler sofra etrafında nal biçiminde dizilmişse benziyor. Her sedire iki veya üç kişi uzanmıştır. Uçtaki sedirde ev sahibinin sağındaki yer şeref mevkiidir. Agathon buraya Sokrates'i oturtur.

(10) Şarap tanrısı Dionysos'un bu içkili yarışmaya hakem seçilmesi çok tabiidir.

(11) Pausanias üstüne fazla bir şey bilmiyoruz. Bir söylentiye göre Agathon'u severmiş, onunla beraber Makedonya kralı Arkelaos'un sarayına göçmüş.

(12) Ünlü komedyacı yazarı. On bir komedyacı elimize geçmiştir. Aristophanes komedyalarında Atinanın politikası, devlet adamları, sanatçıları, şairleri ile alay eder. «Bulutlar»da Sokrates'i öyle insafsızca alaya almıştır ki, bu komedyacı filozofun gençliğinin ahlâkını bozmakla suçlandırılıp, ölüme mahkûm edilmesine yol açmıştır.

(13) Akumenos ünlü bir hekimdi. Oğlu Eryksimakhos da aynı mesleği seçen, beden eğitiminin ateşli taraftarlarından.

(14) Phaidros, hatip Lysias'ın talebelerinden, ince ve yakışıklı bir delikanlıdır. Eflâtun güzellik konusunu ele alan «Phaidros» dialoguna onun adını vermiştir.

(15) Euripides'in kaybolmuş bir tragedyası.

(16) Hymnos tanrılar veya kahramanlar şerefine kithara refakatiyle ve ayakta durarak okunan bir övgüdür. Paian aslında tanrı Apollon'u övmeye yarıyan ve koro halinde, flüt refakatiyle söylenen bir şarkıdır.

(17) Kios'lu Prodikos tanrılara inancı tarih yoluyla açıklamaya girişmiş bir sofisttir. «Kötülükle erdem arasında kalan Herakles» adlı bir efsane eseri yazdığı ileri sürülür.

(18) Hesiodos, Homeros'tan sonra gelen ilk büyük Yunan şairidir. İ. Ö. 700 yıllarında yaşamış, «Theogonia» ile «İşler ve Günler» diye iki büyük eser bırak-

mıştır. Buraya alınan mısraları dünyanın kuruluşunu ve tanrı soylarının meydana gelişini anlatan «Theogonia»nın başlangıcındandır.

(19) Güney İtalyalı filozof Parmenides İ. Ö, 6 ncı yüzyılda yaşamış ve vezinli olarak yazdığı «Tabiat üstüne» adlı eserinde varlık problemini incelemiştir.

(20) Akusilaos 5 nci asır başında Hesiodos'un «Theogonia»ını nesir diliyle yayınlamıştır.

(21) Euripides'in «Alkestis» adlı tragedyasının baş kişisi. Alkestis kocası Admetos yerine ölmeği gözüne alan bir kadındır. Eceli gelen Admetos'a tanrı Apollon bağışta bulunmuş, yerine ölecek birini bulabilirse, kendinin sağ kalacağına söz vermişli. Admetos'un ne annesi, ne de yaşlı babası oğulları için ölmek istemeyince, Alkestis kendini feda eder. Alkestis Yunan tragedyada kişilerinin en sevimlilerinden biridir.

(22) Efsaneye göre, şair Orpheus tatlı nameleriyle vahşi hayvanları bile büyülemiş. Günün birinde karısı Eurydike ölünce, Orpheus yer altı dünyasının bekçisi köpek Kerberos'u çalgısı ile uyutmuş, böylece Hades'e girip, Hades tanrıdan karısını geri istemiş. Tanrı da yer yüzüne varıncıya kadar arkasına dönüp bakmamak şartıyla Eurydike'yi Orpheus'a vermiş, ama Orpheus dayanamamış, tam aydınlığa çıkacakken, arkasına dönüp bakmış. O anda Eurydike yine duman olup karanlığa dalmış. Bundan sonra bir türlü avunamıyan Orpheus da Trakya ormanlarında gece gündüz şarkı söylemiş. Tanrı Dionysos âyinlerini kutlıyan Bakkha'lara yüz vermediği içindir ki, bu kadınlar onu parçalamışlar.

(23) Homeros İlyada destanında şöyle anlatır: Agamemnon ile kavga eden Akhilleus savaştan çekilir, ama Troyalı Hektor dostu Patroklos'u öldürünce, onun öcünü almak için yine savaşa katılır ve Hektor'u öldürür. Tanrıça Thetis'in oğlu olan Akhilleus'un bedenine silâh işlemez, ancak topuğundan yaralanabilirdi. Hek-

tor'u öldürdükten sonra, Paris'in bir okuyla topuğundan vurulur ve ölür.

(24) Efsaneye göre dünyanın batısında bulunan Mutlular Adaları yararlık gösteren yiğitlerin ve bilgelerin öldükten sonra göçtükleri bir çeşit cennettir.

(25) Aiskhylos'un kaybolmuş «Myrmidones» adlı tragedyasında.

(26) Tanrıça Aphrodite'de filozofların gördüğü ikilik iki ayrı şiir geleneğine dayanır: Homeros Aphrodite'yi Zeus ile Dione'nin kızı biliyor, oysaki Hesiodos «Theogonia» da bu tanrıçanın doğuşunu şöyle anlatır dünya kurulunca, Uranos (Gök) karısı Gaia (Toprak) ile hüküm sürmektedir, ama Uranos tanrılık tahtını elder kaçırmamak için Gaia'nın çocuk doğurmasını istemez ürünlerini karnına tıkar. Gaia şiştikçe şişer, doğum sancıları ile kıvrılır, sonunda dayanamaz, Kronos'u (Zaman) gizlice yer yüzüne çıkarır. Kronos da babasından öç almak için, Uranos'un Gaia'ya arzu ile yaklaştığı bir gece bir tırpanla yanına varır, erkeklik uzunu kesip denize atar. Uzuvdan fışkıran sperma denizlere bir köpük dalgası halinde yayılır, bu köpükten de Aphrodite doğar. Göğün kızı olduğu için bu Aphrodite'ye gökse deniyor. Dione'nin kızı Aphrodite için Eflâtun «bütün halka aid, avamdan» anlamına gelen «pandemos» sıfatını kullanıyor. Biz bu sıfatı «orta malı» diye çevirdik.

(27) Elis, Peloponez yarım adasının batısında bir bölge. Lakedaimon Sparta'nın başka bir adıdır. Boiotia Atinanın kuzeyinde bir bölge. Bu üç bölgede de Dor kavimleri yaşırdı.

(28) İ. ö. 7 nci yüzyıla kadar Atinada tyranlık yani mutlâk bir idare vardı. Peisistratos bu tyranların en ünlüsüdür. Oğlu Hipparkhos'u Aristogeiton ile Hermodios adlı iki asilzade bir kurban töreninde öldürmüşlerdir. Zorbalıktan kurtulup, demokrasiyi kuran Atina halkı da bu iki genci kahraman sayarak, heykellerini dikmişler, adlarını halk türkülerine almışlardır.

(29) Kelime oyunu : Pausanias adındaki «pau» kökü, ara vermek anlamına gelen «pauomai» fiilinde de var. Sofistler aynı kökten kelimeleri aynı hece sayısı ile yan yana getirip, «isologia» dedikleri kelime oyunu yapmağı marifet sayarlardı. Apollodoros burada bu çeşit kelime oyunları ile alay etmektedir.

(30) Hekimlik tanrısı. Asklepios'un Bergamada büyük bir tapınağı ve çevresinde de hastane ve kaplıcaları vardı.

(31) Efesli Harakleitos varlık üzerine düşünen, tabiyatta zıtlıklar arasındaki bağlantıyı görüp, onları kısas, keskin cümlelerle dile getiren büyük İonyalı filozoftur. «Tabiat üstüne» adlı eserinden yalnız birkaç parça kalmıştır.

(32) Urania ile Polymnia, biri astronomiyi, öbürü lirik şiiri temsil eden iki Musa'dır. Burada bu Musa'ların neden adları geçtiği pek belli değil.

(33) Ephialtes ile Otos, Zeus dünya üzerine egemenliği ele alınca, dağları üst üste yığıp Olympos'a saldıрмаğa kalkışan bir Dev'dir.

(34) «Symbolon» ilk anlamdan ikiye bölünen bir çanak parçasıdır. İki insan birbirine konuk oldu mu, bu çanak parçalarından birini dostluklarının belirtisi olarak alır saklarlar, kendileri ölünce, çocuklarına bırakırlardı. Sembol anlamı oradan gelmedir.

(35) Sparta Arkadia'yı yenince, onun komşuları ile kurduğu birliği de dağıtmıştır.

(36) Pausanias ile Agathon birbirlerini severlerdi.

(37) İapetos, Atlas'ın Prometheus'un ve Epimetheus'un babası olan Titan'dır.

(38) Bak. not. 19.

(39) Hesiodos'un «Theogonia»da anlattığı Uranos ile Kronos, Kronos ile Kyklop'lar, Hekatonkhei'ler (yani yüz elli devler) ve Zeus ile Titanlar arasındaki savaşlar.

(40) Ate, Zeus ile Kaderin kızıdır. Ate insanların kafasına girerek, gözlerini karartır ve onları felâkete sürükler.

(41) Gorgias'ın talebesi, hatip Alkidamas'ın bir sözü.

(42) Harp tanrısı Ares Aphrodite'ye tutkunmuş. Homeros «*Odysseia*»da (VIII, 266 v.d.) bu iki tanrının sevişmesini ve Aphrodite'nin kocası Hephaistos'un onları nasıl suç üstü yakaladığını anlatır.

(43) Euripides'in kaybolan «*Steneboia*» adlı tragedyasından bir mısra.

(44) Adı bilinmiyen bir tragedyadan kalma bir mısra.

(45) Tanrılaştırılmış soyut kavramlar. Agathon'un konuşması sofistlere has üslupla yazılmıştır. Kısa, çarpıcı, zıtlıklarla dolu, vakit vakit mantıktan ayrılan bu konuşmanın havasını biz de tercümede elimizden geldiği kadar vermeğe çalıştık.

(46) Gorgo, saçları yılanlarla örülmüş, yüzüne bakan insanları taşla çeviren efsanelik bir canavardır. Gorgias ise ünlü bir hatip, bir sofisttir. Aslında Sicilyalı olan Gorgias bir ara Atinaya gelmişti. Talebelerine doğru olsun, eğri olsun her tezi başarı ile savunmayı öğreteceğini ileri sürerek, para ile ders veriyordu. Agathon'un da Gorgias'tan ders aldığı yukardaki konuşmasından belli. Eflâtun «*Gorgias*» adlı dialogunda bu çeşit bilgiçliği çürüttüğü gibi, burada da Gorgias ile Gorgo adlarının benzerliğine dayanan bir kelime oyunu yapıyor.

(47) Euripides'in «*Hippolytes*» tragedyasından bir mısra.

(48) Sokrates'in «*daimon*» dediği varlık; «*cin*» sözü ile çevirdik. Homeros'un destanlarında daimon insan biçimine girmiş bir tanrı buyruğudur. Sonraları daimon kavramı soyutlaşır. Hesiodos'a göre daimon'lar veya

heros'lar bu dünyada erdemle yaşamış insanların ölüm-süzlüğe ermiş canlarıdır. Bu yarı tanrısal varlıklar insanla tanrı arasındaki alış verişi sağlar. Miletos'lu Thales de kâinatı bu gibi daimon'larla dolu görür. Herakleitos daimon'ların insanlara bekçilik ettiklerine inanır. Pisagor da öyle düşünür. Yunan dünyasında iyi, faydalı bir varlık sayılan daimon Hristiyanlığın ortaya çıkmasıyla kötülüğün sembolü olmuş, daimon şeytana denmiştir.

Eflâtun, Sokrates'ten önceki filozofların daimon-heros kavramı üstündeki görüşlerini «Şölen»de derinleştirir.

(49) Aslında «daimon'lu adam» deniyor.

(50) Diotima'nın anlattığı bu masalın iki kahramanı Poros ile Penia'dır. Penia yoksulluk demek. Çare, yol anlamına gelen Poros için türkçe tam karşılık bulamadık. Poros'a Çare, Penia'ya da çaresizlik diyebilir-dik, ama yoksulluğun karşıtı olan Bolluk sözünü kullanmayı daha uygun bulduk.

(51) Tanrıların içkisi olan «nektar».

(52) Bu parçada yaratma anlamına gelen «poiesis» ve yaratıcı, şair anlamına gelen «poietes» kelimele-rini, düşüncenin daha iyi anlaşılması için yunanca ol-duğu gibi türkçe metne aktardık.

(53) İnsan oğlu doğar doğmaz, Moira denilen üç tanrıçadan biri ömrünün ipliğini bükmeğe başlar. Eileithuia doğumu kolaylaştıran bir tanrıçadır.

(54) Bu mısranın kimden olduğu bilinmiyor. Belki de Sokrates Agathon gibi bu mısraı kendi uydurdu.

(55) Kodros Atinanın son kralıdır. Atina Pelepon-nez şehirleri ile harb ederken, Delphoi kâhini kıralları savaşta öldürülürse, Atinalıların zaferi kazanacaklarını bildirmiş. Kodros da bunun üzerine odunca kılığına gi-rerek, savaşa atılmış ve düşmüş.

(56) Lykurgos, Sparta'ya ilk kanunlarını veren kırıldır.

(57) Solon İ. ö. 7 nci yüzyılın sonunda yaşamış Atinalı bir devlet adamı ve ünlü bir şairdir. Yaptığı kanunlarla Atina demokrasisinin temellerini kurmuştur.

(58) Tanrı sırlarına ermek çeşitli duraklardan geçerek, yükselmekle olur. «Sırların yücesine ve daha ötesine» diye çevirdiğimiz yunanca sözler «telea» ve «epoptia» sonuçlar ve görüşler anlamına gelen iki dinsel terimdir. Eren son durağa vardı mı, önünde birdenbire bir perde açılır ve tanrı sırlarını görür.

(59) İki litreden fazla.

(60) Homeros bu mısraı hekim tanrı Asklepios' un oğlu Makhaon için söyler.

(61) Silen ve Satyr'ler Yunan efsanesinin dazlak kafalı, sivri kulaklı, kuyruklu, göbekli ve bütün bedenleri kıllı olarak tasarladığı varlıklardır. Sokrates herhalde dış görünüşü ile de bunlara benzerdi. Alkibiades' in burada sözünü ettiği heykeller ise Eleusis tapınığında erenlere verilen küçük Silen heykelleridir.

(62) Efsaneye göre Phrygia'lı (Anadolu) satyr Marsyas kavalı icadetmiş, sonra da tanrı Apollon'dan daha iyi çalgı çalmakla övünmüş. Apollon kitara ile, Marsyas da kavalla yarışmaya girişmişler, Marsyas yenilmiş. Tanrı da ceza olarak onu bir çam ağacına bağlayarak, derisini yüzmüş.

(63) Olympos ünlü bir kaval çalgıcısıdır. O da Phrygia'lıdır.

(64) Anadolu Ana Tanrıça Kybele'nin rahipleri, Vect içinde oynıyarak ve bedenlerini kamçılıyarak ayın yaparlardı.

(65) Odysseus, Seirenlerin şarkılarıyla denizcileri büyüleyip, gemilerinin kayalarda parçalanmalarına sebep olduklarını bildiğinden, tayfalarının kulaklarını balmumu ile tıkamıştı.

(66) Alkibiades «çocuk doğru söyler» ve «şarap

doğruyu söyletir» diye iki ata sözünü birbirine eklemiş olsa gerek.

(67) Bakkhalar tanrı Dionysos'un kadın alayıdır. Dağ bayır koşarak bağırırlar, karşılarına çıkan hayvanları parçalarlar.

(68) Makedonya şehri Potideia 425 te Atinaya karşı ayaklanmıştı. Şehri kuşatan Atina orduları iki yıl süren bir savaştan sonra şehri ele geçirebilmişlerdi.

(69) «Odysseia» da bu sözleri Homeros Odysseus için söyler.

(70) Delion Boiotia'nın bir şehridir. 424'te Atinalılar orada yenilgiye uğradılar.

(71) Atinanın ünlü bir komutanı.

(72) Bu sözler Aristophanes'in Sokrates'le alay eden «Bulutlar» komedyasındandır.

(73) Peloponnes harbında kahramanca dövüşen Spartalı komutan.

(74) Homeros destanlarının iki kahramanı. Nestor Akhaların en yaşlı, en olgun, en temkinli komutanı, Antenor ise, harbe son vermek için Helena'yı kocası Menelaos'a geri vermek isteyen Troyalı bir yiğit.

(75) Eflâtun Kharmides ile Euthydemos adlarını iki dialoguna vermiştir.

(76) Atina surlarının dışında bulunan bir gymnasion. Atinalılar günlerini gymnasion'larda idmanla, sohbetle geçirirlerdi.

Şölen

İÇİNDEKİLER

	Asıl metin sayfası	Kitap sayfası
Anlatışa giriş: Apol- lodoros «Şölen»in kendisi- ne nasıl anlatıldığını anla- tıyor.	172 a — 174 a	14 — 17
Aristodemos'la Sokra- tes'in buluşması, Agat- hon'un şölenine gitmele- ri.	174 a — 175 c	17 — 19
Yemekten sonra baş- lıyan şölen, içki ve ko- nuşma için kabul edilen düzen. Söz konusu: Sevgi- nin övgüsü.	175 c — 178 a	19 — 23
1 — Phaidros'un ko- nuşması: Sevgi çok eski, çok büyük bir tanrıdır. Sevgi insanları yürekli eder: örnekler.	178 a — 180 a	23 — 27
2 — Pausanias'ın ko- nuşması: İki Sevgi vardır: göksel Sevgi, aşağılık Sev- gi. Çeşitli ülkelerde Sevgi- ye verilen değer. Atinada- ki kurallar.	180 d — 185 c	27 — 34
Aristophanes'in hıçkı- rığı.	185 d — 186 a	34 — 35
3 — Eryksimakhos'un konuşması: Sevgi ve hekim- lik, Sevgi ve müzik, Sevgi ve gök bilgisi.	186 a — 188 e	35 — 39

	Asıl metin sayfası	Kitap sayfası
4 — Aristophanes'in konuşması: androgynos efsanesi: aslında erkek ve dişi olan varlıkların ikiye bölünmesi ve bu bölünmüş varlıkların sevgi yoluyla birbirine kavuşmak, tek varlık olmak çabaları.	189 a — 193 e	39 — 46
Sokrates'le Agathon arasındaki şakalaşma.	194 a — 194 e	46 — 48
5 — Agathon'un konuşması: Sevginin güzelliği, gençliği, inceliği, erdemleri, insanlara iyilik'leri.	194 e — 198 a	48 — 53
Sokrates'in söze karışması: Sevginin gerçekten ne olduğu belirtilmedi, yalnız övüldü, Sokrates'le Agathon arasında sorulu cevaplı konuşma: Agathon'un fikirleri çürütülür.	198 a — 201 a	53 — 59
6 — Sokrates'in konuşması: Diotima ile arasındaki ikili konuşmanın anlatılması:		
a) Sevgi bir daimon, bir cindir.	201 d — 203 a	59 — 62
b) Sevginin doğuşu: Bollukla Yoksulluk efsanesi	203 b — 203 e	62 — 63

	Asıl metin sayfası	Kitap sayfası
c) Sevginin özü, etkileri ve amacı: güzellik içinde yaratıcılık (poiesis)	204 a — 207 a	63 — 68
d) Sevgi yoluyla ölümsüzlüğe erişilir.	207 b — 210 a	68 — 72
e) Sevgi yoluyla salt güzele, güzelliğin özüne ulaşılır.	210 b — 212 c	72 — 75
Alkibiades'in sarhoş arkadaşlarıyla içeriye dalması: gülüşmeler.	212 d — 214 a	76 — 78
Yeni konuşma düzeni: AlkibiadesSokrates'i övecek.	214 b — 215 a	78 — 80
7 — Alkibiades'in konuşması:		
a) Silenlere benzetme - Sokrates'in etkisi	215 b — 217 a	80 — 83
b) Alkibiades'in başından geçen macera — Sokrates'in beden sevgisini hor görüşü	217 b — 219 e	83 — 87
c) Sokrates'in canından ve bedenindeki üstün güç	220 a — 222 c	87 — 91
Şölenin sonu	222 d — 223 d	91 — 93

Lysis

İÇİNDEKİLER

	Asıl metin sayfası	Kitap sayfası
Sokrates gençler arasına çağırıyor	203 a — 204 c	105 — 106
Hippotales Lysis'i nasıl seviyor	204 c — 206 a	106 — 109
İnsan sevdiğini övmeli mi?	206 a — 206 c	109
İdman yeri	206 c — 207 c	109 — 111
Lysis'le sevgi, bilgi ve özgürlük üstüne konuşma.	207 d — 211 a	111 — 117
Meneksenos'la konuşma: Dostluk nedir? Kim kimin dostudur?	211 a — 213 e	117 — 122
Lysis'le konuşma: benzerler mi dost olur?	213 e — 215 a	122 — 125
Benzerin benzere faydası yoktur. Dostluk faydalıyı aramak mıdır?	215 a — 216 c	125 — 127
Üç türlü varlık: iyi, kötü, ne iyi ne kötü. Bunlar arasında sevgi.	213 c — 218 c	127 — 131
İnsanımı severiz, insandaki bir şeyi mi?	218 c — 220 c	131 — 135
Kötülükten ötürü mü iyiyi severiz?	220 c — 221 d	135 — 137
Dostluk arzudan, ihtiyaçtan mı doğar?	221 d — 222 b	137 — 139
Toparlama ve hiç bir sonuca varılmadığını belirtme.	222 b — 223 b	139 — 140

YUNAN ve LÂTİN KLÂSİKLERİ

Yunan ve Lâtin klâsiklerinden yeni bir çevirme serisine başlıyoruz. Bu serideki eserlerin gerek seçilmesinde, gerek dilimize çevrilmesinde genç nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak ve Antik dünya ile yeni Türk düşüncesi arasında daha sıcak, daha içten bir yakınlık kurmak amacı güdülmüştür.

Eserler mümkün oldukça asıllarından yahut gereğinde asıllarına başvurularak çevrilecektir.

Bu serinin çıkmak üzere olan ikinci eseri:
EFLÂTUN'un DEVLET'idir.